

“Verzoening” in de Bijbel

Aren van Waarde

Inhoud

Deel 1: Woorden en hun betekenis

“Verzoening” in het NT.....	5
Katallasso, apokatallasso en katallagè	11
Kopher en kapporeth	17
Kaphar	24
Kaphar en hilaskomai	29
Lutron en luoo	34
Apolutroosis	39
(Ex) agorazoo	45
Samenvatting en conclusie	49

Deel 2: Wat gebeurde er aan het kruis?

Ultiem bewijs van Gods liefde	51
Dieptepunt van menselijke vijandschap	58

Deel 3: Plaatsvervanging?

Lijden: van de Messias en van ons	66
Offers vervangen de offeraar niet	73

Deel 4: Christus en God

Christus als Hogepriester	85
Christus als Gods Beeld	97

Deel 5: Gods gerechtigheid

Gerechtigheid tonen	104
Rechtvaardiging ten leven	127
Levendmaking	145

Deel 6: De reikwijdte van Gods heilsplan

Gods werk is volmaakt	157
-----------------------------	-----

Deel 7: Literatuur

Boeken en tijdschriftartikelen	167
--------------------------------------	-----

Deel 1: Woorden en hun betekenis

“Verzoening” in het NT

Wie wil nagaan wat de Bijbel leert over het onderwerp “verzoening” struikelt over een probleem met de vertalingen. In Nederlandse Bijbels komen de woorden “verzoening” en “verzoenen” dikwijls voor, maar in het Griekse Nieuwe Testament is dat veel minder het geval. Waar in (bij voorbeeld) de herziene Statenvertaling “verzoening” staat, gebruiken de Bijbelschrijvers woorden die van verschillende stammen afgeleid zijn. En deze stamwoorden hebben in de oorspronkelijke Griekse taal niet dezelfde betekenis.

Groep 1

De eerste groep is afgeleid van de stam “*allassoo*”. Deze groep bevat twee werkwoorden (*katallassoo* en *apokatallassoo*) en één zelfstandig naamwoord (*katallagè*). Om de Bijbelse gegevens in kaart te brengen, volgt hier een overzicht van de Schriftplaatsen waar deze termen voorkomen. *Katallassoo* heeft vijf maal betrekking op God en één maal op mensen; het is op de volgende plaatsen met “verzoenen” weergegeven:

“Want als wij, toen wij vijanden waren, met God **verzoend** zijn door de dood van zijn Zoon, hoeveel te meer zullen wij behouden worden door zijn leven, omdat wij **verzoend** zijn” (Romeinen 5:10)

“Maar de gehuwden beveel ik – niet ik, maar de Heere – dat een vrouw niet zal scheiden van haar man, en als zij toch gaat scheiden, moet zij ongehuwd blijven of zich met haar man **verzoenen** – en dat een man zijn vrouw niet zal verlaten” (1 Korinthe 7:10-11)

“Daarom, als iemand in Christus is, is hij een nieuwe schepping: het oude is voorbijgegaan, zie, alles is nieuw geworden. En dit alles is uit God, die ons met zichzelf **verzoend** heeft door Jezus Christus, en ons de bediening van de verzoening gegeven heeft. God was het namelijk die in Christus de wereld met zichzelf **verzoende**, en aan hen hun overtredingen niet toerekende; en Hij

heeft het woord van de verzoening in ons gelegd. Wij zijn dan gezanten namens Christus, alsof God zelf door ons smeekt. Namens Christus smeken wij: laat u met God **verzoenen**" (2 Korinthe 5:17-20)

Apokatalassoo komt drie maal voor (steeds met God als de handelende Persoon) en is altijd met "verzoenen" weergegeven:

"Maar nu, in Christus Jezus, bent u, die voorheen veraf was, door het bloed van Christus dichtbij gekomen. Want Hij is onze vrede, die beiden [Jood en heiden] één gemaakt heeft. En door de tussenmuur, die scheiding maakte, af te breken, heeft Hij de vijandschap in zijn vlees te niet gedaan, namelijk de wet van de geboden, die uit bepalingen bestond, opdat Hij die twee in zichzelf tot één nieuwe mens zou scheppen en zo vrede zou maken, en opdat Hij die beiden in één lichaam met God zou **verzoenen** door het kruis, waaraan Hij de vijandschap gedood heeft" (Efeze 2:13-16)

"Want het heeft de Vader behaagd dat in Hem heel de volheid wonen zou, en dat Hij door Hem alle dingen met zichzelf **verzoenen** zou, door vrede te maken door het bloed van zijn kruis, ja door hem, zowel de dingen die op de aarde zijn als de dingen die in de hemelen zijn" (Kolossenzen 1:19-20)

"En Hij heeft u, die voorheen vervreemd was en vijandig gezind, zoals bleek uit uw slechte daden, nu ook **verzoend**, in het lichaam van zijn vlees, door de dood, om u heilig en smetteloos en onberispelijk voor zich te plaatsen, als u tenminste in het geloof blijft, gefundeerd en vast, en u niet laat afbrengen van de hoop van het evangelie, dat u gehoord hebt" (Kolossenzen 1:21-23)

Het zelfstandig naamwoord *katallagè* komt vier maal voor en is altijd vertaald met "verzoening":

"Wij roemen ook in God, door onze Heere Jezus Christus, door wie wij nu de **verzoening** ontvangen hebben" (Romeinen 5:11)

"Want als hun verwerping [d.w.z. de verwerping van Christus door Israël] **verzoening** voor de wereld betekent, wat betekent dan hun aanneming anders dan leven uit de doden?" (Romeinen 11:15)

“...en ons de bediening van de **verzoening** gegeven heeft...” (2 Korinthe 5:18)

“en Hij heeft het woord van de **verzoening** in ons gelegd” (2 Korinthe 5:19)

Groep 2

De tweede groep is afgeleid van de stam “*hilasmos*”. Deze groep bevat één werkwoord (*hilaskomai*) en twee zelfstandige naamwoorden (*hilasmos* en *hilasterion*). Het werkwoord wordt in het NT tweemaal gebruikt, maar is slechts éénmaal met “verzoenen” weergegeven, en wel in de volgende tekst:

“Daarom moest Hij [d.w.z. de Messias] in alles aan zijn broeders gelijk worden, opdat Hij een barmhartig en een getrouw hogepriester zou zijn in de dingen die God betreffen, om de zonden van het volk te **verzoenen**” (Hebreeën 2:17)

Hilaskomai wordt ook gebruikt in de bekende gelijkenis van de Farizeëer en de tollenaar. De berouwvolle tollenaar bad:

“O God, wees mij, de zondaar, **genadig**” (Lukas 18:13)

Indien de vertalers consequent waren geweest, hadden ze moeten schrijven: “wees verzoend met mij” (beter nog: “wees beschuttend voor mij”, of “wees bedekkend voor mij”, zoals we verderop nog zullen zien).

Hilasmos komt eveneens twee maal voor en is in beide gevallen vertaald als “verzoening”:

“En Hij is een **verzoening** voor onze zonden; en niet alleen voor de onze, maar ook voor de zonden van de hele wereld” (1 Johannes 2:2)

“Hierin is de liefde, niet dat wij God lief hebben gekregen, maar dat Hij ons liefhad en zijn Zoon zond als **verzoening** voor onze zonden” (1 Johannes 4:10)

Het woord *hilasterion* is in de herziene Statenvertaling éénmaal weergegeven als “middel tot verzoening”, bij een andere gelegenheid als “verzoendeksel”.

“Hem [d.i. Christus Jezus] heeft God openlijk aangewezen als **middel tot verzoening**, door het geloof in zijn bloed” (Romeinen 3:25)

“En boven op deze ark waren de cherubs van Gods heerlijkheid, die het **verzoendeksel** overschaduwden” (Hebreeën 9:5)

Groep 3

Een laatste woord dat de Statenvertalers hebben weergegeven als “verzoening” is de term *apolutrosis*.

“En daarom is Hij [d.w.z. de Messias] de Middelaar van het nieuwe verbond, opdat, nu de dood heeft plaatsgevonden tot **verzoening** van de overtredingen die er onder het eerste verbond waren, de geroepenen de belofte van de eeuwige erfenis ontvangen” (Hebreeën 9:15)

Het is merkwaardig dat de Statenbijbel in dit vers over “verzoening” spreekt, want op alle andere plaatsen in het NT waar *apolutrosis* voorkomt heeft men het vertaald met “verlossing”.

“Wanneer nu deze dingen beginnen te geschieden, kijk dan omhoog en hef uw hoofd op, omdat uw **verlossing** nabij is” (Lukas 21:28)

“Want allen hebben gezondigd en missen de heerlijkheid van God, en worden om niet gerechtvaardigd door zijn genade, door de **verlossing** in Christus Jezus” (Romeinen 3:23-24)

“En dat niet alleen, maar ook wijzelf, die de eerstelingen van de Geest hebben, ook wij zelf zuchten in onszelf, in de verwachting van de aanneming tot kinderen, namelijk de **verlossing** van ons lichaam¹” (Romeinen 8:23)

¹ “Verlossing van ons lichaam” betekent niet dat wij van ons lichaam worden verlost (waardoor we onlichamelijk zouden worden), maar dat ons lichaam wordt bevrijd uit de slavernij aan de vergankelijkheid.

“Maar uit Hem bent u in Christus Jezus, die voor ons is geworden wijsheid van God en gerechtigheid, heiliging en **verlossing**” (1 Korinthe 1:30)

“In Hem hebben wij de **verlossing**, door zijn bloed, namelijk de vergeving van de overtredingen, overeenkomstig de rijkdom van zijn genade” (Efeze 1:7)

“In Hem bent u ook, toen u tot geloof kwam, verzegeld met de Heilige Geest van de belofte, die het onderpand is van onze erfenis, tot de **verlossing** die ons ten deel viel, tot lof van zijn heerlijkheid” (Efeze 1:13-14)

“En bedroef de Heilige Geest van God niet, door wie u verzegeld bent tot de dag van de **verlossing**” (Efeze 4:30)

“In Hem hebben wij de **verlossing** door zijn bloed, namelijk de vergeving van de zonden” (Kolossenzen 1:14)

“Vrouwen hebben hun doden teruggekregen door opstanding uit de dood. Maar anderen zijn gefolterd en namen de aangeboden **verlossing** niet aan, opdat zij een betere opstanding verkrijgen zouden” (Hebreeën 11:35)

Het woord *lutrosis* (zonder het voorzetsel “apo”) vinden we nog in de volgende teksten:

“Geprezen zij de Heere, de God van Israël, want Hij heeft naar Zijn volk omgezien en er **verlossing** voor tot stand gebracht” (Lukas 1:68)

“En zij [de profetes Anna] sprak over Hem tot allen die de **verlossing** in Jeruzalem verwachtten” (Lukas 2:38)

“Hij [d.i. de Messias] is niet door bloed van bokken en kalveren, maar door Zijn eigen bloed voor eens en altijd binnengegaan in het heiligdom en heeft daardoor een eeuwige **verlossing** teweeggebracht” (Hebreeën 9:12)

Hiermee zijn alle teksten uit het Nieuwe Testament opgesomd waar (volgens de Statenvertalers) over verzoening wordt gesproken. In de volgende hoofdstukken zullen we de Bijbelse gegevens onderzoeken. Daarbij willen we

nagaan wat de grondbetekenis van de drie woordgroepen is die de vertalers met “verzoening” hebben weergegeven. Waarom gebruikt de Bijbel drie verschillende werkwoorden (*katallassoo, apokatallassoo, hilaskomai*), terwijl de vertalers voortdurend over “verzoenen” spreken? En waarom staan er in de Bijbel minstens drie verschillende zelfstandige naamwoorden (*katallagè, hilasmos, apolutrosis*) die allen met “verzoening” zijn vertaald?

* * * * *

Katallassoo, apokatallassoo en katallagè

Wat de grondbetekenis van *katallassoo* is, maakt de Bijbel zelf onmiddellijk duidelijk. Bij de eerste gelegenheid dat dit werkwoord in het Nieuwe Testament voorkomt, lezen we:

“...als wij, toen wij **vijanden** waren, met God verzoend zijn door de dood van zijn Zoon...” (Romeinen 5:10)

En bij een latere gelegenheid:

“Hij heeft u, die voorheen **vervreemd** was en **vijandig** gezind, zoals bleek uit uw slechte daden, nu ook verzoend...” (Kolossenzen 1:21)

Op het getuigenis van twee of drie zal een zaak vaststaan. Daarom voegen we aan deze lijst nog toe:

“...en als zij toch gaat **scheiden**, moet zij ongehuwd blijven of zich met haar man verzoenen...” (1 Korinthe 7:11)

Vijanden in vrienden

De stam *allassoo* betekent “veranderen”, of “anders maken”. Uit de genoemde voorbeelden blijkt dat het gaat om het veranderen van een vijand in een vriend, of een vreemde in een vertrouweling. Mensen die elkaar wantrouwen en die vijandig tegenover elkaar staan kunnen zich verzoenen. Een vrouw die van haar echtgenoot is gescheiden heeft ruzie met haar man. Wanneer ze zich met hem verzoent, dan wordt de ruzie bijgelegd.

In de brief aan de Efeziërs geeft Paulus een heldere definitie van verzoening. Hij zegt dat er onder moet worden verstaan: “de vijandschap te niet doen” (Efeze 2:15). En hij laat zien dat het resultaat van verzoening vrede is. Door middel van verzoening “maakt God vrede” (Efeze 2:15-16). Vervreemding gaat

altijd gepaard met verwijdering, daarom worden personen die “vroeger veraf waren” door verzoening “nabij gebracht” (Efeze 2:13). De afstand die er eens bestond wordt opgeheven. Afkeer leidt tot geweldpleging tegenover de gehate partij. Vandaar dat Paulus in verband met vervreemding schrijft over “uw slechte daden” (Kolossenzen 1:21). Door verzoening komt er aan zulk gedrag een einde. Er ontstaat vriendschap.

De internet-encyclopedie Wikipedia definieert verzoening als “herstel van de vriendschap in een relatie, nadat er een breuk is opgetreden”. Dat is precies wat het Griekse woord *katallagè* betekent. Verzoening is opheffing van de vijandschap of de vervreemding tussen partijen, zodat er vrede ontstaat. *Katallagè* en *katallassoo* zijn door de Statenvertalers dus terecht als “verzoening” en “verzoenen” weergegeven.

Nog onvoltooid

In een andere brief laat Paulus zien, dat het bij verzoening gaat om een proces dat op dit moment nog niet is voltooid (2 Korinthe 5:17-20). Wanneer de apostel schrijft “God was het namelijk die in Christus de wereld met zichzelf verzoende” dan lijkt het alsof verzoening al heeft plaatsgevonden. In zekere zin is dat ook zo. Maar uit het tekstverband blijkt dat verzoening betrekking heeft op twee soorten mensen: (1) “ons” [d.w.z. de gelovigen, de groep waarbij Paulus zichzelf insluit], en (2) de doelgroep van de “bediening der verzoening”, buitenstaanders tegen wie het “woord der verzoening” wordt gesproken.

Van de eerste groep zegt de apostel, dat “God die met zichzelf verzoend heeft door Jezus Christus”, waardoor voor hen “het oude is voorbijgegaan en alles nieuw is geworden”, dat God hun “de bediening der verzoening heeft gegeven” en het “woord der verzoening in hen heeft gelegd”, zodat zij “gezanten van Christus” zijn geworden en tegen de rest van de mensheid kunnen zeggen “Laat u met God verzoenen”.

De tweede groep wordt uitgenodigd om zich met God te *laten* verzoenen. Aangezien *katallassoo* betrekking heeft op het “herstel van de vriendschap in een relatie” houdt de petitie van de “gezanten van de Messias” in:

“Verander van gedachten over God. Hij is al uw vertrouwen waard. Hij smeekt u om vriendschap met Hem te sluiten. Wantrouw Hem niet langer. Geef uw verzet tegen Hem op”.

Zolang er nog mensen zijn die deze boodschap niet hebben gehoord, of die dit aanbod afwijzen, is de verzoening van de wereld nog niet voltooid.

Wij met God

In menselijke relaties is er meestal sprake van wederzijdse vijandschap. Om verzoening tot stand te brengen moet er bij elke partij in het conflict iets veranderen. Maar bij de relatie tussen God en mensen is er volgens de Bijbel alleen aan de menselijke kant maar sprake van vijandigheid. Om verzoening tot stand te brengen moet er bij de mensen iets veranderen. De Bijbel brengt dit tot uitdrukking in de manier waarop er over verzoening wordt gesproken. Op vele plaatsen lezen we dat God mensen met zich verzoent. Het omgekeerde, dat Christus “God met de wereld”, of “God met zondaren” zou hebben verzoend, lezen we in de Bijbel nergens. Hoewel het in godsdienstige verhandelingen dikwijls naar voren wordt gebracht is het een onbijbelse gedachte.

In het Nieuwe Testament staat:

“als wij... verzoend zijn met God door de dood van zijn Zoon” (Romeinen 5:10)

“...omdat wij verzoend zijn” (Romeinen 5:10)

“God die ons met zichzelf verzoend heeft door Jezus Christus” (2 Korinthe 5:18)

“God was het namelijk die in Christus de wereld met zichzelf verzoende” (2 Korinthe 5:19)

“Laat u met God verzoenen” (2 Korinthe 5:20)

“opdat Hij die beiden [d.w.z. Jood en heiden] in één lichaam met God zou **verzoenen** door het kruis” (Efeze 2:16)

“En hij heeft u... nu ook verzoend” (Kolossenzen 1:21)

Er staat altijd: “*wij met God*”, “*wij verzoend*”, “*ons met zichzelf*”, “*de wereld met zichzelf*”, “*u met God*”, “*die beiden met God*”, “*u verzoend*”. Nóóit is het “*God met ons*”, “*God verzoend*”, “*God met de wereld*”, “*God met u*”, “*God met die beiden*”. Wie de Schrift wil naspreken, zal aan deze waarheid moeten vasthouden. Het obstakel dat vrede en vriendschap in de weg staat en dat moet worden opgeruimd, ligt voor honderd procent aan onze kant. Wij zijn vijanden van God, maar God is niet ónze vijand. Het initiatief tot verzoening gaat van Hém uit. Hij “smeekt ons” door Zijn gezanten. De petitie die Hij door zijn ambassadeurs laat bezorgen is gebaseerd op het kruis van Golgotha waar Hij zijn “gerechtigheid heeft geopenbaard”. Daarover later meer.

Mensen (niet hun schuld)

Volgens de berijming van 1773 zou de kerk moeten zingen:

“Gedenk niet meer aan 't kwaad, dat wij bedreven, verzoen de zware schuld, die ons met schrik vervult, bewijs ons eens genade” (Psalm 79:4)

Het werkwoord “verzoenen” wordt in dit lied op een onbijbelse manier gebruikt. In de Schrift heeft het werkwoord *katallassoo* namelijk altijd betrekking op vijanden, d.w.z. op mensen of op engelen. Vijanden moeten worden verzoend. Schulden, misstappen, of overtredingen moeten worden *bedekt*. Dat zijn verschillende dingen. De Bijbel gebruikt er ook verschillende woorden voor, zoals we nog zullen zien.

Wie meent dat het grootste probleem in de wereld overtreding en schuld is, heeft van verzoening nog niets begrepen. Waaróm komen mensen tegen God in opstand? Waaróm overtreden ze zijn geboden? Waaróm bedrijven ze kwaad? Volgens de Bijbel omdat ze God wantrouwen, twijfelen aan Zijn motieven, en vijandig tegenover Hem staan. Met kwijschelding van schuld zijn

onze problemen niet opgelost. Met opheffing van onze tekortkomingen evenmin. Onze grondhouding moet veranderen. Van vijanden moeten wij “gelovigen” worden, d.w.z. schepselen die hun Maker vertrouwen. In plaats van vreemden die “veraf zijn” moeten we “nabijen” worden, intimi van de Schepper die Zijn gedachten kennen en deze respecteren.

De eerste overtreding die in de Bijbel wordt beschreven was al gebaseerd op wantrouwen. God had tegen de mens gezegd:

“Van alle bomen van de hof mag u vrij eten, maar van de boom van de kennis van goed en kwaad, daarvan mag u niet eten, want op de dag dat u daarvan eet, zult u zeker sterven” (Genesis 2:16-17)

Na korte tijd overtrad Eva, gevolgd door haar man, dit gebod. Ze ging twijfelen aan Gods karakter. Wat waren Zijn motieven om het eten van die boom te verbieden? Volgens de slang wilde Hij verhinderen dat zij goddelijk werd. Zijn verbod was erop gericht om haar geestelijke ontwikkeling te blokkeren. Hij misgunde haar de vrucht uit de hof (Genesis 3:1-5). Zo zaaide de slang wantrouwen jegens God in het mensenhart, en dat doet hij vandaag nóg. Verzoening – in Bijbelse zin – is erop gericht om de wórtel van het kwaad weg te nemen. Zodat het hart van de mens verandert. En hij Gods vriend wordt.

Besluit

We vatten samen:

1. De Bijbelse werkwoorden voor verzoenen, *(apo)(kat)allassoo*, zijn afgeleid van een stam die “veranderen” of “anders maken” betekent. Gezien de context gaat het om het veranderen van vijanden in vrienden.
2. Gelovigen zijn al met God verzoend. De Schepper heeft het woord van de verzoening in hen gelegd, zodat ze buitenstaanders “smeken” om zich op hun beurt met Hem te laten verzoenen.

3. Volgens de Bijbel heeft verzoening betrekking op een verandering van de houding en gezindheid van mensen tegenover God – niet op een verandering van de gezindheid van God ten opzichte van de mensen.
4. Bijbelse verzoening heeft altijd betrekking op vijanden, d.w.z. op personen – nooit op schuld, misstappen of overtredingen.
5. Verzoening pakt niet de overtredingen aan maar de óorsprong van alle overtredingen – het diepgewortelde wantrouwen van schepselen tegenover hun Schepper.

* * * * *

Kopher en kapporeth

De grondbetekenis van het woord *hilaskomai* is minder eenduidig, althans zolang we alleen het Nieuwe Testament in ons onderzoek betrekken. De woorden *hilasmos*, *hilaskomai* en *hilasterion* komen echter niet alleen voor in het Nieuwe Testament, maar ook in de Griekse vertaling van de Hebreeuwse Bijbel, de zogenaamde Septuagint. Het zijn vertalingen van de Hebreeuwse begrippen *kippoer* (of *kopher*), *kaphar* en *kapporeth*.

Breeuwen

De eerste passage in de Bijbel waarin deze termen voorkomen werpt een verrassend licht op hun betekenis. We lezen in het boek Genesis hoe God tegen Noach zei:

“Maak u een ark van goferhout, met vakken zult gij de ark maken en haar van binnen en buiten **met pek bestrijken**” (Genesis 6:14)

In de oorspronkelijke tekst is het woord “bestrijken” een verbuiging van *kaphar* en het woord “pek” (*kopher*) is afgeleid van dezelfde stam als *kippoer*. Hoe is het mogelijk dat de Bijbel in verband met de bouw van een schip dezelfde woorden gebruikt als wanneer hij spreekt over “verzoening” van de zonden?

Het antwoord is eenvoudig. Een houten scheepsromp is niet waterdicht, al heeft de bouwer ook nóg zo zijn best gedaan. Om van die romp een betrouwbaar vaartuig te maken, moet hij worden gebreeuwd. Breeuwen is een techniek waarbij de kieren tussen de planken worden dichtgemaakt met behulp van uitgeplozen touw (meestal hennep) en pek of teer, gewonnen uit bomen. De afdichting berust op de eigenschap van plantaardige vezels dat ze zwellen wanneer ze vocht opnemen.

God gaf Noach opdracht om de romp van de ark zorgvuldig af te dichten. Het pek moest niet alleen aan de buitenkant, maar ook aan de binnenkant van het schip worden aangebracht. Zo zou de ark een veilig vervoermiddel worden, dat acht mensen en een groot aantal dieren voor de verdrinkingsdood kon behoeden.

Zonder beschermende peklaag zou het schip water maken en uiteindelijk zinken. Zonder pek zou de ark falen. Om in Bijbelse termen te spreken: de boot zou “zondigen” (het Griekse woord *hamartia* betekent immers “doelmissing”). Maar pek zou de zonde van het bouwsel bedekken, d.w.z. de romp waterdicht maken, en nadat de dubbele peklaag was aangebracht zou de ark aan haar doel beantwoorden en veilig op haar bestemming aankomen.

Indien Genesis 6:14 “concordant” was vertaald, dan zou er in het Nederlands hebben gestaan: “met vakken zult gij de ark maken en haar van binnen en buiten met een beschutting bedekken”. De grondbetekenis van *kaphar* is “**bedekken**”. Vandaar dat het woord *kapporeth* (NT *hilasterion*) met “verzoen**deksel**” wordt vertaald.

Zoengeld

Het zelfstandig naamwoord *kopher* vinden we behalve in Genesis 6:14 (waar het met “pek” is vertaald) nog in de volgende teksten. De vertalers hebben het daar met “zoengeld” of “losgeld” weergegeven:

“Indien hem een **zoengeld** opgelegd wordt, dan zal hij alles wat hem opgelegd wordt, als losprijs voor zijn leven geven” (Exodus 21:30).

In de agrarische samenleving kon het gebeuren dat een rund een voorbijganger op de horens nam – waardoor die voorbijganger invalide werd en mogelijk zelfs werd gedood. De eigenaar van het rund was aansprakelijk voor de schade die het dier had aangericht. De oudsten van de stad konden hem verplichten om aan het slachtoffer of diens familie een flinke som geld te betalen. Zo kon hij strikte vergelding (in het geval van overlijden van de voorbijganger zijn eigen doodstraf!) voorkomen. Het bedrag compenseerde (in

zekere zin) het verlies dat de familie door het ongeluk had geleden. Het “bedekte” de nalatigheid van de eigenaar van het rund, en redde daardoor zijn leven.

“Wanneer gij het getal der Israëlieten bij de telling opneemt, dan zullen zij, ieder voor zijn leven, aan de HERE een **zoengeld** geven, wanneer men hen telt, opdat er onder hen geen plaag zij bij de telling” (Exodus 30:12)

Bij bepaalde gelegenheden werden er volkstellingen gehouden om de Israëlieten te kunnen inroosteren voor openbare taken. Maar de uitkomst van zulke tellingen kon worden misbruikt, bij voorbeeld om de grootte van het leger vast te stellen dat Israël op de been kon brengen. Een volkstelling kon tot gevolg hebben dat de leiders van het volk op eigen kracht gingen vertrouwen in plaats van op God. Daardoor was het houden van een volkstelling in feite iets zondigs. Door het geven van een hoofdelijke bijdrage aan de tabernakel of de tempel, konden de Israëlieten tot uitdrukking brengen dat ze volkomen van God afhankelijk waren en dit nog steeds beseften. Zo werd het kwaad “bedekt” en werd voorkomen dat de HERE het land met een besmettelijke ziekte moest treffen, om zijn volk wakker te schudden.

“En gij zult voor het leven van een doodslager, die des doods schuldig is, geen **losgeld** aannemen, maar hij zal zeker gedood worden. Gij zult evenmin **losgeld** aannemen voor iemand die naar zijn vrijstad gevlucht is...” (Numeri 35:31-32)

In tegenstelling tot de eigenaar van een stotig rund kon de pleger van een moord met voorbedachten rade zijn misdrijf niet “bedekken” door een grote som geld te betalen.

Kopher als “zoenmiddel”, “losgeld” of “losprijs” komt verder nog voor in Job 33:24 en 36:18, Psalm 49:8, Spreuken 6:35, 13:8, 21:18 en Jesaja 43:3. De grondbetekenis is steeds “bedekking” (van menselijke nalatigheid) zodat het leven van de betrokkenen wordt gespaard.

Een dak boven het hoofd

“...van de versterkte steden af tot de **dorpen** toe...” (1 Samuël 6:18)

De Hebreeuwse tekst zegt in feite: “van de stad der ommuring af tot de bedekking van het dorp toe”. Een stad bood haar inwoners de veiligheid van muren en poorten. Een gehucht bood alleen maar een dak boven het hoofd, een beschutting tegen de regen.

Steekpenning

“Wie heb ik verongelijkt? Uit wiens hand heb ik een **geschenk** aangenomen en heb daardoor mijn ogen togedaan?” (1 Samuël 12:3)

De richter Samuël bewees zijn onschuld en de strikte rechtvaardigheid van zijn optreden door erop te wijzen dat hij nooit een steekpenning had aangenomen. Door aan een (onrechtvaardige) rechter een geschenk te geven, wordt de overtreding “bedekt” en knijpt de “edelachtbare” een oogje toe. In dezelfde betekenis treffen we *kopher* aan in Amos 5:12. Daar verwijt de HEERE de latere rechters van Israël dat zij wél steekpenningen hadden aangenomen. Ook hier is de grondbetekenis van *kopher* bedekking.

Hennabloemen

“Mijn geliefde is mij een tros van **hennabloemen** in Engedi’s wijngaarden” (Hooglied 1:14)

De hennastruik (*Lawsonia inermis*) is een plant uit de kattestaartfamilie, waaruit sinds onheuglijke tijden een rode kleurstof wordt gewonnen voor het verven van voorwerpen, nagels, handpalmen en haar. De oorspronkelijke kleur van het object wordt “bedekt” door de roodbruine kleur van de hennaplant. Wie grijs is geworden kan het verlies aan pigment met henna compenseren. De hennabloem is de “bloem van het bedekken”. Ook in Hooglied 4:13 wordt hij zo genoemd.

Verzoendeksel

Hiermee zijn alle Bijbelteksten vermeld waar het zelfstandig naamwoord *kopher* voorkomt. De Bijbel gebruikt ook de term *kapporeth*. De eerste tekst waar dit woord voorkomt is tekenend voor het verdere gebruik:

“In de ark zult gij de getuigenis leggen die Ik u geven zal. Ook zult gij een **verzoendeksel** van louter goud maken, twee en een halve el lang en anderhalve el breed. En gij zult twee cherubs van goud maken, van gedreven werk zult gij ze maken, aan de beide einden van het **verzoendeksel**. Maak één cherub aan het ene einde en één cherub aan het andere einde; uit één stuk met het **verzoendeksel** zult gij de cherubs op zijn beide einden maken. De cherubs zullen twee vleugels uitgespreid houden naar boven, met hun vleugels het **verzoendeksel** bedekkende en hun aangezicht naar elkander gericht; naar het **verzoendeksel** zullen de aangezichten der cherubs gericht zijn. Gij zult het **verzoendeksel** bovenop de ark leggen en in de ark zult gij de getuigenis leggen, die Ik u geven zal. En Ik zal dáár met u samenkomen en van het **verzoendeksel** af, tussen de beide cherubs op de ark der getuigenis, over alles met u spreken wat Ik u voor de Israëlieten gebieden zal” (Exodus 25:16-22)

In de Hebreeuwse Bijbel heeft *kapporeth* altijd betrekking op het verzoendeksel van de ark des verbonds. Over dat deksel wordt gesproken in de boeken Exodus (26:34, 30:6, 31:7, 35:12, 37:6-9, 39:35, 40:20), Leviticus (16:2, 16:13-15), Numeri (7:89) en Kronieken (1 Kronieken 28:11).

In het Nieuwe Testament komt *hilasterion*, het Griekse equivalent van *kapporeth*, op twee plaatsen voor. De Hebreeënbrieff knoopt aan bij de wet van Mozes:

“...achter het tweede voorhangsel was een tent, genaamd het heilige der heiligen, met een gouden reukofferaltaar en de ark des verbonds, rondom met goud overtrokken, waarin zich bevonden een gouden kruik met het manna, en de staf van Aäron, die gebloed had, en de tafelen des verbonds; daarboven waren de cherubs der heerlijkheid, die het **verzoendeksel** overschaduwden” (Hebreeën 9:2-5)

De andere passage vinden we in de brief aan de Romeinen. Paulus schrijft, dat Christus Jezus door God is gesteld als *hilasterion* (3:25). In de vertaling van het NBG is dat met “zoenmiddel” weergegeven. Het zou consequenter zijn geweest indien de vertalers hadden geschreven dat de Messias door God als “verzoendeksel” is gesteld.

Over de betekenis van dat verzoendeksel wordt gesproken in het bijbelboek Leviticus:

“Dan moet Aäron de jonge stier als het zondoffer dat voor hemzelf bestemd is, aanbieden, en voor zichzelf en zijn gezin verzoening doen, en de jonge stier als het zondoffer dat voor hemzelf bestemd is, slachten.... Hij moet dan een deel van het bloed van de jonge stier nemen, en met zijn vinger op het verzoendeksel sprenkelen, aan de kant naar het oosten toe. En vóór het verzoendeksel moet hij zeven keer met zijn vinger van dat bloed sprenkelen. Daarna moet hij de bok slachten die als zondoffer voor het volk bestemd is, en zijn bloed binnen het voorhangsel brengen. Hij moet... dat op het verzoendeksel en vóór het verzoendeksel sprenkelen. Zo moet hij over het heiligdom verzoening doen vanwege de onreinheden van de Israëlieten en vanwege hun overtredingen, overeenkomstig al hun zonden. Zo moet hij ook doen met de tent van ontmoeting, die bij hen staat, te midden van hun onreinheden.... Zo moet hij verzoening doen voor zichzelf, voor zijn gezin en voor heel de gemeente van Israël. Daarna moet hij naar buiten gaan, naar het altaar, dat voor het aangezicht van de HEERE is, en er verzoening over doen. Hij moet dan een deel van het bloed van de jonge stier en een deel van het bloed van de bok nemen en het rondom op de horens van het altaar strijken. Dan moet hij met zijn vinger zeven keer een deel van het bloed daarop sprenkelen. Zo reinigt en heiligt hij het van de onreinheden van de Israëlieten” (Leviticus 16:11-19)

De jaarlijkse ceremonie waarbij bloed eerst óp het verzoendeksel werd gesprekend, daarna vóór het verzoendeksel, tenslotte op de tent en op het brandofferaltaar had een diepe betekenis, die we nog nader zullen onderzoeken. Hier merken we alleen op, dat het bloed op symbolische wijze de onvolmaaktheden van Israëls erediens “bedekte” en het heiligdom

“reinigde en heiligde”, zodat het mogelijk bleef om door middel van die eredienst tot God te naderen. God zelf baande van boven het verzoendeksel (waar Hij regelmatig verscheen en op bijzondere wijze tegenwoordig was, zie Exodus 25:22, 30:6; Leviticus 16:2; Numeri 7:89) een toegangsweg tot Hem.

* * * * *

Kaphar

In het vorige hoofdstuk hebben we een overzicht gegeven van alle teksten waarin de zelfstandige naamwoorden *kopher*, *kapporeth* en *hilasterion* voorkomen. We vervolgen nu met een onderzoek naar het voorkomen van het werkwoord *kaphar* (in nieuwtestamentisch Grieks: *hilaskomai*).

Zoals we al hebben opgemerkt komt dit woord voor het eerst voor in de geschiedenis van Noach, waar de schrijver zegt:

“Maak u een ark van goferhout, met vakken zult gij de ark maken en haar van binnen en buiten met pek **bestrijken**” (Genesis 6:14)

“Bestrijken” betekent in dit verband “bedekken” met een beschuttende laag die ondoorlaatbaar is voor water. Omdat *kaphar* niet altijd is weergegeven als “bedekken” is het verband tussen het “bedekken van de zonde” en de geschiedenis van Noach in de vertalingen niet zichtbaar.

Verzoening doen (of: verzoenen)

In de meeste Bijbelteksten is *kaphar* vertaald als “verzoening doen” of kortweg “verzoenen”. Maar wat gebeurt er indien er “verzoening wordt gedaan”? In het zeven-en-twintigste hoofdstuk van zijn boek geeft de profeet Jesaja een heldere omschrijving:

“Daarom zal hierdoor de ongerechtigheid van Jakob **verzoend** worden, en hierin zal de volle vrucht van de verwijdering van zijn zonde bestaan, dat hij alle altaarstenen tot verbrijzelde kalkstenen maakt, en dat geen gewijde palen en wierookaltaren overeind blijven staan” (Jesaja 27:9)

Uit het Hebreeuwse parallellisme in deze tekst blijkt dat “verzoend (Hebr. bedekt) worden van de ongerechtigheid” hetzelfde is als “verwijdering van de zonde”. In de situatie die de profeet beschrijft hield verwijdering van de zonde

in dat het nageslacht van Jakob niet langer de neiging bezat om afgoden te gaan dienen. De logische consequentie (ofwel: “de volle vrucht”) van die veranderde gezindheid was dat men alle “altaarstenen” ten behoeve van de afgodendienst verbrijzelde en de “gewijde palen” (fallussymbolen) en “wierookaltaren” voor vruchtbaarheidsriten opruimde. Zo zou de zonde (van ontrouw aan het verbond met JHWH) worden weggedaan en de ongerechtigheid van het land worden “bedekt”. Het verband met de geschiedenis van Noach is duidelijk. Zoals de lekkage van de ark werd opgeheven door de romp van het schip met “pek” te bedekken, zo zou de ongerechtigheid van het land worden “bedekt” door de voorwerpen van de afgodendienst te vernietigen.

Ongerechtigheid doen wijken

Uit de manier waarop Jesaja tot het profetenambt werd geroepen blijkt ook wat “bedekken” van de zonde betekent. Toen de profeet een visioen kreeg van de heerlijkheid des Heren, riep hij uit:

“Wee mij, ik ga ten onder, want ik ben een man, onrein van lippen, en woon te midden van een volk, dat onrein van lippen is – en mijn ogen hebben de Koning, de HERE der heerscharen gezien” (Jesaja 6:5)

Jesaja werd er zich pijnlijk van bewust dat hij niet “recht” van God kon spreken en dat hij in zijn spreken dikwijls had gestruikeld. Waarna er het volgende gebeurde:

“Maar één der serafs vloog naar mij toe met een gloeiende kool, die hij met een tang van het altaar genomen had; hij raakte mijn mond daarmee aan en zeide: Zie, deze heeft uw lippen aangeraakt; nu is uw ongerechtigheid geweken en uw zonde **verzoend**” (Jesaja 6:6-7)

Uit de woorden van de seraf blijkt dat zonde is “verzoend” (Hebr. bedekt) wanneer de “ongerechtigheid is geweken”. Op symbolische manier werd dit uitgebeeld doordat de seraf Jesaja’s mond aanraakte met een gloeiende kool. Het “vuil” op zijn lippen werd door het vuur van het altaar weggebrand. Van de

“ongerechtigheid” van de profeet was niets meer te zien, die was totaal opgeheven. Zijn mond was helemaal “schoon”.

Reinigen

In het boek Leviticus geeft Mozes ook een definitie van *kaphar*:

“Dan zal hij [Aäron, de hogepriester] naar buiten gaan naar het altaar, dat voor het aangezicht des HEREN staat, en daarover **verzoening doen**; hij zal van het bloed van de stier en van het bloed van de bok nemen en dat rondom aan de horens van het altaar strijken. Dan zal hij daarop met zijn vinger zevenmaal van het bloed sprenkelen en het reinigen en heiligen van de onreinheden der Israëlieten...” (Leviticus 16:18-19)

In deze beschrijving van het ritueel van de Grote Verzoendag komt het werkwoord *kaphar* meerdere malen voor. Mozes omschrijft “verzoening doen” (Hebr. bedekken) als “reinigen en heiligen van de onreinheden der Israëlieten”. Dat wil zeggen: onreinheid verwijderen en het gereinigde afzonderen (schoon houden). Zodat de onreinheid is “bedekt”. Doordat in de tabernakel alles “schoon” is geworden.

De profeet Ezechiël gebruikt *kaphar* in dezelfde betekenis. In zijn beschrijving van de nieuwe tempel zegt hij:

“... en gij zult van zijn bloed iets nemen en het strijken aan de vier horens en aan de vier hoeken van de omloop en aan de opstaande rand rondom; zo zult gij het ontzondigen en er **verzoening over doen**... Zeven dagen zal men over het altaar **verzoening doen** en het reinigen en wijden” (Ezechiël 43:20,26)

“Verzoening doen” is blijkbaar hetzelfde als “ontzondigen”, of “reinigen en wijden”.

Nog enkele voorbeelden

Op het getuigenis van drie staat een zaak vast, maar voor de volledigheid noemen we nog enkele teksten:

“Door liefde en trouw wordt de ongerechtigheid **verzoend**, door de vreze des HEREN wijkt men van het kwaad” (Spreuken 16:6)

Verzoenen (Hebr. bedekken) van de ongerechtigheid is in deze spreuk een parallel van “wijken van het kwaad”. Wie liefde en trouw in praktijk begint te brengen, bedrijft niet langer misdaden tegen zijn medemensen. Er is van zijn vroegere optreden niets meer te zien. Ontzag voor de HERE zal ervoor zorgen dat dit ook zo blijft.

De profeet Jesaja kondigde de ondergang van Babel aan en merkte daarbij op:

“...u overkomt een onheil, dat gij niet weet te bezweren; u overvalt een verderf, dat gij niet vermoogt te **verzoenen**...” (Jesaja 47:11)

De profeet voorzegde dat het Babylonische rijk en zijn hoofdstad door verval zouden worden aangetast. De overheid zou niet in staat zijn om dit verval te “bedekken”, dat wil zeggen, de schade te repareren. Het “verderf” zou steeds verder om zich heengrijpen, totdat Babel totaal was verwoest.

“Wereldse” voorbeelden

Uit bovenstaande tekst en uit de geschiedenis van Noach blijkt dat het werkwoord *kaphar* in de Hebreeuwse bijbel niet altijd betrekking heeft op de eredienst, maar ook een seculiere betekenis kan hebben. Wanneer men de woede van een machtig persoon heeft opgewekt, dan kan men zijn loyaliteit bewijzen, en zijn misstap “bedekken” door de machthebber een geschenk te sturen. Toen Jakob het bericht kreeg dat zijn broer Ezau met een leger van vierhonderd man op hem af kwam, dacht hij:

“Laat ik hem **verzoenen** met het geschenk dat voor mij uitgaat, en daarna wil ik zijn aangezicht zien; misschien zal hij mij goedgunstig zijn” (Genesis 32:20)

De Spreukendichter gebruikte het werkwoord *kaphar* in dezelfde zin toen hij schreef:

“De grimmigheid van de koning is een voorbode van de dood, maar een wijs man **verzoent** die” (Spreuken 16:14)

Indien men in een oosterse samenleving de woede van de koning opwekte dan verkeerde men in levensgevaar. Want de vorst was een alleenheerser die over leven en dood van zijn onderdanen kon beschikken. Een wijs mens zou onmiddellijk besluiten om de grimmigheid van de koning te “bedekken”, d.w.z. die weg te nemen. Zodat zijn leven werd gered.

Besluit

We vatten samen:

1. *Kaphar* (in Nederlandse Bijbels weergegeven als “verzoening doen”) is in het Bijbels spraakgebruik een parallel van “zonde verwijderen”, “ongerechtigheid doen wijken”, “wijken van het kwaad”, “reinigen van onreinheid” of “ontzondigen”.
2. *Kaphar* heeft betrekking op het wegnemen van de zonden zélf, niet van de schuld die de mens door te falen op zich heeft geladen.
3. De ware bedekking door Christus heft – in tegenstelling tot de schaduwachtige bedekking van de wet – de **wortel** van het zondeprobleem op. Schuld kan worden kwijtgescholden, maar indien de zonde niet wordt weggenomen, zal de zondaar bij de eerste de beste gelegenheid in dezelfde fout vervallen, en nieuwe schuld op zich laden. De zondaar is pas echt geholpen wanneer zijn ongerechtigheid is geweken. *Kaphar* biedt een echte oplossing.

* * * * *

Kaphar en hilaskomai

We pakken de draad weer op in de Hebreeuwse Bijbel. Hét klassieke voorbeeld van gebruik van het werkwoord *kaphar* vinden we in Leviticus:

“Want op deze dag [d.i. de tiende dag van de zevende maand, de Grote Verzoendag] wordt voor u **verzoening gedaan** [Hebr. “bedekking gedaan”] om u te reinigen; van al uw zonden wordt u voor het aangezicht van de HEERE gereinigd” (Leviticus 16:30)

Uit deze tekst blijkt, dat *kaphar* betrekking heeft op reiniging van zonden. De brief aan de Hebreëen geeft echter het volgende commentaar:

“Want de wet, die slechts een schaduw heeft van de toekomstige goederen [d.w.z. “goede dingen”] en niet het wezen van de dingen zelf, kan nooit met dezelfde offers, die zij jaar in jaar uit ononderbroken brengen, hen die naderen tot volmaaktheid brengen. Zou er anders niet een einde gekomen zijn aan het offeren? Want zij, die de dienst verrichten, zouden zich dan in geen enkel opzicht meer bewust zijn van zonden, wanneer zij eens en voor altijd gereinigd waren. Maar nu wordt men door deze offers elk jaar opnieuw aan de zonden herinnerd. Want het is onmogelijk dat het bloed van stieren of bokken de zonden wegneemt. Daarom zegt Hij bij zijn komst in de wereld: Slachtoffer en spijsoffer hebt U niet gewild, maar U hebt voor Mij een lichaam gereedgemaakt. Brandoffers en offers voor de zonde hebben U niet behaagd. Toen zei Ik: zie, Ik kom – in de boekrol is over Mij geschreven – om uw wil te doen, o God [zie Psalm 40:7-9]. Daarvoor had Hij gezegd: Slachtoffer en spijsoffer en brandoffers en offers voor de zonde hebt U niet gewild en hebben U niet behaagd, hoewel zij overeenkomstig de wet worden gebracht. Daarna sprak Hij: Zie, Ik kom om uw wil te doen, o God. Hij neemt het eerste weg, om het tweede daarvoor in de plaats te zetten” (Hebreëen 10:1-9)

Volgens de Hebreëenschrijver gaat het bij “bedekking” ten diepste om het “reinigen” en “tot volmaaktheid brengen” van de Israëlieten, d.w.z. het opheffen van hun tekortkomingen. Zodat de betrokkenen “zich niet meer van zonden bewust zijn”. Want hun zonden zijn “weggenomen”.

De offers die de Israëlieten brachten waren echter niet effectief. Ze waren niet in staat om de zonden werkelijk weg te nemen. Ze waren een “schaduw” of een “afbeelding” van het goede dat zou komen, niet het goede zelf. Daarom moesten ze ook voortdurend worden herhaald. Ze herinnerden Israël telkens opnieuw aan haar zonden, want “wet doet zonde kennen” (Rom.3:20). Het definitieve offer zou worden gebracht door de Messias. Van Hem heeft David geprofeteerd in de veertigste Psalm. God zou de onvolmaakte reiniging eens opheffen om er een volmaakte “bedekking” voor in de plaats te stellen. De Messias is de door God aangekondigde volmaakte bedekking. Want Johannes merkt in zijn eerste brief op:

“Hij [d.w.z. Jezus Christus, de Rechtvaardige] is een verzoening [Gr. *hilasmos*, d.w.z. bedekking] voor onze zonden en niet alleen voor de onze, maar ook voor die der gehele wereld” (1 Johannes 2:2)

“Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons heeft liefgehad en zijn Zoon gezonden heeft als een verzoening (Gr. *hilasmos*, d.w.z. bedekking] voor onze zonden” (1 Johannes 4:10)

Kippoerim

Eén zelfstandig naamwoord dat van het werkwoord *kaphar* is afgeleid hebben we in het voorafgaande nog niet genoemd: het woord *kippoer*. In de Hebreeuwse Bijbel vinden we daarvan alleen het meervoud (*kippoerim*).

We vinden dit woord in de volgende teksten:

“... een stier als zondoffer ter **verzoening**...” (Exodus 29:36)

“... het bloed van het zondoffer der **verzoening**...” (Exodus 30:10)

“... het geld [letterlijk: het zilver] der **verzoening** van de Israëlieten...” (Exodus 30:16)

“Maar op de tiende van de zevende maand is de **Verzoendag**... Op die dag zult gij generlei arbeid verrichten, want het is de **Verzoendag**” (Leviticus 23:27,28)

“Op de **Verzoend**dag zult gij de bazuin doen rondgaan door uw ganse land”
(Leviticus 25:9)

“... de ram der **verzoening**...” (Numeri 5:8)

“... het zondoffer der **verzoening**...” (Numeri 29:11)

In feite staat er steeds: “zondoffer ter bedekkingen”, “zondoffer der bedekkingen”, “zilver der bedekkingen”, “dag der bedekkingen”, en “ram der bedekkingen”. Het meervoud geeft aan, dat het éne offer, de éne heffing, de éne dag, of de éne ram vele tekortkomingen wegneemt of bedekt.

Kaphar op andere plaatsen

Het werkwoord *kaphar* wordt in de Bijbel bijzonder vaak gebruikt. In het voorafgaande konden we slechts enkele passages kort bespreken. Voor de volledigheid geven we hieronder een lijst van alle teksten waarin *kaphar* voorkomt.

Genesis 6:14 (voor het “bedekken” van de ark – zodat die waterdicht werd)

Exodus 16:14 (voor het manna dat als “rijm” op de aarde lag, een “bedekking” van de grond) – zo ook in Job 38:29 (“rijp des hemels”)

Exodus 21:30 (voor het “zoengeld” dat de eigenaar van een rund werd opgelegd nadat het dier iemand had verwond of gedood, letterlijk het “bedekken” van zijn misstap van nalatigheid)

Exodus 29:33,36; Deuteronomium 32:43; Daniël 9:24 (“verzoenen” in religieuze zin)

Exodus 30:10, Leviticus 1:4, 4:20,26,31,35; 5:6,10,13,18; 6:7,30; 8:15,34; 9:7, 10:17, 12:7,8; 14:18,19,20,21,29,31,53; 15:15,30; 16:6,10,11,16,17,18,20,27, 32,33,34; 17:11; 19:22; 23:28, Numeri 6:11, 8:12,19; 15:25,28; 16:46; 28:22,30; 29:5, 31:50; 35:33; Deuteronomium 21:8; 1 Kronieken 6:49; 2 Kronieken 29:24; Nehemia 10:33; Psalm 79:9; Ezechiël 16:63, 43:20, 45:15,17 (“verzoening doen” in religieuze zin)

Exodus 30:12,15,16 (voor het “zoengeld”, letterlijk het “bedekken” dat van elke volwassen Israëliet werd geëist bij een volkstelling)

Numeri 35:31,32 (voor het “losgeld”, letterlijk het “bedekken” dat de rechters van Israël van een doodslager niet mochten aannemen)

Jozua 18:24 (in de plaatsnaam “Kefar-Haämmoni”)

1 Samuël 6:18 (voor de “beschutting” die een dorpje bood)

1 Samuël 12:3, Amos 5:12 (voor het “bedekken” door middel van een steekpenning, dat een eerlijke rechter afwijst)

Job 33:24, 36:18; Psalm 49:8; Spreuken 6:35, 13:8, 21:18; Jesaja 43:3 (voor het “losgeld”, letterlijk “het bedekken”, dat het leven van een mens kon redden wanneer hij de toorn van een machthebber had opgewekt)

Hooglied 1:14, 4:13 (voor “henna”, de struik van het “bedekken”)

Jesaja 28:18 (voor het “uitgewist worden”, letterlijk “bedekt worden”, van Israëls verbond met de dood)

Jesaja 47:11 (voor het “bedekken”, d.w.z. het tijdig repareren, van bederf)

Bedekken

Nadat we alle Schriftplaatsen hebben geraadpleegd waar het werkwoord *kaphar*, de zelfstandige naamwoorden *kopher*, *kapporeth*, *kippoerim*, het werkwoord *hilaskomai* en de zelfstandige naamwoorden *hilasmos* en *hilasterion* voorkomen, kunnen we de balans opmaken.

Onze eerste conclusie luidt dat de grondbetekenis van deze woorden altijd is: “bedekken”, “bedekking”, of “deksel”. Hoewel er in bijbelvertalingen over “verzoening” en “verzoenen” wordt gesproken hebben de Hebreeuwse en Griekse woorden *kaphar* en *hilaskomai* **niets** te maken met opheffing van vijandschap of herstel van de vriendschap in een relatie. In Bijbelvertalingen zouden de woorden uit de *hilaskomai* groep moeten worden weergegeven als “bedekken”, zodat duidelijk wordt dat het hier over iets anders gaat dan in teksten waar het werkwoord *katalassoo* wordt gebruikt. Wanneer de Bijbelschrijvers werkelijk over verzoening spreken, gebruiken ze de werkwoorden *katallassoo* en *apokatallassoo*, of het zelfstandig naamwoord *katallagè*.

Onze tweede conclusie heeft betrekking op wát er wordt bedekt. Wanneer *kaphar* of *hilaskomai* een godsdienstige betekenis hebben, zijn het de **zonden**

die worden weggenomen. Tekortkomingen worden opgeheven en onreinheden weggedaan, zodat mensen of voorwerpen worden “volmaakt”. Ze worden “gereinigd” doordat hun gebreken worden “bedekt”.

Onze derde conclusie houdt in, dat “bedekking” niet mag worden beschouwd als een goed werk van de mens, dat deze verricht om de toorn van God te sussen of om God gunstig te stemmen. De gedachte van zoenmiddelen die de toorn van de goden moeten afwenden is gangbaar in het heidendom. In Engelse Bijbelvertalingen wordt *hilasmos* dikwijls weergegeven met “propitiation”: een middel om een toornige tegenpartij te sussen, of een hooggeplaatst iemand gunstig te stemmen. *Kapporeth* (of *hilasterion*) wordt dan vertaald als “propitiatory shelter”. Zo wordt het onderwijs van de Schrift met een heidens sausje overgoten.

De God van de Bijbel spreekt anders:

“**Hij** [d.w.z. de HERE] gaf u het zondoffer om de ongerechtigheid der vergadering weg te nemen...” (Leviticus 10:17)

“**Ik** [d.w.z. de HERE] heb u het [bloed] op het altaar gegeven om verzoening over uw zielen te doen” (Leviticus 17:11, letterlijk staat hier: als bedekking over uw zielen)

“In slachtoffer en spijsoffer hebt **Gij** geen behagen.... brandoffer en zondoffer hebt **Gij** niet gevraagd” (Psalm 40:7)

Mensen kunnen hun medemensen soms “sussen” door tijdig met een geschenk of een steekpenning over de brug te komen. Maar ze zijn niet in staat om hun zonde te bedekken. Voor hun rechtvaardiging zijn ze op Gods genadegave en ontferming aangewezen. In de Bijbel gaat het niet over God die iets van de mens *eist*, maar God die vanuit zijn liefde en barmhartigheid de tekortkomingen van de mens bedekt. “Bedekking” voorziet niet in een behoefte van GóD maar van de *mens*. Het gebrek, het falen en de misstappen liggen voor honderd procent aan de menselijke kant.

* * * * *

Lutron en luoo

De laatste groep woorden die door de Statenvertalers met “verzoening” in verband wordt gebracht hebben we nog niet onderzocht. Deze groep bestaat uit het werkwoord *luoo* en de zelfstandige naamwoorden *lutron* en *apolutroosis*.

In feite zouden we over deze groep maar weinig hoeven te zeggen. Want het woord *apolutroosis* is door de Statenvertalers maar op één plaats met “verzoening” weergegeven (Hebreeën 9:15). Op alle andere plaatsen heeft men het weergegeven als “verlossing” (zie boven, pagina 4 en 5). En die weergave is juist.

Toch zijn de woorden uit de *luoo* groep interessant genoeg om die in beschouwing te nemen. *Luoo* betekent “lossen”, d.w.z. “vrijkopen”, bevrijden door middel van het betalen van een prijs. *Lutron* betekent “losprijs”, en *apolutroosis* betekent “verlossing”, d.w.z. de in-vrijheid-stelling die het gevolg is van de betaling. Er is verband tussen deze woordgroep en het werk van de Messias.

Lutron

Het woord *lutron* vinden we in de evangeliën van Mattheüs en Markus:

“Doch Jezus riep hen [d.w.z. Zijn discipelen] tot zich en zeide: ‘Gij weet, dat de regeerders der volken heerschappij over hen voeren en de rijksgroten oefenen macht over hen. Zo is het onder u niet. Maar wie onder u groot wil worden, zal uw dienaar zijn, en wie onder u de eerste wil zijn, zal uw slaaf zijn, gelijk de zoon des mensen niet gekomen is om zich te laten dienen, maar om te dienen en zijn leven te geven als **losprijs** voor velen” (Mattheüs 20:25-28, vergelijk Markus 10:42-45)

Uit deze tekst leiden we af, dat Jezus voor “velen” een losprijs heeft betaald, en dat die prijs bestond uit het geven van zijn leven.

Luoo

Het werkwoord *luoo* komt 48 keer voor. In vertalingen is het niet altijd op dezelfde wijze weergegeven.

“Wie dan één van de kleinste dezer geboden [uit de wet of de profeten] **ontbindt** en de mensen zo leert, zal zeer klein heten in het Koninkrijk der hemelen...” (Mattheüs 5:17)

Voor “ontbinden” staat in deze tekst het werkwoord *luoo*, d.w.z. “lossen” of “losmaken”. In de volgende tekst heeft *luoo* dezelfde betekenis:

“Ik zal u de sleutels geven van het Koninkrijk der hemelen, en wat gij op aarde binden zult, zal gebonden zijn in de hemelen, en wat gij op aarde **ontbinden** zult, zal **ontbonden** zijn in de hemelen” (Mattheüs 16:19)

“Binden” betekent in dit verband: bindend opleggen, en “ontbinden” (letterlijk: losmaken) niet langer opleggen, voortaan als facultatief beschouwen. Wat hier aan Petrus wordt beloofd, bracht de apostel in Handelingen 15:1-21 in praktijk.

Ook in de volgende tekst gaat het om het al dan niet gebonden-zijn aan bepaalde voorschriften en geboden:

“Voorwaar, Ik zeg u, al wat gij op aarde bindt, zal gebonden zijn in de hemel, en al wat gij op aarde **ontbinden** zult, zal **ontbonden** zijn in de hemel” (Mattheüs 18:18)

Luoo werd niet alleen in godsdienstige zin gebruikt, maar ook als aanduiding van alledaagse handelingen: het “losmaken” van een os of een ezel die ergens was vastgebonden (Mattheüs 21:2, Markus 11:2,4,5, Lukas 13:15, 19:30,31,33), het “losmaken” van de riem van een sandaal (Markus 1:7, Lukas 3:16, Johannes 1:27, Handelingen 7:33, 13:25), het “losmaken” van iemands handen die vastgebonden waren (Johannes 11:44, Handelingen 22:30), het “loslaten” van een gevangene (Handelingen 24:26, Openbaring 9:14,15; 20:3,7), of het “loslaten” van het achterschip toen de scheepsromp door de

kracht van een storm in tweeën brak (Handelingen 27:41). Het werkwoord kon betrekking hebben op het “losmaken” van de tong. De evangelist Markus beschrijft de genezing van een doofstomme man op dichterlijke wijze:

“Terstond werd de band zijner tong **los** en hij sprak goed” (Markus 7:35)

Jezus gebruikte hetzelfde woord voor het “losmaken” van de rug van een vrouw die achttien jaar verkromd was geweest:

“Moest deze vrouw, die een dochter van Abraham is, welke de satan, zie, achttien jaar gebonden had, niet **losgemaakt** worden van deze band op de sabbatdag?” (Lukas 13:16)

Over zijn eigen lichaam zei Hij tegen de Joodse leiders:

“**Breekt** deze tempel **af** en binnen drie dagen zal Ik hem doen herrijzen” (Johannes 2:19)

Feitelijk staat er: “Maak deze tempel los”. Indien de Farizeeën zich zouden bevrijden van die ergerlijke tempel van God in hun midden, door Jezus uit de weg te ruimen, dan zou de Messias hem binnen drie dagen doen herrijzen door uit de doden op te staan. In de Efezebrief gebruikt Paulus het werkwoord **luoo** voor het “losmaken” (d.w.z. het buiten werking stellen) van een tussenmuur die scheiding maakt (Efeze 2:14).

In de volgende teksten heeft het werkwoord *luoo* opnieuw betrekking op het “ontbinden” van geboden:

“Hierom trachtten de Joden des te meer Hem te doden, omdat Hij niet alleen de sabbat **schond**, maar ook God zijn eigen Vader noemde en zich dus met God gelijkstelde” (Johannes 5:18)

Voor het schenden van de sabbat staat in het Grieks letterlijk: “de sabbat losmaakte”.

“Als een mens op sabbat de besnijdenis ontvangt, opdat de wet van Mozes niet **verbroken** worde, zijt gij dan op Mij vertoornd, omdat Ik op sabbat een gehele mens gezond gemaakt heb?” (Johannes 7:23)

“De wet breken” is in de Griekse tekst “de wet losmaken”. Ook in de volgende tekst is dat het geval:

“Als Hij hén goden genoemd heeft, tot wie het woord Gods gekomen is, en de Schrift niet kan **gebroken** worden, zegt gij dan tot Hem, die de Vader geheiligd en in de wereld gezonden heeft: Gij lastert, omdat Ik heb gezegd: Ik ben Gods Zoon?” (Johannes 10:35-36)

Petrus gebruikte het werkwoord *luoo* toen hij een beschrijving gaf van de opstanding van Christus:

“God evenwel heeft Hem opgewekt, want Hij **verbrak** de weeën van de dood, naardien het niet mogelijk was, dat Hij door hem werd vastgehouden” (Handelingen 2:24)

Om Jezus te kunnen opwekken maakte God de banden van de dood los.

Luoo werd ook gebruikt voor het “uitgaan” van de synagoge:

“En na het **uitgaan** van de synagoge volgden velen van de Joden en de vereerders van God, die Jodengenoten waren, Paulus en Barnabas...” (Handelingen 13:43)

Lukas schrijft dat de groep mensen die op sabbat voor de eredienst bijeen was gekomen, zich had “losgemaakt” doordat ieder zijns weegs was gegaan. Het woord synagoge betekent “samenkomst”. Aan dat samenzijn kwam na enige tijd een einde doordat de vergadering werd “ontbonden”.

Paulus gebruikte het woord *luoo* in verband met echtscheiding:

“Zijt gij aan een vrouw verbonden? Zoek geen **scheiding**. **Hebt** gij geen vrouw **meer**? Zoek er geen” (1 Korinthe 7:27)

In de Griekse tekst staat: “Bent u aan een vrouw verbonden? Zoek geen losmaking. Bent u van een vrouw losgemaakt? Zoek geen vrouw”.

Petrus gebruikte *luoo* voor het “vergaan van de elementen door vuur” op de komende dag des Heren (2 Petrus 3:10,11,12). De nu bestaande verbanden zullen door vuur “losgemaakt” worden waarna de nieuwe wereld zal verschijnen.

Johannes gebruikte *luoo* om het werk van Christus te beschrijven:

“Hiertoe is de Zoon van God geopenbaard, opdat Hij de werken des duivels **verbreken** zou” (1 Johannes 3:8)

De duivel heeft de mensheid misleid en tot slaven van de zonde gemaakt. Maar Christus zal die knellende banden eens losmaken.

“Wie is waardig de boekrol te openen en haar zegels te **verbreken**?... Ween niet, zie, de leeuw uit de stam Juda, de wortel Davids, heeft overwonnen om de boekrol en haar zeven zegels te **openen**” (Openbaring 5:2,5)

In deze beschrijving van een visioen staat, dat de leeuw uit Juda de zegels van de boekrol mag “losmaken”.

Onze voorlopige conclusie luidt, dat *luoo* losmaken betekent. Wanneer *luoo* (“lossen”) en *lutron* (“losprijs”) op Christus worden betrokken, dan gaat het om bevrijding van de mensheid uit de macht van de vergankelijkheid, de zonde en de dood. Om die bevrijding tot stand te brengen moest de Messias een hoge prijs betalen: de prijs van zijn eigen leven.

* * * * *

Apolutroosis

Behalve het werkwoord *luoo* en het zelfstandig naamwoord *lutron* vinden we in het Nieuwe Testament nog het zelfstandig naamwoord *apolutroosis*. Het gaat daarbij om de “verlossing” of “in-vrijheid-stelling” die het gevolg is van het betalen van een losprijs.

Bevrijding

In de brief aan de Hebreëen spreekt de schrijver over mensen “die zich hebben laten folteren en van geen **bevrijding** wilden weten, opdat zij aan een betere opstanding deel mochten hebben” (Hebreëen 11:35). Mogelijk doelt hij hiermee op martelaren uit de Joodse geschiedenis die tijdens de regering van de Syrische koning Antiochus weigerden om op heidense manier te gaan leven. Indien ze als teken van loyaliteit een stukje varkensvlees hadden genuttigd, zou dat de “losprijs” zijn geweest voor hun leven. De bejaarde Eleazar en een moeder met zeven zonen weigerden dit echter. Zij werden op gruwelijke wijze gefolterd en verminkt maar bleven standvastig in hun trouw aan Gods verbond. Volgens het (apokriefe) tweede boek der Makkabeeën was de heldenmoed van de martelaren een gevolg van het feit dat zij wisten dat God hen in de toekomst zou opwekken. De tweede zoon zei tegen de vorst:

“U beneemt ons nu wel het tegenwoordige leven, maar de koning van de wereld zal ons na onze dood tot een nieuw, eeuwig leven opwekken, omdat we omwille van zijn voorschriften gestorven zijn” (2 Makkabeeën 7:9)

De vierde zoon zei:

“De dood door mensenhanden wordt begerenswaardig door de hoop die God ons geeft: dat hij ons weer zal opwekken” (2 Makkabeeën 7:14)

En de moeder riep haar zonen toe:

“De schepper van de wereld, die aan de oorsprong staat van het ontstaan van de mens en die van alles het ontstaan heeft uitgedacht, zal jullie in zijn barmhartigheid de levensadem teruggeven, omdat jullie jezelf nu opofferen omwille van zijn voorschriften” (2 Makkabeeën 7:23)

Opstanding tot “eeuwig leven” aan het begin van de toekomstige eeuw was beter dan het aanvaarden van rijkdom en eer uit de handen van de Syrische machthebber (2 Makkabeeën 7:24).

Verlossing

Jezus gebruikte het woord *apolutroosis* in een toespraak die Hij op de Olijfberg heeft gehouden. Nadat Hij had gesproken over “tekenen aan zon en maan en sterren, en op de aarde radeloze angst onder de volken vanwege het bulderen van zee en branding” zei Hij tegen zijn discipelen:

“Wanneer deze dingen beginnen te geschieden, richt u op en heft uw hoofden omhoog, want uw **verlossing** genaakt” (Lukas 21:28)

Er zullen angstaanjagende natuurverschijnselen optreden wanneer het einde nadert van de “tijden der heidenen” (Lukas 21:24) en de aan Israël beloofde bevrijding voor de deur staat. Alle uitverkorenen van dat volk zullen worden “verzameld uit de vier windstreken, van het ene uiterste der hemelen tot het andere” (Mattheüs 24:31) en “worden gesteld voor het aangezicht van de Zoon des mensen” (Lukas 21:36). De Messias duidt het definitieve herstel van Israël aan als een “verlossing”, een bevrijding waarvoor een losprijs is betaald. Hoewel het voor de hand ligt om te denken aan de prijs van zijn eigen leven (Mattheüs 20:25-28) moeten we gezien het tekstverband denken aan de woorden van de profeten:

“Want Ik, de HERE, ben uw God, de Heilige Israëls, uw Verlosser; Ik geef Egypte, Ethiopië en Seba als losgeld in uw plaats. Omdat gij kostbaar zijt in mijn ogen en hooggeschat en Ik u liefheb, geef Ik mensen voor u in de plaats en natiën in ruil voor uw leven. Vrees niet, want Ik ben met u; Ik doe uw nakroost van het oosten komen en vergader u van het westen” (Jesaja 43:3-5).

Om Israël uit haar verstrooiing te kunnen bevrijden zullen de volken – die Gods volk in ballingschap hebben gevoerd en zich tegen Zijn oogappel hebben gekeerd – eens worden geoordeeld en door plagen worden getroffen. Voor de vrijheid van Israël zullen de naties een prijs moeten betalen.

Greep van de zonde

In zijn brieven geeft Paulus een definitie van de *apolutroosis* die Christus heeft bewerkt. De apostel schrijft:

“En in Hem [d.i. Jezus Christus, Gods geliefde Zoon] hebben wij de **verlossing** door zijn bloed, de vergeving van de overtredingen, naar de rijkdom zijner genade...” (Efeze 1:7)

“Hij heeft ons getrokken uit de macht van de duisternis en overgezet in het Koninkrijk van de Zoon van zijn liefde. In Hem hebben wij de **verlossing**, door Zijn bloed, namelijk de vergeving van de zonden” (Kolossenzen 1:13-14)

Paulus omschrijft “verlossing” door Christus als “de vergeving van de overtredingen” (Gr. *paraptoomatoon*, d.w.z. misstappen, Efeze 1:7) of “de vergeving van de zonden” (Gr. *hamartioon*, d.w.z. doelmissingen, Kolossenzen 1:14). Wanneer wij het woord “vergeving” horen, dan denken we dat God ons onze misstappen niet langer toerekent en ons verleden door de vingers ziet. Maar dat is niet de betekenis van het woord *aphesis* in bovenstaande teksten. “Vergeving der zonden” is méér dan kwijtschelding van schuld of het niet-aanrekenen van overtredingen. Het is bevrijding uit de *macht* van de zonden, vrijlating uit de *greep* van het kwaad. Paulus omschrijft “vergeving der zonden” als redding uit de “*macht der duisternis*”. Zodat wij niet langer verblind en slaven van een kwade macht zijn, maar in dienst zijn gekomen van de gerechtigheid (vgl. Romeinen 6:17-18).

Aphesis is afgeleid van het werkwoord *aphiemi*, dat “laten gaan” of “wegzenden” betekent. Wat het woord betekent blijkt uit de volgende Bijbelteksten:

“De Geest van de Heere is op Mij, omdat Hij Mij gezalft heeft; Hij heeft Mij gezonden om aan armen het evangelie te verkondigen; om te genezen die gebroken van hart zijn, om aan gevangenen **vrijlating** te prediken en aan blinden het gezichtsvermogen, om verslagenen **weg te zenden in vrijheid**, om het jaar van het welbehagen van de Heere te prediken” (Lukas 4:18-19)

Zó heeft Jezus zijn roeping verstaan (Lukas 4:21). Hij toonde het door een verlamde te genezen:

“... opdat u zult weten dat de Zoon des mensen macht heeft op aarde om zonden te **vergeven** (zei Hij tegen de verlamde): Ik zeg u, sta op, neem uw bed op en ga naar uw huis. En hij stond onmiddellijk voor hun ogen op...” (Lukas 5:24-25)

Aphesis betekent “vrijlating” van gevangenen en “wegzending” van verslagenen in vrijheid. De *apolutroosis*, of *aphesis* die Christus tot stand brengt houdt in dat wij niet langer gevangenen zijn. Door een verlamde man in één ogenblik te genezen liet Jezus zien dat “vergeving van zonden” een synoniem is van bevrijding uit de macht van de zonde.

Lossing

Wanneer een Israëliet ernstig verarmd was en niet meer in staat om in zijn eigen onderhoud te voorzien, dan kon hij zich als “bijwoner” of “dagloner” aan een volksgenoot of een niet-Joodse ingezetene van het land verkopen. Hij werd dan landarbeider en kreeg kost en inwoning voor zijn inspanningen (Leviticus 25:39-40). Normaliter zou hij vrijkomen in het jubeljaar. Dat kon in het ergste geval betekenen dat hij nog negenenveertig jaar een lijfeigene bleef. Maar hij bezat het “recht van lossing”. Eén van zijn bloedverwanten mocht hem loskopen: zijn oom of neef, of het dichtstbijzijnde familielid. De hoogte van de prijs werd vastgesteld aan de hand van het aantal jaren dat er nog zou verstrijken tot aan het volgende jubeljaar (Leviticus 25:47-55).

Het Bijbels spreken over “verlossing” is aan deze juridische praktijk ontleend. De mensheid heeft zich (in de hof van Eden) verkocht aan een vreemde

overheerser (de dood met al haar gevolgen: doelmissing, vruchteloosheid, vergankelijkheid) en is daardoor in de macht van die vreemde gekomen. Maar een “naaste bloedverwant”, de “zoon des mensen”, de “mens Christus Jezus” is ons te hulp gekomen en heeft voor ons de losprijs betaald.

“Want er is één God en ook één middelaar tussen God en mensen, de mens Christus Jezus, die zich gegeven heeft tot een **losprijs** voor allen...” (1 Timotheüs 2:5-6)

Voor “losprijs” staat hier het unieke woord *antilutron*. Het is een combinatie van het voorzetsel *anti* en het gewone woord voor losprijs (*lutron*). We zouden Paulus kunnen parafaseren door te zeggen dat de mens Christus Jezus zich gegeven heeft tot een “toereikende losprijs” voor allen. De prijs die Hij in zijn eentje heeft betaald is voldoende om *allen* vrij te kopen.

In de brief aan de Romeinen geeft de apostel het volgende commentaar:

“Want allen hebben gezondigd en derven [d.i. missen] de heerlijkheid Gods, en worden om niet gerechtvaardigd uit zijn genade, door de **verlossing** in Christus Jezus” (Romeinen 3:23-24)

Hier omschrijft Paulus “verlossing” als het terugkopen van iets dat de mens heeft verspeeld. Vanwege de ongehoorzaamheid van de eerste mens zijn alle mensen stervelingen geworden die de “heerlijkheid van God missen”. Ze zijn onderworpen aan ziekte, zwakheid, vergankelijkheid, aftakeling, vruchteloosheid, doelmissing, lijden. Het eigenlijke doel van hun bestaan bereiken ze niet. Maar zo zal het niet blijven.

“Want ik ben er zeker van, dat het lijden van de tegenwoordige tijd niet opweegt tegen de heerlijkheid, die over ons geopenbaard zal worden. Want met reikhalzend verlangen wacht de schepping op het openbaar worden der zonen Gods. Want de schepping is aan de vruchteloosheid onderworpen, niet vrijwillig, maar om (de wil van) hem, die haar daaraan onderworpen heeft, in hope echter, omdat ook de schepping zelf van de dienstbaarheid aan de vergankelijkheid zal bevrijd worden tot de vrijheid van de heerlijkheid der kinderen Gods. Want wij weten, dat tot nu toe de ganse schepping in al haar

delen zucht en in barensnood is. En niet alleen zij, maar ook wij zelf, die de Geest als eerste gave ontvangen hebben, zuchten bij onszelf in de verwachting van het zoonschap: de **verlossing** van ons lichaam” (Romeinen 8:18-23)

Dankzij de “loskoping” in Christus Jezus zullen alle stervelingen eens de heerlijkheid ontvangen die ze zo pijnlijk missen en waar hun hart naar hunkert. Eerst zullen de “zonen” of “kinderen Gods” worden bevrijd van de “dienstbaarheid” (d.w.z. de slavernij) aan de vergankelijkheid, doordat zij een onvergankelijk lichaam ontvangen. Later zal ook de rest van de schepping in die verlossing mogen delen en worden “bevrijd tot de vrijheid van de heerlijkheid van de kinderen van God”, uit Gods genade.

Gelovigen hebben Gods Geest ontvangen, als “eersteling” van de toekomstige “oogst” aan heerlijkheid (Romeinen 8:23), als “aanbetaling” die garandeert dat de beloofde som eens zal worden uitbetaald (Efeze 1:14) en als “zegel” dat hen voor de dag van de verlossing merkt (Efeze 4:30).

Verlossing is: bevrijding *uit* de slavernij van de vergankelijkheid, bevrijding *tot* de heerlijkheid van God.

* * * * *

(Ex)agorazoo

Slaven die door betaling van een prijs zijn “verlost” zijn volgens de Bijbelschrijvers “gekocht” en “betaald”. De koper heeft hen “verworven”. We vinden de beeldspraak van “kopen” of “vrijkopen” in acht teksten:

“Vlucht weg van de hoererij. Elke zonde die een mens doet, blijft buiten het lichaam, maar wie hoererij bedrijft, zondigt tegen zijn eigen lichaam. Of weet u niet, dat uw lichaam een tempel is van de Heilige Geest, die in u is en die u van God hebt ontvangen, en dat u niet van uzelf bent? U bent immers duur **gekocht** (*Gr. agorazo*). Verheerlijkt daarom God in uw lichaam en in uw geest, die van God zijn” (1 Korinthe 6:18-20)

“Bent u als slaaf geroepen, dan moet u zich daarover niet bekommeren. Kunt u echter ook vrij worden, maak dan liever van die gelegenheid gebruik. Wie namelijk als slaaf geroepen is in de Heere, is een vrijgelatene van de Heere. Evenzo is hij die als vrije geroepen is, een slaaf van Christus. U bent duur **gekocht** (*Gr. agorazo*); word dus geen slaven van mensen” (1 Korinthe 7:21-23)

“Maar er zijn ook valse profeten onder het volk geweest, zoals er ook onder u valse leraars zullen zijn, die heimelijk verderfelijke afwijkingen in de leer zullen invoeren. Daarmee verloochenen zij zelfs de Heere, die hen **gekocht** (*Gr. agorazo*) heeft, en brengen zij een snel verderf over zichzelf” (2 Pet.2:1)

“U [d.i. het Lam] bent het waard om de boekrol te nemen en zijn zegels te openen, want U bent geslacht en hebt ons voor God **gekocht** (*Gr. agorazo*) met Uw bloed, uit elke stam, taal, volk en natie, en U hebt ons voor onze God gemaakt tot koningen en priesters, en wij zullen als koningen regeren over de aarde” (Openb.5:9-10)

“En ik hoorde het geluid van citerspelers die op hun citers spelen. En zij zongen als een nieuw lied vóór de troon, vóór de vier dieren en de ouderlingen. En niemand kon dat lied leren behalve de honderdvierenveertigduizend, die van de aarde **gekocht** (*Gr. agorazo*) waren” (Openb.14:2-3)

“Dezen zijn het die het Lam volgen waar het ook naartoe gaat. Dezen zijn **gekocht** (*Gr.agorazo*) uit de mensen, als eerstelingen voor God en het Lam” (Openb.14:4)

“Christus heeft ons **vrijgekocht** (*Gr. exagorazo*) van de vloek van de wet door voor ons een vloek te worden, want er staat geschreven: Vervloekt is ieder die aan een hout hangt, opdat de zegen van Abraham in Christus Jezus tot de heidenen zou komen, en opdat wij de belofte van de Geest zouden ontvangen door het geloof” (Galaten 3:13-14)

“Maar toen de volheid van de tijd gekomen was, zond God zijn Zoon uit, geboren uit een vrouw, geboren onder de wet, om hen die onder de wet waren, **vrij te kopen** (*Gr. exagorazo*), opdat wij de aanneming tot kinderen zouden ontvangen” (Gal.4:4-5)

De gedachtengang in deze teksten is de volgende:

1. Koper was Christus (Gal.3:13), “de Heere” (2 Pet.2:1), “het Lam” (Openb. 5:9). Wie Hij heeft gekocht, werden Zijn slaven (1 Kor.7:22).

2. De prijs die Hij betaalde was zijn dood aan het kruis. Hij werd gehangen aan een hout (Gal.3:13). Hij betaalde met Zijn eigen bloed (Openb.5:9). Hij werd “geslacht” (Openb.5:9).

3. Christus was de vertegenwoordiger van een Ander. Hij kocht mensen “voor God” (Openb.5:9). Wie gekocht is, is niet “van zichzelf”, maar van Hem (1 Korinthe 6:20). God is zijn (of haar) rechtmatige Eigenaar (1 Korinthe 7:23).

4. Aangezien God kocht en via zijn Zoon betaalde werd de prijs niet *aan Hem* betaald. Hij betaalde de prijs aan wie (of wat) gevangen hield. Volgens de Bijbel werden wij vrijgekocht van “de vloek” (Gal.3:13), uit de macht van de dood (d.w.z. sterfelijkheid of vergankelijkheid) en uit de slavernij aan de zonde. Dood en zonde worden genoemd in de volgende teksten:

“Daar nu de kinderen aan bloed en vlees deel hebben, heeft ook Hij op gelijke wijze daaraan deelgenomen, opdat Hij **door de dood** te niet zou doen hem, die

de macht over [Gr: van] **de dood** had, dat is de duivel, en allen zou verlossen die uit vrees voor **de dood** hun hele leven door aan slavernij onderworpen waren” (Hebreeën 2:13-15)

“Hem die geen **zonde** gekend heeft [de Messias] heeft Hij [God] voor ons tot **zonde** gemaakt, opdat wij zouden worden gerechtigheid van God in Hem” (2 Korinthe 5:21)

De Messias werd mens en stierf om de mensheid uit de greep van de dood en de zonde te kunnen bevrijden.

5. Wie God heeft gekocht (*Gr.agorazo*), is Zijn eigendom (1 Kor.6:20) geworden en kan worden aangeduid als een “slaaf van Christus” (1 Kor.7:22). Maar wie God toebehoort is ook “vrijgekocht” (*Gr.exagorazo*). Wie in Zijn dienst staat zucht niet onder een nieuw juk maar is het voorwerp van zorg van de beste heer die er bestaat. Een heer die hem niet behandelt als slaaf maar als zijn kind en erfgenaam, en hem opneemt in zijn eigen huis. Zo iemand is pas werkelijk “vrij”. Paulus hield de oudsten van Efeze voor dat God hen had verkregen:

“Zie dan toe op uzelf en op heel de kudde, te midden waarvan de Heilige Geest u tot opzieners aangesteld heeft om de gemeente van God te weiden, die Hij **verkregen** heeft door Zijn eigen bloed ²” (Hand.20:28)

“In Hem zijt gij, toen gij gelovig werdt, ook verzegeld met de Heilige Geest der belofte, die een onderpand is van onze erfenis, tot verlossing van het volk, dat Hij zich **verworven** heeft ³, tot lof zijner heerlijkheid” (Efe.1:13-14, NBG)

In deze teksten wordt het werkwoord *peripoieomai* of het zelfstandig naamwoord *peripoiesis* gebruikt. Daarmee wordt aangegeven, dat God onze heer is omdat Hij ons door middel van aankoop heeft verworven.

² Of: het bloed van zijn Eigene.

³ In het Grieks staat slechts: “tot verlossing van het verworvene” (d.w.z. wat God heeft verworven). De woorden “Hij” en “volk” ontbreken in de grondtekst.

Maar wie Gods eigendom is geworden heeft zijn ware bestemming bereikt en is werkelijk vrij geworden.

“Christus heeft ons **vrijgekocht** (*exagorazoo*) van de vloek van de wet door voor ons een vloek te worden” (Gal.3:13)

“... Toen de volheid van de tijd gekomen was, zond God zijn Zoon uit, geboren uit een vrouw, geboren onder de wet, om hen die onder de wet waren, **vrij te kopen** (*exagorazoo*), opdat wij de aanneming tot kinderen zouden ontvangen” (Gal.4:4-5)

“Sta dan vast in de vrijheid waarmee Christus ons **vrijgemaakt** (*eleutheroo*) heeft, en laat u niet weer met een juk van slavernij belasten” (Gal.5:1)

“Want u bent tot **vrijheid** (*eleutheria*) geroepen, broeders, alleen niet tot die vrijheid die aanleiding geeft aan het vlees; maar dient elkaar door de liefde” (Gal.5:13)

“En als u Hem als Vader aanroept Die zonder aanzien des persoons naar ieders werk oordeelt, wandel dan in de vreze des Heeren, gedurende de tijd van uw vreemdelingschap, in de wetenschap dat u niet met vergankelijke dingen, zilver of goud, **vrijgekocht** (*lutroo*) bent van uw zinloze levenswandel, die u door de vaders overgeleverd is, maar met het kostbaar bloed van Christus, als van een smetteloos en onbevlekt Lam” (1 Pet.1:17-19)

Uit het werkwoord “vrijgekocht” blijkt, dat de Messias een losprijs heeft betaald: de prijs van de diepste vernedering, de dood aan het kruis. Hij betaalde die om ons te verlossen van een “zinloze levenswandel” (het voortdurende falen om Zijn geboden volmaakt te houden), “de vloek van de wet”, en “vrees voor de dood”. Om ons zijn Geest te kunnen schenken, zodat we zijn kinderen en erfgenamen worden en in zijn gezin worden opgenomen.

* * * * *

Samenvatting en conclusie

In Bijbelvertalingen zijn meerdere Griekse en Hebreeuwse woorden met “verzoenen” weergegeven. Omdat de betreffende woorden verschillende betekenissen hebben, is er veel verwarring ontstaan.

De grondbetekenis van een eerste categorie is “verandering van vijanden in vrienden”, opheffing van wantrouwen, vijandschap en vervreemding van mensen ten opzichte van God en tussen mensen onderling. De woorden uit deze categorie komen alleen voor in het Nieuwe Testament en binnen het Nieuwe Testament alleen in de brieven van Paulus.

De grondbetekenis van de tweede categorie is “bedekken”. Bedekt worden de ongerechtigheden en zonden van mensen of in de eredienst gebruikte voorwerpen door middel van “reiniging”, d.w.z. opheffing van hun gebreken, tekortkomingen en falen. De woorden uit deze categorie worden zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament gebruikt.

Een derde en laatste categorie houdt verband met “kopen” en het betalen van een “prijs”. God betaalde via zijn zoon Jezus Christus een hoge prijs om mensen te kopen, waardoor ze Zijn eigendom werden. Hij kocht hen vrij uit de harde slavernij van de zonde, de vruchteloosheid en de vergankelijkheid.

Gezamenlijk openen deze woorden een geweldig toekomstperspectief. Er zal eens vrede heersen in de hele schepping. Van doelmissen of falen, gebreken of tekortkomingen zal er niet langer sprake zijn. Vruchteloosheid en vergankelijkheid zullen door heerlijkheid, kracht en onvergankelijkheid worden vervangen. Vanwege dat toekomstperspectief schreef Paulus dat het lijden van de tegenwoordige tijd niet waard is vergeleken te worden met de toekomstige heerlijkheid die aan ons geopenbaard zal worden (Rom.8:18-39).

* * * * *

Deel 2: Wat gebeurde er aan het kruis?

Ultiem bewijs van Gods liefde

Volgens de Bijbel is er een rechtstreeks verband tussen verzoening (Gr. *katallagè*) en het sterven van Christus aan het kruis. We lezen in de Schrift het volgende:

“...als wij [d.z. de gelovigen], toen wij vijanden waren, met God **verzoend** zijn door de dood van zijn Zoon...” (Romeinen 5:10)

“...opdat Hij die beiden [d.z. Jood en heiden] in één lichaam met God zou **verzoenen** door het kruis, waaraan Hij de vijandschap gedood heeft” (Efeze 2:16)

“Want het heeft de Vader behaagd dat in Hem heel de volheid wonen zou, en dat Hij door Hem alle dingen met zichzelf **verzoenen** zou, door vrede te maken door het bloed van zijn kruis...” (Kolossenzen 1:19-20)

“...en Hij heeft u, die voorheen vervreemd was en vijandig gezind, zoals bleek uit uw slechte daden, nu ook **verzoend**, in het lichaam van zijn vlees, door de dood...” (Kolossenzen 1:21-22)

Gelovigen zijn volgens de apostel met God verzoend door de dood van zijn Zoon. Door het kruis doodt God de vijandschap (zowel de vijandschap die de mensheid koestert jegens Hem, als de vijandschap die Jood en heiden voor elkaar koesteren). Hij verzoent alles met zich door vrede te maken door het bloed van zijn kruis. De Messias heeft gelovigen met God verzoend “in het lichaam van zijn vlees” (d.w.z. in zijn sterfelijk en vergankelijk lichaam) “door de dood”.

Wat Paulus in deze brieven schreef roept vragen op. Wat is het verband tussen de gewelddadige dood die Christus stierf, het “bloed” dat vloeide aan het kruis, en onze verzoening? Hoe kan dat bloed “vrede maken”? Hoe “werkt” het kruis? Wat leert de Schrift hierover?

Menselijke vijandschap

Tijdens de kruisiging (en wat daaraan vooraf ging) bleek dat de mens, óók de godsdienstige mens, niet de rechtvaardige en goede persoon is waarvoor hij zich houdt. In de rechtszalen van Jeruzalem en op de heuvel Golgotha werd de vijandschap van de mensheid tegenover God op schokkende wijze zichtbaar. En openbaarde zich het menselijk falen.

De allervroomsten begonnen te lasteren en te honen (Mattheüs 27:39-43, Markus 15:29-32, Lukas 23:35). Hooggeplaatsten mishandelden een weerloze gevangene (Mattheüs 26:67, Markus 14:65). Godsdienstige leiders en alom gerespecteerde theologen bleken spotters te zijn die de waarheid van God verachtten (Mattheüs 26:68, 27:3-4; Lukas 22:63-65). Ze gedroegen zich als onbehouden soldaten (Mattheüs 27:27-32, Markus 15:16-20, Lukas 23:36). Verfijnde mensen bleken tot elke ruwheid in staat. De handhavers van het recht pleegden afschuwelijk onrecht – niet alleen Pilatus en Herodes maar ook de hogepriester, de schriftgeleerden en de oudsten (Mattheüs 26:59-60, 27:17-18,26; Markus 15:15; Lukas 23:2, 23:11,14-15,25; Johannes 18:38, vgl. 19:16). Petrus, de rotsman, werd aan het wankelen gebracht door een eenvoudig dienstmeisje en wilde niets meer met zijn Heer te maken hebben (Mattheüs 26:69-75, Markus 14:66-72, Lukas 22:54-62, Johannes 18:15-27). Al de discipelen die plechtig hadden beloofd dat ze hun rabbi nóóit in de steek zouden laten sloegen in een oogwenk op de vlucht (Mattheüs 26:56, Markus 14:50).

Geen wonder dat de boodschap van het kruis voor (godsdienstige) Joden een aanstoot en voor (hoogopgeleide) Grieken een dwaasheid is (1 Korinthe 1:23). Het kruis laat zien dat zelfs een volmaakte wet de mens niet goed kan maken (Galaten 2:16, 2:21, 3:11). Waar mensen door eigen inspanningen vroom worden dwalen ze het verst van God af. IJveraars voor de wet zijn de felste vijanden van het kruis (Filippenzen 3:18).

Het kruis brengt aan het licht dat onderwijs en cultuur het innerlijk van de mens niet kunnen verbeteren. Zodra de omstandigheden ongunstig worden, blijkt beschaving slechts een dun vernisje te zijn dat een innerlijk van dierlijke instincten bedekt.

Duizend jaar eerder had David al geprofeteerd wat er met de Messias zou gaan gebeuren. Hij beschreef de ervaringen van Christus aan het kruis, hoe God Hem zou overgeven in de handen van zijn vijanden en Hem zou verlaten:

“Maar ik ben een worm en geen man,
een smaad van mensen en veracht door het volk.
Allen die mij zien, bespotten mij,
zij trekken de lip op, zij schudden het hoofd en zeggen:
Hij heeft zijn zaak aan de HEERE toevertrouwd – laat Die hem bevrijden,
laat Die hem redden, als Hij hem genegen is!”
(Psalm 22:7-9)

De psalmist beschreef de medische aspecten van een kruisiging tot in de kleinste details (doorboring van de handen en de voeten, bloedverlies, uitdroging, brandende dorst, ontwrichting van alle beenderen) – hoewel kruisiging als executiemiddel in zijn tijd nog niet bestond. Hij beschreef hoe de soldaten de gewaden van de gekruisigde zouden verdobbelen (Mattheüs 27, Markus 15, Lukas 23, Johannes 19). En dat de moordenaars heidenen zouden zijn (want “honden” is in de Bijbel beeldspraak voor “heidenen”, zie Mattheüs 15:26-27, Markus 7:27-28).

“Veel stieren hebben mij omringd,
sterke stieren van Basan hebben mij omsingeld,
zij hebben hun muil tegen mij opengesperd
als een verscheurende en brullende leeuw.
Als water ben ik uitgestort
ontwricht zijn al mijn beenderen;
mijn hart is als was,
het is gesmolten diep in mijn binnenste.
Mijn kracht is verdroogd als een potscherf,
mijn tong kleeft aan mijn gehemelte;
U legt mij in het stof van de dood.
Want honden hebben mij omsingeld,
een horde kwaaddoeners heeft mij omgeven;
zij hebben mijn handen en mijn voeten doorboord.

Al mijn beenderen zou ik kunnen tellen;
en zij, zij zien het aan, zij kijken naar mij.
Zij verdelen mijn kleding onder elkaar
en werpen het lot om mijn gewaad”
(Psalm 22:13-19)

Psalm 22 schildert de kruisiging als het dieptepunt van menselijke vijandschap. Smaad, spot, hoon, venijn, woede, wreedheid, onverschilligheid en leedvermaak zouden zich op de heuvel Golgotha in volle hevigheid openbaren.

Bewijs van Gods liefde

In Romeinen 5, Efeze 2 en Kolossenzen 1 gebruikt Paulus de Griekse woorden *katallassoo* en *katallagè*. Daarbij gaat het om opheffing (door God) van wantrouwen en vijandschap die er aan de kant van de **mens** bestaan (zie pag. 6 tot 10). De apostel zegt dat God door het kruis zijn *liefde bewijst*. Door het kruis laat de Schepper zien dat Hij niet de vijand is waarvoor de mens Hem houdt:

“Want niet licht zal iemand voor een rechtvaardige sterven – maar misschien heeft iemand nog de moed voor een goede te sterven – God echter **bewijst zijn liefde jegens ons**, doordat Christus, toen wij nog zondaren waren, voor ons gestorven is” (Romeinen 5:7-8, NBG)

De Messias, het Beeld van God, de zichtbare uitdrukking van Gods karakter, was bereid om te sterven – niet voor zijn vrienden maar voor zijn vijanden. Niet voor goede mensen maar voor slechte. Niet voor trouwe volgelingen, maar voor opstandige rebellen die lijnrecht tegen Gods wil ingingen, voor *goddelozen* (Romeinen 5:6). Voor de smaders en de spotters, de sadisten en de onverschilligen, voor zijn eigen moordenaars, die wreedheid op wreedheid stapelden, en die vol leedvermaak naar het hoopje ellende aan het kruis keken.

Ook Johannes merkt op dat God door het kruis Zijn liefde bewijst:

“ Hierin is de liefde, niet dat wij Gód hebben liefgehad, maar dat Hij óns heeft liefgehad en zijn Zoon heeft gezonden als zoenoffer voor onze zonden” (1 Johannes 4:10)

“Want zo lief heeft God de wereld gehad dat Hij zijn eniggeboren Zoon heeft gegeven...” (Johannes 3:16)

In een andere brief beschrijft Paulus de “werking” van het kruis als volgt:

“Want de ***liefde van Christus*** dringt ons, die tot dit oordeel gekomen zijn: als één voor allen gestorven is, dan zijn zij allen gestorven.... En dit alles is uit God, die ons met zichzelf verzoend heeft door Jezus Christus, en ons de bediening van de verzoening gegeven heeft. God was het namelijk die in Christus de wereld met zichzelf verzoende, ***en aan hen hun overtredingen niet toerekende;*** en Hij heeft het woord van de verzoening in ons gelegd” (2 Korinthe 5:14-15,18-19)

De apostel zegt, dat de liefde van Christus zich openbaarde in zijn bereidheid om voor allen te sterven. Aan het kruis bleek dat God liefde is. Toen de wereld haar ernstigste misdaad beging, toen zij haar eigen Overste op grond van valse beschuldigingen “veroordeelde” en Hem “buitenwierp” door Hem aan het hout te nagelen (Johannes 12:31), toen rekende God zijn vijanden deze overtredingen ***niet*** toe (2 Korinthe 5:19). Sterker nog, van deze gerechtelijke moord maakte Hij een bron van leven en van deze ergste zonde van alle maakte Hij het middel om de wereld van zonde te bevrijden:

“Hem die geen zonde gekend heeft, heeft Hij voor ons tot zonde gemaakt, opdat wij zouden worden gerechtigheid van God in Hem” (2 Korinthe 5:21)

Het eindresultaat

Het eindresultaat van Gods handelen wordt in Psalm 22 als volgt beschreven:

“*Alle* einden der aarde
zullen eraan denken en zich tot de HEERE bekeren;

alle geslachten van de heidenvolken
zullen zich voor uw aangezicht neerbuigen.
Want het koningschap is van de HEERE,
Hij heerst over de heidenvolken.
Alle groten der aarde
zullen eten en zich neerbuigen;
allen die in het stof neerdalen
en hun ziel niet in het leven kunnen behouden,
zullen voor zijn aangezicht neerbukken.
Het nageslacht zal Hem dienen,
en aan de HERE toegeschreven worden tot in generaties;
Zij zullen komen en zijn gerechtigheid verkondigen
aan het volk dat geboren zal worden,
want Hij heeft het gedaan” (Psalm 22:28-32)

In deze Psalm beluisteren we wat Paulus later als volgt zou verwoorden:

“En in gedaante als een mens bevonden, heeft Hij [d.i. Christus Jezus] zichzelf vernederd en is gehoorzaam geworden, tot de dood, ja, tot de kruisdood. Daarom heeft God Hem ook bovenmate verhoogd en heeft Hem een Naam geschonken boven alle naam, opdat in de Naam van Jezus zich zou buigen elke knie van hen die in de hemel, en die op de aarde, en die onder de aarde zijn, en elke tong zou belijden dat Jezus Christus Heer is, tot heerlijkheid van God de Vader” (Filippenzen 2:8-11)

“Want het heeft de Vader behaagd dat in Hem heel de volheid wonen zou, en dat Hij door Hem alle dingen met zichzelf verzoenen zou, door vrede te maken door het bloed van zijn kruis, ja door Hem, zowel de dingen die op de aarde zijn als de dingen die in de hemelen zijn” (Kolossenzen 1:19-20)

Conclusie

Het kruis is niet de plaats waar God het kwaad van de wereld heeft bestraft. Volgens de Bijbel is het juist de plaats waar God de wereld haar overtredingen *niet toerekende* (2 Korinthe 5:19). God liet door het kruis zien hoe vijandig de

wereld is – terwijl Hijzelf die vijandschap beantwoordde met liefde. Hij zal het kwade overwinnen door het goede, door vurige kolen op het hoofd van de kwaaddoeners te stapelen (Romeinen 12:20-21, vgl. Mattheüs 27:54, Markus 15:39, Lukas 23:47-48). Via het kruis en de daarop volgende opstanding van Christus toonde de HERE zijn *gerechtigheid* (Psalm 22:32), d.w.z. zijn liefde en trouw en zijn voornemen om de mensheid uit de slavernij van de vergankelijkheid te bevrijden.

* * * * *

Dieptepunt van menselijke vijandschap

Volgens de christelijke theologie werd aan het kruis Gods toorn over de zonde openbaar en werd de gramschap van de Schepper gestild door een onschuldige Plaatsvervanger. De Bijbel spreekt in verband met het kruis echter nooit over Gods toorn, maar altijd over de toorn van mensen, met name de godsdienstige leiders van Israël. Jezus sprak over de haat van zijn vijanden in de zogenaamde “aankondigingen van het lijden”. Wat de apostelen over het kruis zeiden is vastgelegd in het boek Handelingen.

De eerste lijdenaankondiging

Nadat Hij aan zijn discipelen had gevraagd: “Maar gij, wie zegt gij, dat Ik ben?” en Petrus had verklaard: “Gij zijt de Christus”, verbood Jezus hen nadrukkelijk om met iemand hierover te spreken (Markus 8:29-30):

“En Hij begon hun te onderwijzen dat de Zoon des mensen veel moest lijden en verworpen worden *door de oudsten en de overpriesters en de schriftgeleerden* en gedood worden en na drie dagen opstaan” (Markus 8:31).

Mattheüs heeft dezelfde gebeurtenis als volgt weergegeven:

“Van toen aan begon Jezus zijn discipelen te laten zien dat Hij naar Jeruzalem moest gaan en veel zou moeten lijden *van de kant van de oudsten en de overpriesters en de schriftgeleerden*, en dat Hij gedood zou worden en op de derde dag zou worden opgewekt” (Mattheüs 16:21)

Lukas schrijft:

“Hij zei: De Zoon des mensen moet veel lijden en verworpen worden *door de oudsten, overpriesters en schriftgeleerden*, en Hij moet gedood worden en op de derde dag opgewekt worden” (Lukas 9:22).

Jezus zei niet, dat Hij moest zuchten onder de toorn van God. Hij voorzag lijden dat zou worden veroorzaakt door de oudsten, de overpriesters en de schriftgeleerden. De leiders van Israël zouden Hem verwerpen en Hem dit lijden aandoen. “Van **hun** kant” was het afkomstig.

De tweede lijdenaankondiging

Na het verblijf op de berg, waar Petrus, Jakobus en Johannes de toekomstige heerlijkheid hadden gezien, de verschijning van het koninkrijk Gods met kracht (Markus 9:1-29), sprak Jezus opnieuw over de gewelddadige dood die Hem te wachten stond. Hij zei tegen hen:

“De Zoon des mensen wordt overgeleverd in de handen van mensen en zij zullen Hem doden, en nadat Hij gedood is, zal Hij op de derde dag opstaan” (Markus 9:31)

Mattheüs heeft deze waarschuwing als volgt weergegeven:

“De Zoon des mensen zal overgeleverd worden in de handen der mensen, en zij zullen Hem doden, maar op de derde dag zal Hij opgewekt worden” (Mattheüs 17:22-23)

Lukas schrijft:

“Laat deze woorden tot uw oren doordringen, want de Zoon des mensen zal overgeleverd worden in de handen van mensen” (Lukas 9:44)

“Deze woorden” slaat terug op het voorafgaande waar Christus tegen zijn volksgenoten had gezegd:

“O ongelovig en ontaard geslacht, hoe lang zal Ik nog bij u zijn en u verdragen?” (Lukas 9:41)

Mensen zouden de Messias ter dood brengen. **Zij** zouden hun woede op Hem koelen – niet God.

De derde lijdensaankondiging

Toen het reisgezelschap Jeruzalem was genaderd, nam Jezus zijn discipelen apart en kondigde voor de derde keer aan wat er met Hem zou gaan gebeuren. Hij zei:

“Zie, wij gaan op naar Jeruzalem en de Zoon des mensen zal aan de overpriesters en de schriftgeleerden overgeleverd worden, en zij zullen Hem ter dood veroordelen en Hem aan de heidenen overleveren. En zij zullen Hem bespotten en Hem geselen en Hem bespuwen en Hem doden, en op de derde dag zal Hij weer opstaan” (Markus 10:32-34)

Mattheüs schrijft:

“Zie, wij gaan op naar Jeruzalem en de Zoon des mensen zal aan de overpriesters en schriftgeleerden overgeleverd worden, en zij zullen Hem ter dood veroordelen; en zij zullen Hem aan de heidenen overleveren om Hem te bespotten en te geselen en te kruisigen; maar op de derde dag zal Hij opgewekt worden” (Mattheüs 20:18-19)

Bij Lukas lezen we:

“Zie, wij gaan naar Jeruzalem en alles wat geschreven is door de profeten zal aan de Zoon des mensen volbracht worden. Want Hij zal aan de heidenen worden overgeleverd en bespot worden en smadelijk behandeld en bespuwd worden, en zij zullen Hem doden, nadat zij Hem gezeseld hebben, en op de derde dag zal Hij weer opstaan” (Lukas 18:31-33)

De voorzeggingen van Christus werden steeds specifieker. De leiders van Israël zouden Hem ter dood veroordelen. Maar heidenen, d.w.z. niet-Joden, zouden hem mishandelen en het vonnis voltrekken, door middel van kruisiging. Weer horen we dat **mensen** de Messias zouden doden. Heel de mensheid zou erbij betrokken zijn, niet alleen Joden maar ook heidenen.

De Pinksterdag

Toen Jezus was opgestaan uit de doden, ten hemel was gevaren en de Geest op zijn wachtende leerlingen had uitgestort, hield Petrus een vlamme toespraak. Daarbij merkte hij op:

“Israëlitische mannen, luister naar deze woorden: Jezus, de Nazarener, een man die u van Godswege aangewezen is door krachten, wonderen en tekenen, die God in uw midden door Hem gedaan heeft, zoals u ook zelf weet, deze Jezus, die overeenkomstig het vastgestelde raadsbesluit en de voorkennis van God overgegeven is, hebt **u** gevangen genomen en door de handen van onrechtvaardigen aan het kruis gespijkerd en gedood. **God** heeft Hem echter doen opstaan...” (Handelingen 2:22-24)

Petrus herhaalt wat zijn Meester had voorgezegd. “Israëlitische mannen” namen Jezus gevangen en doodden Hem, maar lieten het vuile werk doen “door de handen van onrechtvaardigen”, d.w.z. “wettelozen”, Romeinen aan wie de wet van Mozes niet was gegeven. Ondanks de vele krachten, wonderen en tekenen die Hij in opdracht van God had gedaan verwierpen, bespotten en bespuwden zij de man uit Nazareth. Het kruis was een uiting van menselijke vijandschap en haat. Van de toorn van Israëls leiders – niet van de toorn van God. **Mensen** nagelden Jezus aan het kruis. **God** echter wekte Hem op. Mensen brachten Hem ter dood, God maakte Hem levend. De apostel vervolgt:

“Deze Jezus heeft **God** doen opstaan, waarvan wij allen getuigen zijn. Hij dan, die door de rechterhand van God verhoogd is en de belofte van de Heilige Geest ontvangen heeft van de Vader, heeft dit uitgestort, wat u nu ziet en hoort... Laat dan heel het huis van Israël zeker weten dat God Hem tot Here en Christus gemaakt heeft, namelijk deze Jezus, die **u** gekruisigd hebt” (Handelingen 2:32,33,36)

We vinden hier de tegenstelling: **Jullie** hebben Jezus gekruisigd, maar **God** heeft Hem opgewekt, verhoogd, en Hem het koningschap gegeven. Door zijn opstanding uit de doden werd Jezus de Messias.

De zuilengang van Salomo

Na de genezing van een verlamde bij de Schone Poort van de tempel hield Petrus opnieuw een toespraak, om aan het volk uit te leggen wat er had plaatsgevonden. Daarbij zei hij:

“De God van Abraham, Izak en Jakob, de God van onze vaders, heeft zijn kind Jezus verheerlijkt, die **u** hebt overgeleverd. **U** hebt Hem verloochend vóór Pilatus, toen die oordeelde dat men Hem zou loslaten. **U** echter hebt de Heilige en Rechtvaardige verloochend en gevraagd dat u een moordenaar geschonken zou worden, maar de Vorst van het leven hebt **u** gedood, die **God** uit de doden opgewekt heeft, waarvan wij getuigen zijn. En zijn naam heeft deze man, die u ziet en kent, sterk gemaakt door het geloof in zijn naam. En het geloof dat er is door Hem, heeft hem in aanwezigheid van u allen deze volkomen gezondheid gegeven” (Handelingen 3:13-16)

Weer is het: **U** hebt Jezus overgeleverd en verloochend, **u** hebt hem verworpen en gedood. Maar **God** heeft hem opgewekt uit de doden.

Toen Petrus vanwege de genezing en de daarop volgende toespraak voor de Joodse raad werd gebracht, herhaalde hij wat hij tegen het volk had gezegd:

“Leiders van het volk en oudsten van Israël! Wanneer wij vandaag ondervraagd worden over de weldaad aan een zieke man bewezen, waardoor hij gezond geworden is, laat het dan bij u allen en bij heel het volk Israël bekend zijn dat door de naam van Jezus Christus, de Nazarener, die **u** gekruisigd hebt maar die **God** uit de doden opgewekt heeft, dat door Hem deze man hier gezond voor u staat” (Handelingen 4:8-10)

Opnieuw lezen we: **U** hebt Jezus gekruisigd, maar **God** heeft hem uit de doden opgewekt.

Later in het boek Handelingen

Hetzelfde geluid klinkt in de rest van het boek Handelingen. Tegen de Joodse raad zei Petrus:

“De God van onze vaders heeft Jezus opgewekt, die **u** omgebracht hebt door hem aan een hout te hangen; deze Jezus heeft **God** door zijn rechterhand verhoogd tot een Vorst en Zaligmaker; om Israël bekering te geven en vergeving van zonden” (Handelingen 5:30-31)

In het huis van de Romein Cornelius sprak de apostel:

“En wij zijn getuigen van alles wat Hij [d.i. Jezus] gedaan heeft, zowel in het Joodse land als in Jeruzalem. **Zij** hebben Hem gedood door Hem aan een hout te hangen. Deze heeft **God** opgewekt op de derde dag en Hij heeft gegeven dat Hij zou verschijnen, niet aan heel het volk, maar aan de getuigen die door God tevoren verkozen waren, aan ons namelijk, die met Hem gegeten en gedronken hebben, nadat Hij uit de doden opgestaan was” (Handelingen 10:39-41)

Paulus sprak op dezelfde manier over het kruis als Petrus:

“...Want de inwoners van Jeruzalem en hun leiders, die Hem niet kenden, hebben door Hem te veroordelen de uitspraken van de profeten vervuld, die iedere sabbat voorgelezen worden. En hoewel zij geen reden voor Zijn dood vonden, vroegen **zij** Pilatus Hem te laten doden. En toen zij alles volbracht hadden wat er over Hem geschreven was, namen zij Hem van het hout af en legden Hem in het graf. Maar **God** heeft Hem uit de doden opgewekt...” (Handelingen 13:27-30)

Volgens Paulus waren het Pilatus en de oudsten van Israël die Jezus aan het kruis nagelden en Hem ter dood brachten. Maar God wekte Hem na drie dagen op uit de doden.

Bijbels spreken over het kruis

Uit bovenstaande citaten blijkt, hoe de Bijbel spreekt over het kruis. Het kruis was géén wraakoefening van God, géén plek waar een toornige Schepper genoegdoening eiste. Volgens de Schrift waren het **mensen**, die Jezus haatten, Hem op grond van valse beschuldigingen ter dood veroordeelden en Hem lieten kruisigen. Het kruis was een uiting van menselijke vijandschap jegens God. De Schepper hield zich verborgen en rekende de mensheid haar

overtredingen **niet** toe (2 Korinthe 5:19). Van toorn of wraak van **Zijn** kant was er geen sprake. Gods hand openbaarde zich pas na drie dagen. Hij wekte zijn Zoon op uit de doden, en stelde Hem tot “heer en tot Christus” (Handelingen 2:36), tot “Leidsman⁴ en Heiland” (Handelingen 5:31), de “Leidsman ten leven” (Handelingen 3:15).

Wie over het kruis spreekt moet ervoor waken de rollen van God en mensen niet om te draaien. In verband met het kruis moet worden gesproken over menselijke toorn, niet over de toorn van God. Wie in verband met het kruis over Gods toorn spreekt, heeft het Bijbelse spoor verlaten.

* * * * *

⁴ Lukas, de schrijver van het boek Handelingen, gebruikt zowel in 3:15 als 5:31 het Griekse woord *archegos*. Dat woord combineert de gedachten van “oorsprong” (*arche*) en van “leiden” (*ago*). De Statenvertaling heeft het weergegeven als “Vorst”, het NBG als “Leidsman”. De *archegos* is de persoon die ons voorgaat op de weg ten leven en die deze weg voor ons heeft geopend.

Deel 3: Plaatsvervanging?

Lijden – van de Messias en van ons

Op de vraag: “Wat is de betekenis van het lijden van Christus? In welke zin volbracht dit de wil van de Vader, en voldeed het aan het doel dat Hij zich had gesteld?”, wordt dikwijls het volgende antwoord gegeven:

“Christus stierf om zondaars te redden. Het was nodig dat Hij in hun plaats de straf op de zonde droeg. Gods rechtvaardigheid eiste dat de zonde werd bestraft, terwijl Zijn liefde Hem aanspoorde om overtreders genade te bewijzen. Door het lijden van Christus werden zowel Gods rechtvaardigheid als Zijn liefde verheerlijkt: Zijn rechtvaardigheid omdat het vonnis over de zonde werd voltrokken, Zijn liefde omdat Hij een onschuldige Plaatsvervanger verschafte die namens de overtreders de straf kon dragen en hen kon verlossen van het verderf”.

Bezwaren

Hoewel velen dit antwoord beschouwen als de hoeksteen van het christelijk geloof, is het niet wat de Bijbel leert. De gedachtengang is op een aantal punten met Gods woord in strijd:

1. “Plaatsvervanger” behoort niet tot het “voorbeeld van de gezonde woorden” dat de apostelen ons hebben nagelaten en waaraan wij ons dienen te houden (2 Timotheüs 1:13). Het is een mensenwoord, géén term die door Gods Geest is geïnspireerd (2 Timotheüs 3:16). De Bijbelschrijvers hebben het gebruik van dit woord doelbewust vermeden. Het woord “plaatsvervanging” komt in de Schrift niet voor.
2. Wanneer een aardse rechter in plaats van een misdadiger een onschuldige straft, dan wordt dit beschouwd als een wandaad. God denkt er ook zo over. Want Hij heeft tegen het volk Israël gezegd:

“Gij zult het recht van de arme onder u in zijn rechtsgeding niet buigen... De onschuldige en de rechtvaardige moogt gij **niet** doden, want Ik verklaar de schuldige **niet** rechtvaardig” (Exodus 23:6-7)

In tegenstelling tot een oneerlijke rechter zal God de rechtvaardige nóóit doden en de schuldige nóóit vrijspreken. Wie beweert dat Hij dit doet, keert zich tegen het Bijbels getuigenis. Bij monde van de profeet Ezechiël heeft God verklaard dat plaatsvervangend dragen van een straf onmogelijk is:

“De ziel die zondigt, die zal sterven. Een zoon zal niet mede de ongerechtigheid van de vader dragen, en een vader zal niet mede de ongerechtigheid van de zoon dragen. **De gerechtigheid van de rechtvaardige zal alleen rusten op hemzelf en de goddeloosheid van de goddeloze zal alleen rusten op hemzelf**” (Ezechiël 18:20)

3. Plaatsvervanging houdt in dat iemand in plaats van een ander een bepaald lot ondergaat zodat die ander dat lot bespaard blijft. Een jongere broer kan in plaats van een oudere in het leger gaan en diens dienstplicht vervullen. De oudere broer kan in zo’n geval thuis blijven en het bedrijf in stand houden. Christus stierf niet plaatsvervangend, want ook ná Golgotha moeten alle mensen nog sterven.

4. Omdat deze tegenwerping onweerlegbaar is, beweren sommigen dat de Messias de “eeuwige straf” heeft gedragen. Met die bewering wordt het probleem echter vergroot. Want Jezus is niet in de “hel” of de “poel des vuurs” geworpen. Bovendien is Hij niet dood gebléven, maar na drie dagen met een onvergankelijk lichaam opgestaan. Een “eeuwige straf” (in de zin van een “eindeloze straf”) heeft Hij beslist **niet** gedragen.

5. Anderen beweren dat het sterven van de Messias oneindige waarde had, aangezien Hij geen gewoon mens was maar “God de Zoon”. Maar ook die bewering brengt ons niet verder. Want God sterft niet. Alleen ménsen kunnen maar sterven. En in de Bijbel wordt Christus dikwijls “de Zoon van God” genoemd, maar nóóit aangeduid als “God de Zoon”. Zulke beweringen voeren ons op een dwaalspoor.

Lijden

Jezus heeft Zijn discipelen niet voorgehouden dat Zijn lijden plaatsvervangende betekenis had. Integendeel, Hij riep hen op om dezelfde weg te gaan als Hij:

“Als iemand achter Mij aan wil komen, moet hij zichzelf verloochenen, zijn kruis opnemen en **Mij volgen**. Want wie zijn leven zal willen behouden, die zal het verliezen, maar wie zijn leven zal verliezen om Mij, die zal het vinden” (Mattheüs 16:24-25, Markus 8:34-35, Lukas 9:23-24)

“Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: Als de tarwekorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft hij alleen, maar als hij sterft, draagt hij veel vrucht. Wie zijn leven liefheeft, zal het verliezen, en wie zijn leven haat in de wereld, zal het behouden tot het eeuwige leven. Als iemand Mij dient, **laat Hij mij volgen**, en waar Ik ben, daar zal ook mijn dienaar zijn” (Johannes 12:24-26)

Bij een andere gelegenheid zei Hij:

“De discipel staat niet boven de meester en de slaaf niet boven zijn heer. Het moet genoeg zijn voor de discipel dat hij wordt zoals zijn meester en dat de slaaf wordt zoals zijn heer. Als ze de heer van het huis Beëlzebul genoemd hebben, hoeveel te meer zijn huisgenoten!” (Mattheüs 10:24-25, vgl. Lukas 6:40, Johannes 13:16)

“Een slaaf is niet meer dan zijn heer. Als zij Mij vervolgd hebben, zullen zij ook u vervolgen” (Johannes 15:20)

Ook Paulus sprak over navolging van de Messias in het lijden:

“En als wij kinderen zijn, dan zijn wij ook erfgenamen: erfgenamen van God en mede-erfgenamen van Christus; wanneer wij althans **met Hem lijden**, opdat wij ook met Hem verheerlijkt worden” (Romeinen 8:17)

“Weest **navolgers** van mij, zoals ik navolger van Christus ben” (1 Korinthe 11:1)

“Ook bent u **navolgers** geworden van ons en van de Heere, toen u het woord aannam temidden van veel verdrukking, met blijdschap van de Heilige Geest” (1 Thessalonicenzen 1:6)

“...opdat ik Hem mag kennen, en de kracht van Zijn opstanding en de **gemeenschap met Zijn lijden**, doordat ik aan Zijn dood gelijkvormig word, om hoe dan ook te komen tot de opstanding van de doden” (Filippenzen 3:10-11)

Petrus hield zijn lezers voor dat ze op lijden moesten rekenen:

“Geliefden, laat de hitte van de verdrukking onder u, die tot uw beproeving dient, u niet bevreemden, alsof u iets vreemds overkwam. Maar verblijd u naar de mate waarin u **gemeenschap hebt aan het lijden van Christus**, opdat u zich ook in de openbaring van Zijn heerlijkheid mag verblijden en verheugen” (1 Petrus 4:12-13)

In verband met het lijden van Christus benadrukt de Bijbel niet de plaatsvervanging maar de navolging.

Een Leidsman (geen Plaatsvervanger)

Aangezien de Bijbel over navolging spreekt, wordt de Messias in Gods Woord niet de Plaatsvervanger genoemd, maar de Leidsman (Gr. *archegos*) of Voorloper (Gr. *prodromos*) – de Aanvoerder die ons voorgaat op de weg.

“... de **Leidsman⁵ ten leven** hebt gij gedood, maar God heeft Hem opgewekt uit de doden...” (Handelingen 3:15)

De genezing van de kreupele man bij de Schone Poort van de tempel was een “teken”. Zoals die man vanaf zijn geboorte kreupel was geweest en in één ogenblik gezond werd, zo zal Israël door de Messias, Jezus, in één ogenblik volkomen “heel” worden wanneer men zijn vertrouwen vestigt op Hem.

“De God onzer vaders heeft Jezus opgewekt, die gij hebt gehangen aan een hout en omgebracht; Hem heeft God door Zijn rechterhand verhoogd, tot een

⁵ De Statenvertalers hebben *archegos* met “vorst” weergegeven. In het Hebreeuws is een vorst namelijk iemand die aan het “hoofd” van zijn volk gaat en “voorop loopt” (bijvoorbeeld in de strijd).

Leidsman⁶ en Heiland om Israël bekering en vergeving van zonden te schenken” (Handelingen 5:30-31)

De Messias werd niet verhoogd voor zichzelf alleen: het is Gods bedoeling om via Hem heel Israël terug te brengen en uit de greep van de zonde te bevrijden.

“Want het voegde Hem, om wie en door wie alle dingen bestaan, dat Hij, om vele zonen tot heerlijkheid te brengen, de **Leidsman⁷** hunner behoudenis door lijden heen zou volmaken” (Hebreeën 2:9)

“Haar [d.w.z. deze hoop] hebben wij als een anker der ziel, dat veilig en vast is, en dat reikt tot binnen het voorhangsel, waarheen Jezus voor ons als **Voorloper⁸** is binnengegaan, naar de ordening van Melchizedek hogepriester geworden in eeuwigheid” (Hebreeën 6:19-20)

De Voorloper is niet “in onze plaats” binnengegaan – om te voorkómen dat wij er zouden binnentreden, maar “voor ons”: om voor ons de weg te banen en de deur open te houden!

“Daar wij dan, broeders, volle vrijmoedigheid bezitten om in te gaan in het heiligdom door het bloed van Jezus, langs de nieuwe en levende weg, **die Hij ons ingewijd heeft**, door het voorhangsel, dat is, zijn vlees, en wij een grote priester over het huis Gods hebben, laten wij toetreden met een waarachtig hart, in volle verzekerdheid des geloofs, met een hart, dat door besprenging gezuiverd is van besef van kwaad, en met een lichaam, dat gewassen is met zuiver water. Laten wij de belijdenis van hetgeen wij hopen onwankelbaar vasthouden, want Hij, die beloofd heeft, is getrouw” (Hebreeën 10:19-23)

“Daarom dan, laten ook wij, nu wij zulk een grote wolk van getuigen rondom ons hebben, afleggen alle last en de zonde, die ons zo licht in de weg staat, en met volharding de wedloop lopen, die vóór ons ligt. Laat ons oog daarbij alleen gericht zijn op Jezus, de **Leidsman en Voleinder des geloofs**, die, om de

⁶ In het Grieks staat hier weer het woord *archegos*.

⁷ In de grondtekst staat opnieuw het woord *archegos*. Hier hebben ook de Statenvertalers het met “Leidsman” weergegeven.

⁸ Gr. *prodromos*, d.w.z. iemand die vooruit rent.

vreugde, welke vóór Hem lag, het kruis op zich genomen heeft, de schande niet achtende, en gezeten is ter rechterzijde van de troon Gods. Vestigt uw aandacht dan op Hem, die zulk een tegenspraak van de zondaren tegen zich heeft verdragen, opdat gij niet door matheid van ziel verslapt" (Hebreeën 12:1-3)

De Leidsman of Voorloper roept ons op om Hem te volgen op Zijn weg. Ook wij moeten ons kruis op ons nemen. De Messias leed niet om ons lijden te besparen, maar om de aard van ons lijden te veranderen. Zodat het een middel in Gods hand wordt om ons tot Hém te brengen.

"Want wij hebben geen hogepriester, die niet kan medevoelen met onze zwakheden, maar een, die in alle dingen op gelijke wijze (als wij) is verzocht geweest, doch zonder te zondigen" (Hebreeën 4:15).

Straf heeft een functie

Volgens de Schrift heeft het lijden een functie. God gebruikt het om zijn schepselen te vervolmaken. Zelfs zijn eigen Zoon werd daartoe aan lijden onderworpen.

"Want het paste Hem... om veel kinderen tot heerlijkheid te brengen, de Leidsman van hun zaligheid door lijden te heiligen" (Hebreeën 2:10)

"Hoewel Hij de Zoon was, heeft Hij gehoorzaamheid geleerd uit wat Hij heeft geleden, en toen Hij volmaakt was geworden, is Hij voor allen die Hem gehoorzamen, een oorzaak van eeuwige zaligheid geworden" (Hebreeën 5:8-9)

Volgens Paulus lijden gelovigen met Christus, "opdat zij ook met Hem verheerlijkt worden" (Romeinen 8:17). Het lijden is een middel in Gods hand om Zijn kinderen tot heerlijkheid te leiden. De leerlingen van de Messias "**moeten** door vele verdrukkingen ingaan in het koninkrijk van God" (Handelingen 14:22).

"Want de HEERE bestraft wie Hij liefheeft, en Hij geselt iedere zoon die Hij aanneemt. Als u bestraffing verdraagt, behandelt God u als kinderen. Want welk kind is er, dat niet door zijn vader bestraft wordt? Maar als u zonder

bestrafing bent, waaraan allen deel hebben gekregen, bent u bastaarden en geen kinderen” (Hebreeën 12:6-8)

“Elke bestrafing schijnt op het moment zelf wel geen reden tot blijdschap te zijn, maar tot droefheid. Maar later geeft zij hun, die erdoor geoefend zijn, een vreedzame vrucht van gerechtigheid” (Hebreeën 12:11)

“Zalig is de man die verzoeking verdraagt, want als hij beproefd gebleken is, zal hij de kroon van het leven ontvangen” (Jakobus 1:12)

Ook op dit punt is de leer van de plaatsvervanging in strijd met de Schrift. Indien de gerechtigheid van een Plaatsvervanger ons werd “toegerekend” maar wij niet zélf zondeloos en heilig werden, dan werden wij nooit echt behouden! Zo zou het ook een ramp zijn indien wij niet zélf werden getuchtigd maar de tuchtiging werd gedragen door een plaatsvervanger. Want zonder tuchtiging groeit er geen gerechtigheid, en wie het lijden ontwijkt loopt ook de heerlijkheid mis.

“Welzalig de man die U bestraft, HEERE, en die U onderwijst uit Uw wet” (Psalm 94:12)

Christus leed niet om ons het lijden te besparen, maar om ons in staat te stellen om te lijden tot eer van God en erdoor te worden gereinigd en gevormd. Hij leed niet in onze plaats maar Hij ging ons in het lijden vóór.

* * * * *

Offers vervangen de offeraar niet

De zond- en schuldoffers die in de wet van Mozes zijn voorgeschreven worden door velen beschouwd als aanschouwelijk onderwijs betreffende plaatsvervangings. Men redeneert als volgt: “Op zonde staat de doodstraf (Ezech.18:20). Bij een offer neemt een dier de plaats in van de zondaar. Door handoplegging draagt de offeraar zijn zonde over op het dier (Lev.16:21). Het dier wordt vervolgens in zijn plaats ter dood gebracht. Het bloed wordt op het altaar uitgestort als bewijs dat er slachting heeft plaatsgevonden. Het lichaam van het offerdier wordt verbrand alsof het iets onreins is. God aanvaardt de dood van het offerdier als vergelding voor de zonde. Zo wordt Zijn toorn gestild”.

Hoewel deze opvatting wijdverbreid is, doet ze geen recht aan het onderwijs van de Bijbel aangaande de offers.

Alleen offeren is onvoldoende

Uit de Hebreeuwse Schriften blijkt dat God een offer niet *per definitie* accepteert (ook al is het volgens de voorschriften van de wet gebracht). De Eeuwige is niet tevreden met een gerechtigheid die de zondaar wordt “toegerekend”. Hij verlangt naar “waarheid in het binnenste”, naar verandering van het *hart* van de offeraar. Indien die verandering ontbreekt dan is een offer voor Hem onaanvaardbaar, al is het volkomen rein en gaaf. In héél de Tenach wordt dit aan Israël onderwezen:

“Heeft de HERE evenzeer welgevallen aan brandoffers en slachtoffers als aan horen naar des HEREN stem? Zie, gehoorzamen is beter dan slachtoffers, luisteren beter dan het vette der rammen” (1 Samuël 15:22)

“Het offer der goddelozen is de HERE een gruwel, maar aan het gebed der oprechten heeft Hij een welgevallen” (Spreuken 15:8)

“Gerechtigheid en recht doen is de HERE welgevalliger dan offers” (Spreuken 21:3)

“Het offer der goddelozen is een gruwel, hoeveel te meer, als hij het met boze bedoeling brengt” (Spreuken 21:27)

“Behoed uw voet, als gij naar Gods huis gaat; immers, naderen om te horen is beter dan het offeren der dwazen, want die weten niet, dat zij kwaad doen” (Prediker 4:17)

“Waartoe dient Mij de menigte uwer slachtoffers? zegt de HERE; oververzadigd ben Ik van de brandoffers van rammen en het vet van mestkalveren, en aan het bloed van stieren, schapen en bokken heb Ik geen welgevallen. Wanneer gij komt om voor mijn aangezicht te verschijnen – wie heeft dat van u verlangd mijn voorhoven plat te treden? Gaat niet voort met huichelachtige offers te brengen – gruwelijk reukwerk is het Mij; nieuwe maan en sabbat, het bijeenroepen der samenkomsten – Ik verdraag het niet: onrecht met feestelijke vergadering. Uw nieuwemaansdagen en uw feesten haat Ik met heel mijn ziel, zij zijn Mij een last. Ik ben moede ze te dragen” (Jesaja 1:11-14)

“Bid niet voor dit volk ten goede; al vasten zij, Ik hoor niet naar hun geroep, en al brengen zij brandoffer en spijsoffer, Ik heb in hen geen behagen” (Jeremia 14:12)

“Want in liefde heb Ik behagen en niet in slachtoffer, in kennis van God en niet in brandoffers” (Hosea 6:6)

“Ik haat, Ik veracht uw feesten, en kan uw samenkomsten niet luchten. Ja, als gij Mij brandoffers brengt, en uw spijsoffers, heb Ik daaraan geen welgevallen, en uw vredeoffer van mestkalveren wil Ik niet aanzien. Doe van Mij weg het getier van uw liederen, het getokkel van uw harpen wil Ik niet horen. Maar laat het recht als water golven, en gerechtigheid als een immer vloeiende beek” (Amos 5:21-24)

“Waarmede zal ik de HERE tegemoet treden en mij buigen voor God in den hoge? Zal ik Hem tegemoet treden met brandofferen, met éénjarige kalveren? Zal de HERE welgevallen hebben aan duizenden rammen, aan tienduizenden oliebekken? Zal ik mijn eerstgeborene geven voor mijn overtreding, de vrucht

van mijn schoot voor de zonde mijner ziel? Hij heeft u bekend gemaakt, o mens, wat goed is en wat de HERE van u vraagt: niet anders dan recht te doen en getrouwheid lief te hebben, en ootmoedig te wandelen met uw God” (Micha 6:6-8)

Koning David vatte Gods mening over offers als volgt samen:

“Gij hebt geen behagen in slachtoffers, dat ik die brengen zou;

Aan brandoffers hebt Gij geen welgevallen.

De offeranden Gods zijn een verbroken geest;

Een verbroken en verbrijzeld hart veracht gij niet” (Psalm 51:18-19)

Meer dan alle offers

Ook de Griekse Schriften leren dat God in een offer op zichzelf geen behagen heeft. Over de geboden van de wet merkte Christus op:

“Het eerste is: Hoor, Israël, de Here, onze God, de Here is één, en gij zult de Here, uw God liefhebben uit geheel uw hart en uit geheel uw ziel en uit geheel uw verstand en uit geheel uw kracht. Het tweede is dit: Gij zult uw naaste liefhebben als uzelf. Een ander gebod, groter dan deze, bestaat niet” (Markus 12:29-31).

Een schriftgeleerde trok hieruit de volgende “verstandige” conclusie:

“Inderdaad, Meester, naar waarheid hebt gij gezegd, dat Hij één is en dat er geen ander is dan Hij. En Hem lief te hebben uit geheel het hart en uit geheel het verstand en uit geheel de kracht, en de naaste lief te hebben als zichzelf, is **meer dan alle brandoffers en slachtoffers**” (Markus 12:32-33)

Het ging God niet om offers, maar om de gezindheid van de offeraar.

Toen de Farizeeën tegen Jezus’ discipelen zeiden: “Waarom eet uw meester met de tollenaars en zondaars?” gaf Hij hen het volgende antwoord:

“Zij, die gezond zijn, hebben geen geneesheer nodig, maar zij, die ziek zijn. Gaat heen en leert, wat het betekent: *Barmhartigheid wil ik en geen offerande*; want Ik ben niet gekomen om rechtvaardigen te roepen, maar zondaars” (Mattheüs 9:12-13)

Toen de Farizeeën Hem berispten omdat zijn discipelen aren hadden geplukt op de sabbat, zei Hij:

“Indien gij geweten hadt, wat het zeggen wil: *Barmhartigheid wil Ik en geen offerande*, dan zoudt gij geen onschuldigen hebben veroordeeld” (Mattheüs 12:7)

Volgens de profeet Hosea (6:6) en volgens de Messias was het niet Gods bedoeling om offers aangeboden te krijgen maar om de Israëlieten door middel van de offerdienst op te voeden tot barmhartigheid.

De schrijver van de Hebreeënbrief sloot zich bij dit onderwijs van Christus aan:

“Laten wij dan door Hem [d.i. de Messias] Gode voortdurend een lofoffer brengen, namelijk de vrucht onzer lippen, die zijn naam belijden. En vergeet de weldadigheid en de mededeelzaamheid niet, want *in zulke offers heeft God een welgevallen*” (Hebreeënen 13:15-16)

God verlangt ernaar dat we de Messias eren vanwege zijn trouw en zijn bereidheid om voor zijn volk te lijden (Hebreeënen 13:12). En Hij verlangt ernaar dat we ons ontwikkelen tot barmhartige mensen, die elkaar helpen (‘weldadigheid’) en elkaar financieel en materieel ondersteunen (‘mededeelzaamheid’). In zulke offers heeft Hij behagen – dat was het doel van de door Hem ingestelde eredienst.

Ook Paulus sprak over deze dingen:

“Ik vermaan u dan, broeders, met beroep op de barmhartigheden Gods, dat gij uw lichamen stelt tot een levend, heilig en *Gode welgevallig offer*: dit is uw redelijke eredienst” (Romeinen 12:1)

Indien gelovigen zich aan God ter beschikking stellen, niet alleen “vanwege” maar ook “ten bate van” Zijn barmhartigheden – dat wil zeggen: zich door Hem laten gebruiken om anderen barmhartigheid te bewijzen, dan is dat het soort offer dat God van hen vraagt.

De christenen in Filippi hadden aan deze oproep gehoor gegeven. Ze hadden via Epafroditus een fors bedrag aan Paulus gestuurd om hem tijdens zijn gevangenschap te ondersteunen. De apostel reageerde met een dankwoord:

“Nu is alles voldaan en ik ben rijkelijk voorzien; alles is aangezuiverd, nu ik van Epafroditus het door u gezondene ontvangen heb, *een welriekend, een aangenaam, Gode welgevallig offer*. Mijn God zal in al uw behoeften naar zijn rijkdom heerlijk voorzien, in Christus Jezus” (Filippenzen 4:18-19)

Jezus heeft ons geleerd dat offeren voor God alleen aanvaardbaar is indien de offeraars zélf tot Hem naderen en daardoor ánders worden. Hij hield zijn hoorders voor:

“Wanneer gij dan uw gave brengt naar het altaar en u daar herinnert, dat uw broeder iets tegen u heeft, laat uw gave daar, vóór het altaar, en ga eerst heen, verzoen u met uw broeder, en kom en offer daarna uw gave” (Mattheüs 5:23-24)

Van Israëlieten die niet naar verzoening met hun volksgenoten streefden kon God geen offers aanvaarden.

Geen vervanging van de offeraar

Uit het feit dat offers die naar de wet werden gebracht voor God alleen maar aanvaardbaar waren indien zij gepaard gingen met een verandering van de *gezindheid* van de offeraar blijkt dat het offerdier de offeraar niet vervangt. Maar ook in andere opzichten is de theorie van plaatsvervanging in strijd met de Schrift. We noemen drie punten:

1. *Geen enkel offer was bij machte om een zonde te bedekken* waarop de doodstraf stond ! (wat Johannes aanduidt als “zonde tot de dood”, 1 Johannes 5:16). Ook het zondoffer bedekte slechts de *onopzettelijke* zonden (niet zonden die waren bedreven “met opgeheven hand”, Leviticus 4:1, 13, 22, 27).
2. Zondoffers waren gericht op het *bedekken van de zonde*, d.w.z. opheffing van de gebreken van mensen of van in de eredienst gebruikte voorwerpen, niet op het stillen van de toorn van God.
3. Zondoffers onderscheidden zich niet van andere offers door de slachting (ook bij brand- en vredeoffers werd er immers een dier geslacht), maar door

wat er *na* de slachting gebeurde. Het offerdier werd normaliter geslacht door de Israëliet die een zondoffer kwam brengen:

“Vervolgens zal hij het rund voor het aangezicht des HEREN slachten”... “Hij zal het aan de noordzijde van het altaar slachten voor het aangezicht des HEREN”... “Hij zal... zijn offergave... slachten bij de ingang van de tent der samenkomst”... “Hij [de Israëliet] zal zijn hand op de kop van het zondoffer leggen en het zondoffer slachten...” (Leviticus 1:5, 1:11, 3:2, 5:29).

Toch staat er in Leviticus 6:26:

“De **priester** die het als zondoffer offert, zal het eten” (Leviticus 6:26)

De priester offerde het rund, hoewel hij het dier niet had geslacht! Blijkbaar is “offereren” iets anders dan slachten. Het offeren is een handeling die op het slachten *volgt*. Die handeling wordt beschreven in de volgende passage:

“En de priester zal met zijn vinger een deel van het bloed nemen en het strijken aan de horens van het brandofferaltaar... De priester... zal het [vet] op het altaar in rook doen opgaan, tot een liefelijke reuk voor de HERE. **Zo** zal de priester over hem verzoening [Hebr. “bedekking”] doen” (Leviticus 5:30-31)

“Offereren” was niet het *slachten* van een dier. Indien een dier kon worden geofferd door het te doden, dan was elk abattoir te beschouwen als een offerplaats. De *altaarhandelingen* die de priester verrichte waren het offeren. Offeren was het “strijken van het bloed” en het “in rook doen opgaan van het vet”. Slachting was noodzakelijk om een offer te kunnen brengen. Maar de slachting was niet het offer. Om te kunnen offeren moest men beschikken over een altaar. Zonder altaar kon men het vet niet laten “opgaan” en het bloed niet strijken aan de horens. Die horens waren het hoogste punt van het altaar en symboliseerden het naderen tot God, dat ook werd uitgebeeld door het “opgaan” van de rook. De Hebreeuwse term voor een offer is *korban* (afgeleid van het werkwoord *hikrib*, dat “naderen” betekent, zie Markus 7:11). Het doel van een offer is, de mens (terug) te brengen bij God.

Misvattingen

Christelijke opvattingen over “verzoening” en “vergeving van zonden” worden beheerst door de misvatting dat de slachting het offer zou vormen. In de brief aan de Hebreëen staat:

“Zonder bloedstorting geschiedt er geen vergeving” (Hebreëen 9:20)

Bijna iedereen leest deze tekst alsof er stond: “Zonder plaatsvervangend sterven is vergeving van zonden onmogelijk”. Maar dat staat er *niet*. Wie Hebreëen 9:20 wil citeren, moet het vers in zijn *geheel* citeren. De volledige tekst luidt:

“En nagenoeg alles wordt volgens de wet met bloed gereinigd, en zonder bloedstorting geschiedt er geen vergeving”

In de oorspronkelijke tekst staat voor “bloedstorting” het Griekse woord *haimatekchusia*. Letterlijk betekent dat: “bloed-uitgieting”. De Hebreëenschrijver bedoelt daarmee niet: de slachting van een onschuldig offerdier, maar: het gieten (of sprenkelen) van offerbloed op personen of voorwerpen die reiniging nodig hebben. De schrijver legt uit wat hij ermee bedoelt:

“Want nadat door Mozes elk gebod volgens de wet aan al het volk was medegedeeld, *nam hij het bloed* der kalveren en der bokken met water, scharlaken wol en hysop en *besprengde* het boek zelf en al het volk, zeggende: Dit is het bloed van het verbond, dat God u heeft voorgeschreven. En ook de tabernakel en al het gereedschap voor de eredienst *besprengde* hij evenzo met bloed. En nagenoeg alles wordt volgens de wet *met bloed gereinigd*, en zonder *bloedstorting* geschiedt er geen vergeving”⁹ (Hebreëen 9:19-22)

“Bloedstorting” is het “besprengen” van personen of voorwerpen met bloed, zodat die “gereinigd” worden en van zonde worden “bevrijd”. Het is een verzamelnaam voor de handelingen die de priester met het bloed verrichtte. Geen aanduiding van de slachting van het offerdier.

⁹ Grieks: *aphesis*, d.w.z. bevrijding van zonde.

Handoplegging geen zonde-overdracht

Het is niet juist om de handoplegging die bij een zondoffer plaatsvond (Leviticus 5:29) op te vatten als een overdracht van zonde aan het onschuldige offerdier. Indien die ceremonie werkelijk het overdragen van de zonde uitbeelddde, dan zou het lichaam van het offerdier als iets onreins en vervloekts zijn beschouwd. Maar dat was niet zo. Het was juist “*iets allerheiligst!*” (Leviticus 6:25) Wat ermee in aanraking kwam werd heilig! (Leviticus 6:27) Omdat het iets allerheiligst was mocht het alleen maar door priesters worden gegeten, op een heilige plaats (Leviticus 6:26)

Voor de gedachte dat handoplegging het overdragen van de zonde uitbeelddde, voert men één tekst aan:

“...En Aäron zal zijn beide handen op de kop van de levende bok leggen en over hem al de ongerechtigheden der Israëlieten en al hun overtredingen in al hun zonden belijden; hij zal die *op de kop van de bok leggen*” (Leviticus 16:21)

Maar deze bok was *niet* de bok van het zondoffer die werd geslacht ! Het was de bok die in de woestijn werd vrijgelaten (Leviticus 16:22). Bij dieren die werden geofferd was de handoplegging een vorm van vereenzelviging:

“En hij zal zijn hand op het hoofd des brandoffers leggen, opdat het voor *hem* aangenaam zij, om *hem* te verzoenen [Hebr. bedekken]” (Leviticus 1:4, SV)

De band tussen offerdier en offeraar was zo sterk dat die twee in feite één waren. In beeld legde de offeraar zijn *eigen* leven af, en gaf dit over aan God. Uit de symboliek van het brandoffer blijkt dat God vrijwillige toewijding van Zijn schepselen nastreeft en “alles in allen” wil worden (1 Korinthe 15:28). Alles in *hen*, niet in een plaatsvervanger! Zodat ze Hem volmaakt zijn toegewijd.

Een merkwaardige geschiedenis

Wat God door middel van verzoening zal bewerkstelligen blijkt uit een merkwaardige geschiedenis die Mozes heeft opgetekend:

“Israël verbleef in Sittim, en het volk begon hoererij te bedrijven met de dochters van Moab. Die nodigden het volk uit bij de offers van hun goden, en het volk at en boog zich voor hun goden neer. Toen Israël zich zo aan Baäl-Peor koppelde, ontbrandde de toorn van de HEERE tegen Israël. De HEERE zei tegen Mozes: Neem alle hoofden van het volk en laat hen voor de HEERE in de volle zon ophangen, zodat de brandende toorn van de HEERE van Israël afgekeerd wordt. Toen zei Mozes tegen de rechters van Israël: Ieder moet zijn mannen doden die zich aan Baäl-Peor gekoppeld hebben. En zie, een man uit de Israëlieten kwam en bracht een Midianitische vrouw bij zijn broeders, voor de ogen van Mozes en voor de ogen van heel de gemeenschap van de Israëlieten, terwijl zij huilden bij de ingang van de tent van ontmoeting. Toen Pinehas, de zoon van Eleazar, de zoon van de priester Aäron, dat zag, stond hij op uit het midden van de gemeenschap, nam een speer in zijn hand, ging achter de Israëlitische man aan het slaapvertrek in, en doorstak hen beiden, zowel de Israëlitische man als de vrouw, door hun buik. Toen werd de plaag over de Israëlieten tot stilstand gebracht. Het aantal van hen, die aan de plaag stierven, was vier-en-twintigduizend. Toen sprak de HEERE tot Mozes: Pinehas, de zoon van Eleazar, de zoon van de priester Aäron, heeft mijn grimmigheid over de Israëlieten afgewend, doordat hij zich in hun midden met ijver voor Mij heeft ingezet, zodat Ik de Israëlieten niet in mijn na-ijver vernietigd heb. Zeg daarom: Zie, Ik geef hem mijn verbond van vrede: hij, en zijn nageslacht na hem, zullen het verbond van het eeuwige priesterschap hebben, omdat hij zich voor zijn God heeft ingezet en verzoening voor de Israëlieten heeft gedaan” (Numeri 25:1-13).

Uit Numeri 31:16 weten we, dat de uitnodiging om aan de afgodendienst van Moab deel te nemen een list was, bedoeld om Israël te verzwakken. Koning Balak was bevreesd voor het Joodse volk en had de ziener Bileam ingehuurd om de Israëlieten te vervloeken. Doordat God de tong van de profeet bestuurde had Bileam hen echter alleen maar kunnen zegenen. Toch had hij bij zijn afscheid Balak nog een sluwe raad gegeven: “Israëls kracht is gebaseerd op de band met haar God. Indien u erin slaagt om die band te verbreken zal de kracht verdwenen zijn. Nodig de Israëlieten uit voor uw offerfeesten. Indien zij zich daar aan Baäl-Peor verbinden worden ze hun eigen God ontrouw. Dan hebt u uw doel bereikt” (Numeri 31:16, vgl. Openbaring 2:14).

Ogenschijnlijk had Balak succes. Israël ging “hoererij bedrijven”(zowel letterlijk, in de vorm van tempelprostitutie, als figuurlijk – door afgoden te gaan dienen). Er brak een dodelijke ziekte uit, “de plaag” (Numeri 25:9, 31:16) en “er vielen er op één dag drie-en-twintigduizend” (1 Korinthe 10:8). Mozes gaf opdracht dat alle familiehoofden opgehangen moesten worden. Zij hadden hun verwanten moeten beletten om op Moabs uitnodiging in te gaan. Bovendien moesten de rechters ieder ter dood brengen die zich aan Baäl-Peor had verbonden. Zulke mensen hadden trouwbreuk gepleegd waardoor Gods toorn was ontbrand en de plaag was ontstaan.

Maar dit bevel werd niet uitgevoerd. Want er gebeurde iets onverwachts. Een Israëliet (Zimri) kwam met een Midianitische vrouw (Kozbi) het kamp in om met haar gewijde prostitutie te plegen. Pinehas, de kleinzoon van Aäron, doorstak hen beiden met een speer in het slaapvertrek. Toen hield de plaag op (vs.8) en werd “Gods grimmigheid afgewend” (vs.11). Pinehas redde de levens van vele Israëlieten. Door zijn daad ontstond er vrede.

Hoewel door deze daad “verzoening” (Hebr. “bedekking”) tot stand werd gebracht, had de dood van Zimri en Kozbi, evenmin als de dood van de Israëlieten die omkwamen ten gevolge van de plaag, enige verzoenende betekenis. Indien het bevel van Mozes was uitgevoerd, zou “de brandende toorn van de HEERE afgekeerd zijn” – maar niet omdat alle schuldigen dan zouden zijn gestraft. Hij zou zijn afgewend omdat God dan zijn doel met Israël had bereikt.

Wat God verlangde te zien, wordt verteld in vers 28:

“Pinehas... heeft Mijn grimmigheid over de Israëlieten afgewend, doordat hij zich in hun midden met ijver voor Mij heeft ingezet”.

De Almachtige verlangde niet naar vergelding, of de dood van alle schuldigen, maar naar Israëlieten die Hem met trouw en ijver dienden.

Conclusie

1. Indien men met het woord “plaatsvervanging” tot uitdrukking wil brengen dat een onschuldige de schuldigen *vervangt*, in hun plaats de *straf draagt*, en dat zijn onschuld de schuldigen wordt *toegerekend*, dan is de gedachte van plaatsvervanging in strijd met de wet en de profeten.
2. Indien men met “plaatsvervanging” bedoelt dat een onschuldige zich aan God toewijdt, niet voor zichzelf alleen maar als hoofd van de hele mensheid, die hem zal volgen omdat ze in hem is begrepen, dan is de gedachte van plaatsvervanging in overeenstemming met de Schrift. De term “plaatsvervanging” is echter niet gelukkig gekozen en niet aan de Bijbel ontleend.
3. Uit het onderwijs van Mozes en de profeten blijkt dat God naar werkelijke verandering van de zondaar streeft, en geen genoegen neemt met gerechtigheid die een zondig mens slechts in juridische zin wordt “toegerekend”.
4. De Eeuwige verblijdt zich over een mens die Hem uit liefde begint te dienen, niet over het voltrekken van de “gerechte straf” aan misdadigers. Dat kunnen we uit de geschiedenis van Pinehas leren, en ook uit de profetie van Ezechiël.
5. Vergelding en straf zijn niet Gods einddoel. Zijn einddoel is een schepsel dat zich met ijver en liefde voor Hem inzet omdat het Hem heeft leren kennen.

* * * * *

Deel 4: Christus en God

Christus als Hogepriester

Literatuur over het onderwerp "verzoening" is dikwijls verwarrend omdat men nalaat onderscheid te maken tussen de Bijbelwoorden *katallassoo* en *hilaskomai*. De eerste woordgroep heeft betrekking op het veranderen van vijanden in vrienden, de tweede op het opheffen van tekortkomingen.

Bij gelovigen heeft verzoening (*katallagè*) al plaatsgevonden. Zij waren eens vijanden maar hebben door het kruis Gods liefde leren kennen. Paulus schrijft dat wij

“toen wij vijanden waren, met God verzoend zijn door de dood van zijn Zoon” (Romeinen 5:10)

Door Christus werden wij met onze Maker verzoend. Vanwege een veranderd inzicht (Gr. *metanoia*, bezinning of verandering van denken) staan wij niet langer vijandig tegenover Hem maar mogen Hem vertrouwen. Buitenstanders worden nog uitgenodigd om zich te “laten verzoenen” (2 Korinthe 5:20), beter gezegd: om “verzoend te zijn”, d.w.z. hun vijandige houding te laten varen en zich toe te vertrouwen aan Hem die al hun vertrouwen waard is.

Het werk van Christus

In tegenstelling tot verzoening is bedekking van de zonden (*hilasmos*), ook in het leven van gelovigen, een nog onvoltooid proces. In de brief aan de Hebreëen staat:

“Daarom moest Hij [d.i. de Messias] in alles aan zijn broeders gelijk worden [d.w.z. als sterfelijk mens geboren worden], opdat Hij een barmhartig en trouw hogepriester zou zijn in de dingen die God betreffen, om voor de zonden van het volk verzoening te doen. Want waarin Hijzelf geleden heeft toen Hij verzocht werd, kan Hij hun die verzocht worden te hulp komen” (Hebreëen 2:17-18).

Opmerkelijk is de parallel tussen “voor de zonden van het volk verzoening doen” [Gr. de zonden van het volk bedekken] en “hun die verzocht worden te hulp komen”. Dat de Messias als hemelse hogepriester voor de zonden van het volk verzoening doet betekent dat Hij de “kinderen” van dat volk, zijn “broeders”, te hulp komt indien zij verzocht worden ¹⁰.

De schrijver van de brief aan de Hebreëen brengt dit thema een aantal malen ter sprake. In het vierde hoofdstuk staat:

“Want wij hebben niet een hogepriester die niet met onze zwakheden kan mee lijden, maar Eén die in alle dingen verzocht is als wij, met uitzondering van de zonde. Laten wij dus met vrijmoedigheid naderen tot de troon van de genade, opdat wij barmhartigheid ontvangen en genade vinden tot hulp op de juiste tijd” (Hebreëen 4:15-16)

En in het zevende hoofdstuk lezen we:

“Hij, omdat Hij blijft tot in eeuwigheid, heeft een onveranderlijk priesterschap. Daarom kan Hij ook volledig behouden wie door Hem tot God naderen, daar Hij altijd leeft om voor hen tussenbeide te treden” (Hebreëen 7:25)

Tenslotte lezen we in de brief nog:

“... Christus is niet ingegaan in het met handen gemaakte heiligdom, een tegenbeeld van het ware, maar in de hemel zelf, om nu te verschijnen voor het aangezicht van God voor ons” (Hebreëen 9:24)

Ook in de brief aan de Romeinen en in de eerste brief van Johannes wordt het werk van de hemelse hogepriester genoemd:

“Christus is het die gestorven is, ja nog meer, die opgewekt is, die ook aan Gods rechterhand is, die ook voor ons bidt. Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?” (Romeinen 8:34-35)

¹⁰ Zie John McLeod Campbell, *The Nature of Atonement* (reprinted from the original 1856 edition by Wipf and Stock Publishers, Eugene, OR 1999)

“Mijn kinderen, ik schrijf u deze dingen opdat u niet zondigt. En als iemand zondigt, wij hebben een voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, de Rechtvaardige; en Hij is het zoenoffer voor onze zonden; en niet voor onze zonden alleen, maar ook voor de hele wereld” (1 Johannes 2:1-2)

Werkwoorden

De Bijbelschrijvers gebruiken verschillende woorden om het werk van de opgestane Messias aan te duiden.

1. “Te hulp komen” (letterlijk: “helpen”, *boetheoo*, Heb.2:17). Hiervan is het zelfstandig naamwoord “hulp” (*boetheia*, Heb.4:15) afgeleid.
2. “Tussenbeide treden” (*entugchano*, Heb.7:25). Hetzelfde Griekse woord is in Rom.8:34 met “bidden” vertaald.
3. “Verschijnen” (*emphanizo*, Heb.9:24). Het gaat om een verschijnen bij God, in de hemel.
4. “Voorspraak” (*parakletos*, 1 Joh.2:2). Deze titel van de Messias is afgeleid van het werkwoord *parakaleoo*, dat in het NT dikwijls is vertaald met “aansporen” of “vermanen”.

In kerkelijke gezangen wordt Christus afgeschilderd als staande voor de Vader, terwijl Hij zijn wonden toont en voor de zondaar pleit. Men meent dat onze “Voorspraak” een pleidooi houdt opdat de hemelse Rechter ons mag vergeven. Door Zijn vasthoudendheid wordt de gramschap van God over ons falen gesust. De reformator Calvijn schreef over het woord “verzoening” (of “zoenoffer”) uit 1 Johannes 2:2:

“Zou iemand voor ons genade verkrijgen, hij moet voorzien zijn met een offerande. Want als God verbolgen is, zo wordt daar vereist een prijs om Hem tevreden te stellen” ¹¹

¹¹ Johannes Calvijn, *Uitlegging op de Algemene Zendbrieven*. Goudriaan: De Groot, 1973, pag.151.

Calvijn vertolkte hiermee een opvatting die in de zestiende eeuw gangbaar was. Uit het feit dat de Bijbelschrijvers nergens leren dat *God* werd verzoend, maar altijd opmerken dat de *mens* wordt verzoend, blijkt al dat deze opvatting on-Schriftuurlijk is (zie hoofdstuk 1). Het blijkt ook uit de manier waarop de Bijbelschrijvers over het hogepriesterlijk ambt van Christus spreken. Dat Christus onze “Voorspraak” is betekent dat Hij “ons te hulp komt” indien wij verzocht worden. Het on-Schriftuurlijke van de gedachte van Calvijn blijkt ten slotte nog uit het Bijbelwoord “een Voorspraak bij de Vader”. De toevoeging “bij de Vader” geeft aan, dat we niet moeten denken aan “een Advocaat bij de Rechter”. Moet een kind soms van de diensten van een advocaat gebruik maken om hem te laten vertegenwoordigen en zijn zaak bij zijn vader te verpleiten? Jezus heeft ons het karakter van de Vader anders doen kennen:

“Hebt uw vijanden lief en bidt voor hen die u vervolgen, opdat u zonen wordt van uw Vader die in de hemelen is; want Hij laat zijn zon opgaan over bozen en goeden en laat het regenen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen. Want als u hen liefhebt die u liefhebben, wat voor loon hebt u? Doen ook de tollenaars niet hetzelfde? En als u alleen uw broeders groet, wat doet u méér? Doen ook de volken niet hetzelfde? Weest u dan volmaakt zoals uw hemelse Vader volmaakt is” (Mattheüs 5:44-48)

Gods volmaaktheid houdt in dat Hij zijn vijanden *liefheeft*, in plaats van hun vijandschap met gelijke munt te betalen. Hij slaat het wel en wee van zijn kinderen voortdurend gade en is te allen tijde bereid om in hun behoeften te voorzien (Mattheüs 6:25-34, Lukas 12:22-34). Van onwilligheid om zich te ontfermen is bij de Vader geen sprake.

Te hulp komen

Het hogepriesterlijk werk van de Messias wordt in de brief aan de Hebreëen nauwkeurig omschreven. Hij komt “hun die verzocht worden te hulp” (Heb.2:18b). Hij kan dat op volmaakte wijze doen omdat Hij ervaring heeft met verzoeken (Heb.2:18a), en in alle opzichten verzocht is als wij, maar zonder te zondigen (Heb.4:15).

Er staat niet, dat Christus hen die *zondigen* te hulp komt (door zondaars te behoeden voor de straf) maar dat Hij hen die *verzocht worden* te hulp komt. Wat dit betekent, blijkt uit de zinsdelen

“waarin Hijzelf geleden heeft toen Hij verzocht werd, kan Hij...”, en

“...Eén die in alle dingen verzocht is als wij, met uitzondering van de zonde”.

De Messias weet hoe een mens met verzoeking moet omgaan. Hij is een expert op dit terrein, want Hij werd tijdens zijn aardse bestaan op alle mogelijke manieren verzocht en Hij faalde nooit. Indien in dit verband gezegd wordt dat Hij “hen die verzocht worden te hulp komt”, dan moet dit betekenen dat Hij zijn broeders helpt om stand te houden, niet te bezwijken onder de verzoeken maar op te staan indien ze hebben gestruikeld en voortaan staande te blijven.

Deze interpretatie van Hebr. 2:18 en 4:15 stemt overeen met het onderwijs van Petrus en Johannes. Johannes schrijft:

“Mijn kinderen, ik schrijf u deze dingen *opdat u niet zondigt*. En als iemand zondigt, wij hebben een voorspraak (Gr. *parakletos*, een aanspoorder) bij de Vader, Jezus Christus, de Rechtvaardige...” (1 Joh.2:1)

Petrus noemt de Messias “de Herder en Opziener van uw zielen” (1 Pet.2:25). Zoals een oudste de schapen hoedt en terechtbrengt, zo doet Christus dat als “overste Herder” vanuit de hemel (1 Pet.5:1-7)

Tussenbeide treden

Het werkwoord *entugchano*, dat in Heb.7:25 met “tussenbeide treden” is weergegeven, betekent: iemand benaderen of ontmoeten met de bedoeling om bij die persoon een dringend verzoek in te dienen. Uit de Bijbel blijkt dat het zowel om een positief als een negatief appèl kan gaan. Het werkwoord komt binnen het NT vijf maal voor:

1. De Joden “wendden zich” (Gr. *entugchano*) tot stadhouder Festus met het verzoek om Paulus ter dood te brengen (Handelingen 25:24).

2. Gelovigen weten niet “wat moet zijn” en kunnen daarom niet doelgericht bidden, maar de Geest bidt “in overeenstemming met God” voor heiligen (Romeinen 8:26,27). Voor het bidden van de gelovigen staat in deze tekst *proseuchomai*, voor het bidden (eigenlijk “pleiten”, of “tussenbeide treden”) van de Geest het werkwoord *entugchano*.

3. De uit de doden opgewekte Christus is aan Gods rechterhand, waar Hij “ook voor ons bidt” (Romeinen 8:34). Hier wordt hetzelfde woord gebruikt als voor het “pleiten” van de Geest in vs.27.

4. De profeet Elia maakte zich ernstige zorgen over het volk Israël en “klaagde het aan” met de woorden “Heer, uw profeten hebben zij gedood, uw altaren omvergeworpen en ik ben alleen overgebleven en zij zoeken mijn leven” (Romeinen 11:2-3). De vertaling van *entugchano* met “aanklagen” is bepaald ongelukkig gekozen. Elia hield juist een vurig pleidooi: “Heer, het gaat helemaal mis met uw volk! Grijp in, doe er iets aan!”

5. Ten slotte staat er in Hebrreeën 7:25, dat de hemelse Hogepriester “volledig kan behouden wie door Hem tot God naderen, daar Hij altijd leeft om voor hen tussenbeide te treden”. Voor “tussenbeide treden” staat in de oorspronkelijke tekst opnieuw het werkwoord *entugchano*.

Volgens de Bijbel heeft dit “tussenbeide treden” of “pleiten” van Christus niet de betekenis die er in kerkelijke gezangen aan wordt gehecht. De opvatting dat onze Voorspraak in de hemel om vergeving smeekt en als een advocaat het vonnis van veroordeling van ons afwendt is onjuist. Wat de Bijbel onder dit pleiten verstaat blijkt uit de context:

Gelovigen weten niet “wat moet zijn” (grondtekst van Rom.8:26), maar de Geest pleit “in overeenstemming met God” voor hen, d.w.z. in overeenstemming met Gods bedoelingen (Rom.8:27).

Gelovigen zijn in verdrukking, benauwdheid, vervolging, honger, naaktheid, gevaar of zwaard “méér dan overwinnaars” vanwege Christus die aan Gods rechterhand voor hen pleit (Rom.8:34-39).

Omdat Christus sedert zijn opstanding een onvergankelijk en altoosdurend leven bezit kan Hij te allen tijde voor zijn broeders tussenbeide treden en hen “volledig behouden” (Heb.7:25).

Het pleiten van Christus heeft volgens de Bijbel geen *negatief* doel (veroordeling voorkomen) maar een *positieve* betekenis. Hij vraagt of gelovigen aan Gods bedoelingen mogen gaan beantwoorden. Hij rust niet totdat ze volledig gered zijn. Omdat Hij voor hen bidt zijn ze in wat hen overkomt “meer dan overwinnaars” en komt het helemaal goed met hen.

Verschijnen

In Hebreëën 9:24 staat dat Christus niet zoals de aardse hogepriester het met handen gemaakte heiligdom (d.w.z. de tempel in Jeruzalem) is binnengegaan, maar de hemel zelf, om nu ten behoeve van ons voor God te verschijnen. Het werkwoord *emphanizo*, dat in Heb.9:24 met “verschijnen” is vertaald, komt in het NT tien maal voor. Het kan betrekking hebben op het verschijnen van uit de doden opgestane mensen aan hun volksgenoten (Mattheüs 27:53), op het zichzelf “openbaren” van Christus aan zijn discipelen (Johannes 14:21 en 22), of op het “tonen” dat men een hemels vaderland zoekt (Hebreëën 11:14). In de meeste gevallen heeft *emphanizo* betrekking op het “verschijnen” in de troonzaal van een machthebber, om bij hem een verzoek in te dienen¹². Er is een verband tussen het “tussenbeide treden” van Christus dat de

¹² Bodan van het Sanhedrin “verschenen” voor de Romeinse overste in Jeruzalem met het verzoek om Paulus te laten transporteren, dan konden zij onderweg een hinderlaag leggen en hem doden (Handelingen 23:15). De overste verzocht de neef van Paulus die dit plan aan hem had overgebracht, om aan niemand te vertellen dat hij voor hem was “verschenen” (Handelingen 23:22). De hogepriester Ananias “verscheen” vijf dagen later met enige oudsten en een advocaat, Tertullus, voor stadhouder Felix om Paulus aan te klagen (Handelingen 24:1). Later verschenen de overpriesters en andere hooggeplaatste personen uit Jeruzalem voor stadhouder Festus, opnieuw met het verzoek om Paulus te laten transporteren, zodat zij hem vanuit een hinderlaag konden doden (Handelingen 25:2. 25:15).

Hebreeënschrijver noemt (7:25), en zijn “verschijnen in de hemel” waarover de schrijver later spreekt (9:24).

Uit de context blijkt dat dit “verschijnen” niet wordt herhaald (alsof Christus telkens opnieuw bij God zou moeten aankloppen wanneer zijn discipelen struikelen!) maar eens voor altijd heeft plaatsgevonden, bij de hemelvaart. Immers, de schrijver vervolgt:

“... ook niet, opdat Hij zichzelf dikwijls offerde, zoals de hogepriester elk jaar ingaat in het heiligdom met vreemd bloed; anders had Hij van de grondlegging der wereld af dikwijls moeten lijden. Maar nu is Hij éénmaal in de voleinding van de eeuwen geopenbaard om de zonde af te schaffen door het slachtoffer van zichzelf” (Hebreeën 9:25-26)

Zodra Christus in de hemel was verschenen, is Hij gaan zitten aan Gods rechterhand. Juist daarom kan Hij *voortdurend* voor zijn broeders tussenbeide treden (Hebreeën 7:25).

Voorspraak

In zijn eerste brief houdt Johannes zijn lezers voor: “...als iemand zondigt, wij hebben een voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, de Rechtvaardige” (1 Johannes 2:1). De vertaling van het Griekse woord *parakletos* met “voorspraak” is omstreden. Zoals we al opmerkten, is een “voorspraak bij de Vader” iets anders dan een “advocaat bij de Rechter”. Het werkwoord *parakaleo*, waarvan het zelfstandig naamwoord *parakletos* is afgeleid, wordt in de meeste Bijbelteksten weergegeven met “aansporen”, “aanmoedigen”, “ vertroosten” of “vermanen”.

Christus spoort niet *de Vader* aan om ons vergeving te schenken, maar Hij spoort *ons* aan om ook indien we hebben gezondigd met vrijmoedigheid tot God te naderen, vanuit de wetenschap dat Hij het “zoenoffer” is voor al onze zonden, en niet alleen voor de onze, maar voor die van de hele wereld. Omdat wij een hemelse Hogepriester hebben, roept de Hebreeënschrijver ons op om “met vrijmoedigheid te naderen tot de troon van de genade” (Hebreeën 4:16). Wij “hebben vrijmoedigheid om in te gaan in het heiligdom door het bloed van

Jezus, langs de nieuwe en levende weg die Hij ons heeft ingewijd door het voorhangsel heen, dat is zijn vlees” (Hebreeën 10:19-20).

Het hogepriesterlijk werk van Christus is er op gericht om ons tot God te brengen. “Naderen” (Gr. *proserchomai*) is in de brief aan de Hebreeën een zeven maal terugkerend sleutelwoord:

“Laten wij dus met vrijmoedigheid *naderen*...” (4:16)

“Daarom kan Hij ook volledig behouden wie door Hem tot God *naderen*...” (7:25)

“... daar de wet een schaduw heeft... kan zij... hen die *naderen* nooit volmaken” (10:1)

“Laten wij *naderen* met een waarachtig hart, in volle zekerheid van het geloof...” (10:22)

“Wie tot God *nadert*, moet geloven dat Hij is en dat Hij een beloner is van hen die Hem zoeken” (11:6)

“Want u bent niet *genaderd* tot de tastbare berg, maar... u bent *genaderd* tot de stad van de levende God, het hemelse Jeruzalem...” (12:18, 22)

Bovendien vinden we in de brief nog het werkwoord *eggizo*. Het nieuwe verbond heeft een “betere hoop” dan het oude waardoor wij (dichter) tot God “komen” (7:19).

Na opstanding en hemelvaart

In preken komt het hogepriesterlijk ambt van Christus dikwijls ter sprake, waarbij men veronderstelt dat Hij dit ambt op aarde al bekleedde. Johannes 17 is volgens velen “het hogepriesterlijk gebed” – hoewel de evangelist het niet zó aanduidt.

Volgens de Bijbel was de Here Jezus zolang Hij op aarde leefde nog geen hogepriester. De schrijver van de Hebreeënbrief merkt hierover op:

“Want het is overduidelijk dat onze Heer uit Juda gesproten is, ten aanzien van welke stam Mozes nergens van priesters heeft gesproken” (Hebreeën 7:14)

Omdat Jezus de “zoon van David” was en van Juda afstamde kon Hij wel koning maar geen priester zijn. Priester werd Hij pas ná zijn opstanding uit de doden. Hij is priester geworden

“niet naar de wet van een vleselijk gebod, maar naar de kracht van een onvergankelijk leven” (Hebreeën 7:16)

Bij Zijn opstanding zei God tegen Hem:

“U bent mijn Zoon, Ik heb u heden verwekt” (Hebreeën 5:5, zie Handelingen 13:32-33, Heb.1:5, Psalm 2:7)

Toen heeft God Hem ook tot het hogepriesterschap geroepen, door tegen Hem te zeggen:

“U bent priester tot in eeuwigheid naar de orde van Melchizedek” (Hebreeën 5:6, 6:20, 7:17; zie Psalm 110:4)

Uit de toevoeging “tot in eeuwigheid” blijkt dat het om een blijvend priesterschap gaat, dat alleen kan worden bekleed door iemand die de dood definitief achter zich heeft gelaten. Jezus ontving dit priesterschap toen Hij “het einddoel had bereikt”, d.w.z. uit de doden was opgestaan en ten hemel was gevaren.

“... toen Hij het einde had bereikt, is Hij voor allen, die Hem gehoorzamen, een oorzaak van eeuwig heil geworden, door God aangesproken als hogepriester naar de ordening van Melchizedek” (Hebreeën 5:8-10)

Hij verricht Zijn hogepriesterlijk ambt in de hemel:

“immers, zulk een hogepriester hadden wij ook nodig: heilig, zonder schuld of smet, gescheiden van de zondaren en *boven de hemelen verheven*” (Hebreeën 7:26)

De Messias verricht zijn dienst “in het heiligdom, in de ware tabernakel, die de *Here* opgericht heeft, en niet een mens” (Hebreeën 8:2)

Hij... “ is door de grotere en meer volmaakte tabernakel, *niet met handen gemaakt*, dat is, niet van deze schepping, en dat niet met het bloed van bokken en kalveren, maar met zijn eigen bloed, eens voor altijd binnengegaan in het heiligdom...” (Hebreeën 9:11-12)

Hij... “is niet binnengegaan in een heiligdom met handen gemaakt, een afbeelding van het ware, maar *in de hemel zelf*, om thans, ons ten goede, voor het aangezicht Gods te verschijnen; ook niet om zichzelf dikwijls te offeren... want dan had Hij dikwijls moeten lijden sinds de grondlegging der wereld, maar thans is Hij éénmaal, bij de voleinding der eeuwen, verschenen om door zijn offer de zonde weg te doen” (Hebreeën 9:24-26)

Samenvattend kunnen we zeggen:

1. De Here Jezus was geen hogepriester zolang Hij nog op aarde leefde. In de aardse tempel was Hij onbevoegd om dienst te verrichten. Als priester naar de ordening van Melchizedek verricht Hij zijn dienst in de hemelse tabernakel.
2. Omdat Hij sedert zijn opstanding een onvergankelijk leven bezit, is Hij “priester tot in eeuwigheid” en kan Hij volledig behouden wie door Hem tot God naderen, daar Hij altijd leeft om voor hen tussenbeide te treden.
3. Bij Zijn hemelvaart is Hij de ware tempel binnengegaan om ten bate van ons voor God te verschijnen. Vanuit zijn zitplaats aan Gods rechterhand kan Hij voortdurend voor ons pleiten.
4. Als hogepriester pleit Christus **niet** bij God om ons voor straf of veroordeling te behoeden.
5. Hij moedigt ons aan om op te staan indien wij hebben gestruikeld, en helpt ons om in de verzoeking stand te houden (vergelijk Lukas 22:32: “Ik heb voor jou gebeden dat je geloof niet zou ophouden”). Hij “komt ons te hulp indien wij verzocht worden”.
6. Hij “treedt voor ons tussenbeide” om ons aan Gods bedoelingen te doen beantwoorden. De uitkomst van dat pleidooi staat vast (vgl. Rom.8:24-39 “meer dan overwinnaars”, Heb.7:25, “volkomen behouden”).

7. Als hemelse "Parakleet" moedigt Hij ons aan om met vrijmoedigheid naar God te gaan. Het doel van heel zijn arbeid is, ons "bij God te brengen" (zie Johannes 17:21-24).

* * * * *

Christus als Gods Beeld

In de meeste boeken over het onderwerp "verzoening" wordt ervan uitgegaan dat de Messias verzoening heeft bewerkt aan het kruis. Men veronderstelt dat Hij op Golgotha de toorn van de Schepper over de menselijke zonde heeft gestild. De Bijbel denkt bij verzoening echter aan opheffing van de vijandschap van de méns (zie hoofdstuk 2).

Uit de Schrift blijkt bovendien dat Jezus zich gedurende Zijn hele leven heeft beijverd om mensen met hun Maker te verzoenen, niet alleen op Golgotha. Hij eerde God door in zijn doen en laten een volmaakt beeld van Hem te schetsen. Hij liet met woord en daad zien wat de juiste houding van een mens is ten opzichte van zijn Schepper: een houding van kinderlijk ontzag en vertrouwen, en een besef van totale afhankelijkheid.

In de evangeliën wordt over dit onderwerp gezegd:

“In die tijd antwoordde Jezus en zei: Ik prijs U, Vader, Heer van de hemel en van de aarde, dat U deze dingen voor wijzen en verstandigen hebt verborgen en ze aan kleine kinderen hebt geopenbaard. Ja Vader, want zo is het een welbehagen geweest voor u. Alles is Mij overgegeven door mijn Vader; en niemand kent de Zoon dan de Vader, en *niemand kent de Vader dan de Zoon, en hij aan wie de Zoon Hem wil openbaren*” (Mattheüs 11:25-27, Lukas 10:21-22)

“*Niemand* heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon die in de schoot van de Vader is, *die* heeft [Hem] verklaard” (Johannes 1:18)

Jezus' kerntaak was om God aan bepaalde mensen te openbaren. Niet aan alle mensen, maar aan mensen die eenvoudig waren als kinderen, de burgers van het rijk uit de hemelen. Toen Hij werd gedoopt in de Jordaan daalde Gods Geest op Hem neer en klonk er een stem uit de hemelen: "Deze is mijn geliefde Zoon, in wie Ik welbehagen heb gevonden" (Mattheüs 3:17). Die gebeurtenis markeerde het begin van Zijn openbare optreden. Kenmerkend

voor dat optreden was het feit dat Hij God dikwijls aanduidde als Vader. Niet slechts als zijn eigen Vader, maar óók als Vader van de toehoorders.

God is de Enig Goede

Aan het begin van de "bergrede" vinden we de opdracht:

"Laat zo uw licht schijnen voor het oog van de mensen, opdat zij uw goede werken zien en uw Vader die in de hemelen is, verheerlijken" (Mattheüs 5:16).

Volgens Jezus was God voor de luisteraars "**uw** Vader die in de hemelen is", en de oorsprong van alle werkelijk goede (het Grieks zegt eigenlijk: mooie) werken. Johannes schreef later dat Hij ons heeft geleerd dat God "licht" is en in geen enkel opzicht duister:

"En dit is de boodschap die wij van Hem [d.i. Christus] gehoord hebben en u verkondigen: dat God licht is en dat in Hem in het geheel geen duisternis is" (1 Johannes 1:5).

Wie nog vijandig en van God vervreemd zijn schilderen Hem af als iemand die de mensen het goede onthoudt, die er een behagen in schept om hen te kwellen en te straffen (mocht Hij werkelijk bestaan). Maar Jezus predikte dat de Ene licht is en dat in Hem in het geheel geen duisternis is. Hij is de bron van al het goede en schone, van waarheid en trouw. Hij zorgt voor ons als een Vader en is daarom al ons vertrouwen waard. Wie iets voor zijn medemensen doet dat werkelijk goed is, maakt Zijn karakter zichtbaar.

De apostel Paulus knoopte bij deze gedachte aan en hield zijn lezers voor:

"Wandelt als kinderen van het licht (want de vrucht van het licht bestaat in alle goedheid en gerechtigheid en waarheid)" (Efeze 5:8-9).

God overwint het kwade door het goede

In dezelfde rede hield Jezus Zijn leerlingen voor:

"U hebt gehoord dat gezegd is: U zult uw naaste liefhebben en uw vijand haten. Maar Ik zeg u: hebt uw vijanden lief en bidt voor hen die u vervolgen, opdat u zonen wordt van uw Vader die in de hemelen is; want Hij laat zijn zoon opgaan over bozen en goeden en laat het regenen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen. Want als u hen liefhebt die u liefhebben, wat voor loon hebt u? Doen ook de tollenaars niet hetzelfde? En als u alleen uw broeders groet, wat doet u méér? Doen ook de volken niet hetzelfde? Weest u dan volmaakt zoals uw hemelse Vader volmaakt is" (Mattheüs 5:43-48).

De Messias liet zien dat God oneindig veel grootmoediger is dan mensen. Zijn volmaaktheid blijkt uit het feit dat Hij Zijn vijanden liefheeft, vurige kolen op hun hoofd stapelt en het kwade overwint door het goede (vgl. Romeinen 12:19-21). Echo's van Jezus'woorden vinden we in de brieven van de apostelen Paulus en Petrus.

"Zegent wie u vervolgen, zegent en vervloekt niet" (Romeinen 12:14).

"Vergeldt niemand kwaad met kwaad, behartigt wat goed is voor alle mensen" (Romeinen 12:17).

"Worden wij gescholden, wij zegenen; vervolgd, wij verdragen; gelasterd, wij bidden" (1 Korinthe 4:12-13).

"Ziet toe dat niet iemand een ander kwaad met kwaad vergeldt, maar jaagt altijd naar het goede voor elkaar en voor allen" (1 Thessalonicenzen 5:15).

"Vergeldt niet kwaad met kwaad, of schelden met schelden, maar zegent integendeel, omdat u ertoe geroepen bent zegen te erven" (1 Petrus 3:9).

Jezus heeft deze opdracht op volmaakte wijze in praktijk gebracht. Zelfs aan het kruis, in een situatie van de diepste vernedering en de ergste pijn, zegende

Hij zijn vijanden nog en bad voor hen: "Vader, vergeef hun, want zij weten niet wat zij doen" (Lukas 23:34).

God geeft volstrekt belangeloos

Omdat God volstrekt belangeloos geeft en bij ons een oprecht vertrouwen wil opwekken koestert Hij een diepe afkeer van schijnheiligheid.

"Past er voor op dat u uw gerechtigheid niet doet voor het oog van de mensen, om door hen te worden gezien; anders hebt u geen loon bij uw Vader die in de hemelen is... Maar u, als u weldadigheid bewijst, laat uw linkerhand niet weten wat uw rechter doet, opdat uw weldadigheid in het verborgen is; en uw Vader die in het verborgen kijkt, zal het u vergelden... U, wanneer u bidt, ga in uw binnenkamer, sluit uw deur en bid tot uw Vader die in het verborgen is; en uw Vader die in het verborgen kijkt, zal het u vergelden... Als u vast, zalf uw hoofd en was uw gezicht, om u niet aan de mensen te vertonen wanneer u vast, maar aan uw Vader die in het verborgen is; en uw Vader die in het verborgen kijkt, zal het u vergelden" (Mattheüs 6:1,3-4,6,17-18).

Het vaderschap van God houdt in dat Hij voor zijn kinderen zorgt, van elk detail van hun situatie op de hoogte is en altijd bereid is om in hun werkelijke behoeften te voorzien.

"Als u bidt, gebruik dan geen omhaal van woorden zoals de volken, want zij menen dat zij door hun veelheid van woorden zullen worden verhoord. Wordt hun dan niet gelijk, want uw Vader weet wat u nodig hebt voordat u het Hem vraagt. Bidt u dan zó: Onze Vader, die in de hemelen zijt... Kijkt naar de vogels van de hemel, dat zij niet zaaien, niet maaien en niet in schuren verzamelen, en uw hemelse Vader voedt ze. Gaat u ze niet ver te boven?... Weest dan niet bezorgd, door te zeggen: Wat zullen wij eten, of wat zullen wij drinken, of waarmee zullen wij ons kleden? Want naar al deze dingen zoeken de volken; want uw hemelse Vader weet dat u al deze dingen nodig hebt. Zoekt echter eerst het koninkrijk en zijn gerechtigheid, en al deze dingen zullen u erbij gegeven worden" (Mattheüs 6:7-9,26,31-33, Lukas 12:29-31).

Wij mogen God met vertrouwen benaderen en al onze noden en behoeften vrijmoedig aan Hem bekendmaken, want Jezus heeft gezegd:

“Indien dan gij, hoewel gij slecht zijt, goede gaven weet te geven aan uw kinderen, hoeveel te meer zal uw Vader in de hemelen het goede geven aan hen, die Hem daarom bidden” (Mattheüs 7:11, Lukas 11:13)

Wij zijn slecht maar God is goed. Daarom zal Hij ons het goede (volgens Lukas: zijn Geest) nooit onthouden aan mensen die Hem erom vragen.

Conclusie

1. Jezus heeft zich gedurende zijn hele leven beijverd om mensen met God te verzoenen, zelfs nog terwijl Hij stierf aan het kruis.
2. Hij had opdracht om God aan de mensen te openbaren. Hij leerde hun God aanroepen als hun “Vader in de hemelen” en Hij onderwees dat God niet alleen Zijn eigen Vader maar ook hun Vader was.
3. Het “licht” dat Zijn leerlingen hebben is het feit dat zij God al kennen als hun Vader. Een Vader die kan straffen en hard kan optreden wanneer dat nodig is maar die in heel zijn handelen het uiteindelijk welzijn van zijn kinderen op het oog heeft. Zijn barmhartigheid strekt zich uit tot al zijn schepselen.
4. De opdracht van gelovigen om hun vijanden lief te hebben, hun vervolgers te zegenen, niemand kwaad met kwaad te vergelden, en laster en vijandschap te beantwoorden met goedheid hangt samen met het feit dat ook die vijanden en vervolgers God eens zullen leren kennen en Hem zullen gaan verheerlijken. Het optreden van gelovigen mag een weerspiegeling zijn van het karakter van hun God.
5. Het einddoel van God met zijn schepselen kan daarom nooit een onophoudelijke pijniging of een eindeloze straf zijn. Hij zoekt het verlorene en

faalt in dat zoeken niet: uiteindelijk zal het verlorene worden gevonden. Elke knie zal zich buigen en elke tong zal belijden dat Jezus Heer is, tot eer van God de Vader. Uiteindelijk zal elk schepsel Hem verheerlijken. Hij wordt "alles in allen".

* * * * *

Deel 5: Gods gerechtigheid

Gerechtigheid tonen

In de brief aan de Romeinen schrijft Paulus, dat God de Messias heeft voorgesteld als zoenmiddel “om zijn rechtvaardigheid te tonen”, d.w.z. deze zichtbaar te maken:

“Hem [d.i. Christus Jezus] heeft God voorgesteld als zoenmiddel door het geloof, in zijn bloed, om zijn rechtvaardigheid te tonen, daar Hij de zonden, die tevoren onder de verdraagzaamheid Gods gepleegd waren, had laten worden – om zijn rechtvaardigheid te tonen, in de tegenwoordige tijd, zodat Hijzelf rechtvaardig is, ook als Hij hem rechtvaardigt, die uit het geloof in Jezus is” (Romeinen 3:25-26, NBG)

Voor rechtvaardigheid gebruikt de apostel het Griekse woord *dikaïosunè*, dat zowel “gerechtigheid” als “rechtvaardigheid” kan betekenen en in de vertaling van het NBG op beide manieren is weergegeven.

De calvinistische opvatting

Belangrijk is, wat “rechtvaardigheid tonen” in dit verband betekent. Dr. Herman Ridderbos heeft het gereformeerde antwoord op deze vraag als volgt weergegeven:

“Bij ‘gerechtigheid’ hebben we te denken aan Gods rechtvaardigheid, gelijk die in zijn gericht, oordelend, straffend en eisend zich openbaart. In Christus’ zoendood is deze gerechtigheid aan het licht getreden, in die zin, dat in het bedekken der zonde door Christus’ bloed getuigenis werd gegeven aan de goddelijke rechtvaardigheid. De zonde kon niet onverzoend en onbedekt blijven voor Gods oog. Zij is met Gods gerechtigheid niet bestaanbaar”¹³

¹³ Herman Ridderbos, *Aan de Romeinen* [Commentaar op het Nieuwe Testament] Kampen: J.H.Kok, 1959, pag. 85.

Greijdanus schreef, dat God Zijn gerechtigheid heeft getoond

“om de schaduw op Zijn strafvorderende gerechtigheid, gevallen door het nalaten der volle strafoefening in den voorgaanden tijd, te verdrijven”¹⁴

Een bekende weergave van deze opvatting vinden we in het oude avondmaalsformulier. We lezen daarin dat:

“de toorn Gods tegen de zonde zó groot is, dat Hij die [eer dat Hij die ongestraft liet blijven] aan zijnen lieven Zoon Jezus Christus, met den bitteren en smadelijken dood des kruises gestraft heeft”¹⁵

In de calvinistische theologie wordt het begrip *dikaïosunè* opgevat als rechtvaardigheid die zich uit in het bestraffen van het kwaad. De uitleg van Romeinen 3:25 in het avondmaalsformulier komt neer op het volgende: “Duizenden jaren lang heeft God de zonden van de mensheid niet bestraft. Maar omdat Hij rechtvaardig is, kan Hij het kwaad niet door de vingers zien. Op Golgotha heeft Hij Zijn rechtvaardigheid getoond, door in plaats van het schuldige voorgeslacht Zijn onschuldige Zoon te straffen”.

Heeft Paulus dit werkelijk bedoeld, toen hij schreef dat God de Messias heeft voorgesteld als zoenmiddel om Zijn rechtvaardigheid te tonen?

Het tekstverband

Uitdrukkingen die verband houden met het ten toon spreiden van gerechtigheid komen in de Romeinenbrief op meerdere plaatsen voor. Zo lezen we bijvoorbeeld:

¹⁴ Seakle Greijdanus, *De Brief van de Apostel Paulus aan de gemeente te Rome*, Amsterdam: Van Bottenburg, 1933, deel I, pag.200

¹⁵ *Liturgie der Gereformeerde Kerken in Nederland, Formulier om het heilig Avondmaal te houden.*

“Want gerechtigheid Gods wordt daarin [d.w.z. in het evangelie ¹⁶] geopenbaard uit geloof tot geloof, gelijk geschreven staat: De rechtvaardige zal uit geloof leven” (1:17)

“Maar indien onze onrechtvaardigheid Gods rechtvaardigheid staft, wat zullen wij dan zeggen?” (3:5)

“Thans is echter buiten de wet om gerechtigheid Gods openbaar geworden, waarvan de wet en de profeten getuigen, en wel gerechtigheid Gods door het geloof in Jezus Christus voor allen, die geloven” (3:21-22)

Paulus had al drie maal over de gerechtigheid van God gesproken, voor hij in Romeinen 3:25 het “zoenmiddel” ter sprake bracht. In Romeinen 1:17 had hij opgemerkt dat Gods gerechtigheid wordt “onthuld” [Gr. *apokaluptoo*] in het evangelie. In Romeinen 3:5 had hij gezegd dat Gods gerechtigheid in de geschiedenis naast de menselijke onrechtvaardigheid staat [Gr. *sunistheemi*]. In Romeinen 3:21-22 had de apostel verklaard dat “nu”, d.w.z. in de persoon van de Messias, Gods gerechtigheid is “verschenen” (Gr. *phaneroo*). Het gaat om gerechtigheid die door het geloof van Jezus Christus ¹⁷ zichtbaar is geworden.

Gerechtigheid “onthullen” (1:17), gerechtigheid “doen verschijnen” (3:21) en gerechtigheid “tonen” (3:25) zijn verwante uitdrukkingen. “Gerechtigheid tonen” kan niet betekenen: “laten zien dat je het kwaad niet onbestraft laat”. Paulus zou dan in Romeinen 1 hebben geschreven:

¹⁶ De uitdrukking “*en autoo*” slaat terug op het evangelie. Daarom heeft het NBG deze met “daarin” weergegeven. Maar aangezien het evangelie dat Paulus predikte het goede nieuws is aangaande Gods Zoon (Romeinen 1:9) slaat “*en autoo*” ook terug op Christus. In Zijn opstanding is gebleken dat de rechtvaardige uit geloof zal leven (Romeinen 1:3-4). Zijn geloofsvertrouwen - dat zelfs door de kruisdood niet aan het wankelen werd gebracht - is een toonbeeld van de gerechtigheid Gods.

¹⁷ In de oorspronkelijke Griekse tekst staat in Romeinen 3:22 *dia pisteos Iesou Christou*, d.w.z. door [het] geloof van Jezus Christus. De Statenvertaling heeft de grondtekst, i.t.t. de vertaling van het NBG, correct weergegeven.

“Ik schaam me niet voor het goede nieuws, want daarin wordt onthuld dat God het kwaad niet onbestraft laat”

Als Paulus dat werkelijk aan de mensen had verteld, dan was zijn boodschap voor de hoorders beslist géén “goed nieuws” geweest! Indien de opvatting van Greijdanus betreffende gerechtigheid juist was, dan zou de apostel in Romeinen 3 hebben geschreven:

“Nu is buiten de wet om zichtbaar geworden dat God het kwaad niet onbestraft laat, God heeft dat laten zien in het geloof van Jezus, de Messias”

Zulke parafrases van 1:17 en 3:21 zijn volstrekt onmogelijk. De gereformeerde uitleg van Romeinen 3:25 is daarom ook onjuist.

Goed nieuws

Blijkbaar heeft Paulus met “gerechtigheid Gods” iets anders bedoeld dan bestraffing van het kwaad. De apostel hechtte aan het woord *dikaiosunè* dezelfde betekenis als de psalmdichters en de profeten die vóór hem over dit onderwerp hadden gesproken. In Psalm 98 horen we, wat er gebeurt wanneer God Zijn gerechtigheid (Hebr. *tsedaka*) toont:

“De HERE heeft Zijn **heil** bekendgemaakt,
Zijn **gerechtigheid geopenbaard** voor de ogen der volken;
Hij heeft gedacht aan Zijn goedertierenheid
En aan Zijn trouw jegens het huis Israëls;
Alle einden der aarde hebben aanschouwd het heil van onze God”
(Psalm 98:2-3)

“Gerechtigheid openbaren” is in deze psalm een parallel van “heil bekendmaken”. Wanneer God Zijn gerechtigheid openbaart, dan laat Hij zien dat Hij Israël (ondanks haar afdwalingen en overtredingen) trouw is gebleven.

Precies dezelfde parallel vinden we in Romeinen 1. Paulus schrijft daar:

“...ik schaam mij het evangelie niet, want het is een kracht Gods tot **behoud** voor een ieder die gelooft, eerst voor de Jood, maar ook voor de Griek. Want **gerechtigheid Gods** wordt daarin geopenbaard uit geloof tot geloof, gelijk geschreven staat: De rechtvaardige zal uit geloof **leven**” (Romeinen 1:16-17)

Wanneer God zijn gerechtigheid openbaart dan maakt Hij zijn heil bekend (Psalm 98:2). Indien Gods gerechtigheid wordt geopenbaard, dan wil dat zeggen dat Hij sterfelijke en vergankelijke mensen in staat stelt om het ware en onvergankelijke leven te verwerven (Romeinen 1:16-17).

In het evangelie heeft God onthuld, dat “de rechtvaardige uit geloof zal leven” (1:17). Paulus verwijst naar “wat geschreven staat”, te weten de profetie van Habakuk (Habakuk 2:4). Het is opmerkelijk, dat Habakuks profetie in de Griekse Schriften niet letterlijk wordt geciteerd. Habakuk zei: “De rechtvaardige zal door *zijn* geloof [d.w.z. zijn *eigen* geloof] leven”. In het Nieuwe Testament staat echter: “De rechtvaardige zal *uit* geloof leven” (Romeinen 1:17, Galaten 3:11, Hebrëen 10:38). Het citaat krijgt daarmee iets dubbelzinnigs. Iemand (d.w.z. de Messias) zou “door zijn (*eigen*) geloof” leven, anderen zouden leven “uit geloof”, d.w.z. het geloof van die Ander of geloof dat hun door God wordt geschonken.

“De rechtvaardige” uit Habakuk 2:4 is de Messias. **Hij** wordt in de bijbel “de Rechtvaardige” genoemd¹⁸. Het evangelie vertelt dat Jezus is geboren uit het geslacht van David “naar het vlees”, zoals was aangekondigd in de Schriften, en verklaard is Gods Zoon te zijn “in kracht” doordat Hij “naar de geest der heiligheid” is opgestaan uit de doden (Romeinen 1:2-4). Zó heeft God geopenbaard, dat “de rechtvaardige uit geloof zal leven”: de Messias bleef zijn hemelse Vader vertrouwen, zelfs toen deze hem opdroeg om zich te laten kruisigen, en is daarom met een onvergankelijk lichaam uit de doden opgewekt.

Door de Messias als een sterfelijk mens geboren te laten worden en Hem uit de doden op te wekken, bewees God dat Hij zich houdt aan de beloften die Hij had gegeven door zijn profeten, in de heilige Schriften (Romeinen 1:2).

¹⁸ Handelingen 3:14 en 7:52; 1 Petrus 3:18; 1 Johannes 2:1

Ondanks de ontrouw van de mensheid en van zijn volk Israël heeft Hij wat Hij had beloofd in vervulling doen gaan. Ondanks de woekering van het kwaad is Hij blijven geloven in zijn schepping, en blijven werken aan de vervolmaking van zijn schepselen.

Aan het voorbeeld van de Messias heeft God laten zien wie Hij als rechtvaardigen beschouwt: mensen die Hem op zijn woord geloven, zelfs al zijn ál hun ervaringen met dat woord in strijd¹⁹. De Schepper houdt vast aan wat Hij heeft bepaald. De mens, die Hem in de hof van Eden ging wantrouwen, moet en zál Hem weer gaan vertrouwen en aan zijn bestemming gaan beantwoorden. Dáárom heeft God zijn Zoon gestuurd, dáárom heeft die Zoon zich in de handen van zijn vijanden overgegeven en dáárom is Hij uit de doden opgewekt. Het evangelie laat zien, dat de Schepper zijn oorspronkelijke bedoeling trouw blijft.

In het evangelie wordt “rechtvaardigheid Gods geopenbaard *uit* geloof *tot* geloof”. Het geloof van de Messias is het toonbeeld van gerechtigheid. Daarom is de openbaring *uit* geloof. Zoals Jezus met God wandelde, als een kind dat zijn Vader onder alle omstandigheden bleef vertrouwen, zo behoren alle mensen tegenover God te staan. Het is Gods bedoeling dat anderen die dit toonbeeld zien, Hem op hun beurt gaan vertrouwen. Daarom is de openbaring *tot* geloof.

Voor de rest van de mensheid is “geloven” niets anders dan kijken.

“En zoals Mozes de slang in de woestijn heeft verhoogd, zo moet de Zoon des mensen verhoogd worden, opdat ieder die in Hem gelooft²⁰, eeuwig leven heeft” (Johannes 3:14-15)

We mogen kijken naar Jezus, een sterfelijk mens als wij maar een rechtvaardige, en zien dat God Hem uit de doden heeft opgewekt. Uit de geschiedenis van Jezus mogen wij concluderen dat God “wat Hij beloofd heeft, ook machtig is te doen” (Romeinen 4:21). Als we tot dat inzicht komen en Hem

¹⁹ Vergelijk Mattheüs 27:46, Romeinen 4:16-22.

²⁰ D.w.z. die naar Hem opkijkt en van Hem redding verwacht, zoals de Israëlieten die door een gifslang waren gebeten opkeken naar de koperen slang.

gaan vertrouwen, dan beschouwt God ons als rechtvaardigen (Romeinen 4:23-25). Hij rekent ons dat vertrouwen toe als gerechtigheid (Romeinen 4:3,22-23). Hij zal ons uit de doden opwekken net zoals Hij Jezus heeft opgewekt (Romeinen 8:11).

“Dit is het woord van het geloof dat wij prediken: dat, als u met uw mond Jezus als Heer zult belijden en met uw hart geloven dat God Hem uit de doden heeft opgewekt, u behouden zult worden” (Romeinen 10:9-10, Telos).

Gerechtigheid in de Psalmen

Gods gerechtigheid is volgens velen Zijn handhaving van een volmaakt rechtsevenwicht. Omdat Hij rechtvaardig oordeelt, kunnen misdadigers hun “gerechte straf” niet ontlopen.

De psalmdichters en de profeten spreken op een volstrekt andere manier over “gerechtigheid”. Een prachtig voorbeeld vinden we in Psalm 51. Koning David had overspel gepleegd met Batseba, de vrouw van een legerofficier, en bij haar een kind verwekt. Om het misdrijf in de doofpot te kunnen stoppen had hij haar man laten sneuvelen. De koning had een dubbele misdaad begaan. Volgens de wet van Mozes verdiende hij de doodstraf.

David erkende zijn schuld en had berouw over zijn zonde. Hij bad:

“Red mij van bloedschuld o God, God mijns heils,
laat mijn tong over Uw **gerechtigheid** jubelen” (Psalm 51:16)

“Gerechtigheid” betekent hier niet, dat God de misdadiger zijn verdiende loon geeft. Het betekent dat de Schepper diens overtreding “uitdelgt” (Psalm 51:3), hem “wast” van ongerechtigheid en “reinigt” van zonde (Psalm 51:4,9), zodat hij wordt herschapen en vernieuwd (Psalm 51:12) en opnieuw vreugde mag kennen (Psalm 51:10,14).

Gerechtigheid is de eigenschap die God ertoe drijft om te redden wie reddeloos verloren is, om te helpen wie geen helper heeft, om bij te staan wie

heeft gefaald, om “de **goddeloze** te rechtvaardigen” (Romeinen 4:5). Gods gerechtigheid staat in rechtstreeks verband met Zijn “goedertierenheid”, d.w.z. Zijn barmhartigheid en onverdiende goedheid (Psalm 51:3). Vanwege die gerechtigheid is er redding!

Een ander voorbeeld vinden we in Psalm 31. De dichter van dit lied bevindt zich in een benarde situatie vanwege de dreiging van machtige vijanden. Hij schrijft:

“Voor allen die mij benauwen, ben ik een smaad geworden,
voor mijn burens allermeeft, en voor mijn bekenden tot een schrik...
Vergeten ben ik, uit het hart, als een dode;
ik ben geworden als gebroken vaatwerk” (Psalm 31:12,13).

In zijn omgeving is er niemand die hem helpt, hij staat volstrekt alleen en is de dood nabij. In die situatie smeekt hij:

“Doe mij ontkomen door Uw **gerechtigheid**” (Psalm 31:2).

Gerechtigheid is hier: “bevrijding van de hulpeloze, van de bedreigde, van de vereenzaamde”²¹.

Een derde voorbeeld ontleen we aan het boek Jesaja. De schrijver merkt op dat de volken afgoden vereren en beschaamd zullen staan omdat die hen niet kunnen helpen (Jesaja 45:16,20). Maar Israël zal worden verlost (Jesaja 45:17). De HERE zegt over zichzelf:

“Er is geen God behalve Ik, een **rechtvaardige**, verlossende God is er buiten Mij niet” (Jesaja 45:21)

God is “rechtvaardig” in tegenstelling tot de afgoden. Dat betekent, dat je op Hem niet tevergeefs vertrouwt. Hij “verlost”, dát is Zijn gerechtigheid. Daarom mag Jesaja de volken uitnodigen:

²¹ Klaas D. Goverts, *Gerechtigheid* [serie: Woord voor Woord] Kracht van Omhoog, 49^e jaargang, nummer 6, juni 1985

“Wendt u tot Mij en laat u verlossen, alle einden der aarde, want Ik ben God en niemand meer” (Jesaja 45:22)

Bij niemand anders kan de mensheid hulp krijgen, en uiteindelijk zal men dat ook inzien:

“Alleen bij de HERE, zal men van Mij zeggen, is **gerechtigheid** en sterkte, tot Hem zal men komen, maar beschaamd zullen staan allen die tegen Hem in woede ontstoken zijn” (Jesaja 45:24)

In de Hebreeuwse tekst van vers 24 staat het woord “gerechtigheid” in het meervoud. De mensen zullen God zoeken vanwege Zijn rechtvaardige *daden*, d.w.z. de redding die alleen Hij kan schenken. Gods gerechtigheid blijkt uit de manier waarop Hij met zijn schepselen omgaat. Hij laat de wereld niet aan haar lot over.

In de Hebreeuwse Bijbel is gerechtigheid een parallel van:

1. redding (Psalm 31:2-3, 71:2)
2. goedertierenheid (Psalm 33:5, 36:6-8, 36:11, 40:11, 89:15, 103:17)
3. trouw (Psalm 40:11, 96:13, 143:1)
4. heil (Psalm 40:11, 71:15, 98:2; Jesaja 46:13, 51:5)
5. verlossing (Jesaja 45:21)

Paulus gebruikt het woord “gerechtigheid” in dezelfde zin. Wanneer de apostel schrijft:

“Thans is echter buiten de wet om gerechtigheid Gods openbaar geworden...” (Romeinen 3:21)

Dan betekent dit, volgens zijn eigen woorden:

“Want allen hebben gezondigd en derven de heerlijkheid Gods, en **worden om niet gerechtvaardigd uit zijn genade**, door de verlossing in Christus Jezus” (Romeinen 3:23-24)

Rechtvaardigen

Wat bedoelt Paulus in dit verband met “rechtvaardigen”? Het gangbare protestantse commentaar luidt als volgt:

“Rechtvaardigen betekent ‘rechtvaardig verklaren’. Het is een juridische term (zie Deut. 25:1). Rechtvaardigen betekent niet ‘rechtvaardig **maken**’. Zie Lukas 7:29: de mensen “maakten” God niet rechtvaardig, zij **verklaarden** Hem rechtvaardig. Het tegenovergestelde van rechtvaardiging is veroordeling (Deut. 25:1; Romeinen 5:16-19)”²².

Dat mensen God niet rechtvaardig kunnen maken, is een waarheid als een koe. Wij hebben niet de macht om wie dan ook rechtvaardig te maken, en in het geval van God is zo’n daad ook volstrekt overbodig. Wanneer wij God rechtvaardigen, dan wil dat zeggen dat we erkennen dat Hij in zijn recht staat, of altijd de waarheid heeft gesproken (vgl. Romeinen 3:4).

Dat de rechtvaardiging van de mens in Romeinen 5 het tegenovergestelde van diens veroordeling zou zijn en niet “rechtvaardig maken” maar alleen “rechtvaardig verklaren” zou betekenen, is echter maar een halve waarheid. Want volgens Paulus overtreft de genade van de rechtvaardiging de vloek van de veroordeling in hoge mate (Romeinen 5:16-17). De genade is “méér dan overvloedig” (Romeinen 5:20). Vanwege de rechtvaardiging ontvangt men het onvergankelijke leven en mag in dat leven als koning heersen, vanwege de veroordeling is men aanvankelijk voor korte tijd aan de dood onderworpen (Romeinen 5:17,21)²³. Het lijden van de tegenwoordige tijd weegt niet op tegen de heerlijkheid, die over ons geopenbaard zal worden (Romeinen 8:18).

²² Definitie ontleend aan het webdocument *Rechtvaardiging*, geschreven door Marc Verhoeven, www.verhoevenmarc.be

²³ Ik ben mij ervan bewust dat “rechtvaardiging” en “veroordeling” in de traditionele theologie op andere wijze tegenover elkaar worden gesteld, maar **dit** is de tegenstelling die Paulus aanbrengt in het vijfde hoofdstuk van zijn brief aan de Romeinen !

In Romeinen 3:24 heeft “rechtvaardigen” een diepere betekenis dan “vrijspreken” of “rechtvaardig verklaren”. Wanneer een rechter een crimineel ontslaat van rechtsvervolging, dan wordt de betrokkene daar geen ander mens van. Maar wanneer God iemand rechtvaardigt, dan vindt er een geweldige verandering plaats. In Romeinen 3:23-24 staat “om niet gerechtvaardigd worden uit zijn genade” tegenover “zondigen en de heerlijkheid Gods derven”, d.w.z. die heerlijkheid missen of daaraan tekort komen. Van nature “zondigt de mens”, d.w.z. hij mist zijn doel. De heerlijkheid waartoe God hem heeft bestemd ontbreekt. Hij begeeft zich op verkeerde wegen. Zelfs indien hij met inspanning van al zijn krachten het goede nastreeft, dan nog slaagt hij er niet in om dit volledig te bereiken. Maar wanneer God een mens rechtvaardigt, geheel gratis, dan gaat zo iemand aan zijn doel beantwoorden, dan wordt hij zoals de Schepper hem of haar heeft bedoeld, dan begint Gods heerlijkheid in zijn leven te stralen.

Verlossing in Christus Jezus

Dat “rechtvaardigen” meer is dan “vrijspreken” of “rechtvaardig verklaren” blijkt ook uit de toevoeging van Paulus, dat “allen... om niet worden gerechtvaardigd uit Zijn genade, *door de verlossing in Christus Jezus*”.

Het Griekse woord *lutroosis* betekent: vrijkoping door betaling van een losgeld. In Romeinen 3:24 gebruikt de apostel een versterkte vorm van dit woord, *apolutroosis*, d.w.z. totale vrijkoping, volledige betaling.

Volgens het Nieuwe Testament heeft de Messias ons “vrijgekocht” van:

“de vloek der wet” (Galaten 3:13)

“alle ongerechtigheid” (Titus 2:14)

“onze ijdele wandel”²⁴ (1 Petrus 1:18-19)

“Verlossing door het bloed van Christus” is een synoniem van “vergeving der zonden” (Efeze 1:7, Kolossenzen 1:14). Het Griekse woord *aphesis*, dat met

²⁴ D.w.z. onze vruchteloze pogingen om onszelf te verbeteren, of om in overeenstemming met Gods wet te leven.

“vergeving” is vertaald, betekent “wegzending”, d.w.z. “vrijlating”. Vergeving is méér dan “kwijtschelding van schuld”. Het gaat om bevrijding uit de *macht* van de zonde. De zonde houdt ons als slaven in haar greep. Haar macht blijkt uit de hardnekkigheid van bepaalde overtredingen en tekortkomingen in ons leven. Maar Christus heeft ons van die zonden losgekocht, zodat wij die niet langer als slaven hoeven te dienen. Hij zal ons er uiteindelijk volkomen van bevrijden (vgl. Johannes 8:31-36).

Voorgesteld als zoenmiddel

Over de Messias schrijft Paulus dat God Hem heeft “voorgesteld als zoenmiddel door het geloof in zijn bloed” (Romeinen 3:25). Het Griekse werkwoord *protithemai*, dat door het NBG met “voorgesteld” is vertaald, komt nog op twee andere plaatsen voor. Op die plaatsen is het met “zich voornemen” vertaald:

“Ik wil niet dat u onbekend is, broeders, dat ik mij dikwijls voorgenomen heb tot u te komen...” (Romeinen 1:13)

“naar zijn welbehagen, dat Hij [d.w.z. God] zich had voorgenomen in zichzelf aangaande de bedeling van de volheid der tijden...” (Efeze 1:9)

Gezien het vervolg van Paulus’ betoog ligt het voor de hand om *protithemai* ook in Romeinen 3:25 met “zich voornemen” te vertalen. God heeft vóór de grondlegging der wereld al besloten dat de Messias als “zoenmiddel” zou fungeren. Hij was voordat Hij begon te scheppen al van plan om de schepping door zijn Zoon te vervolmaken. Hij “plande” of “beoogde” de Messias als *hilasterion*.

In de Septuagint, de beroemde Griekse vertaling van het Oude Testament die door Joodse geleerden uit Alexandrië is gemaakt, is het woord *hilasterion* een aanduiding van het “verzoendeksel” van de ark die zich bevond in de tabernakel. Ook in de brief aan de Hebreeënen heeft *hilasterion* die betekenis (Hebreeënen 9:5). Romeinen 3:25 is op dit spraakgebruik geen uitzondering.

Israëls hogepriester moest éénmaal per jaar het bloed van de zondoffers²⁵ sprenkelen. Eerst óp het verzoendeksel, “aan de voorzijde”, en daarna vóór het verzoendeksel, zevenmaal (Leviticus 16:14-15). Mozes tekent daarbij aan:

“Zó zal hij verzoening [Hebr. bedekking] doen over het heiligdom om de onreinheden der Israëlieten en om hun overtredingen in al hun zonden; aldus zal hij doen met de tent der samenkomst, die bij hen verblijf houdt te midden van hun onreinheden. Geen mens zal in de tent der samenkomst zijn, wanneer hij daar binnengaat om in het heiligdom verzoening [Hebr. bedekking] te doen, totdat hij naar buiten komt en verzoening [Hebr. bedekking] gedaan heeft voor zichzelf, voor zijn huis en voor de gehele gemeente Israëls” (Leviticus 16:16-17).

Het *hilasterion* in de tabernakel was een “ding”: het deksel van de ark. Wanneer Paulus schrijft, dat God Christus Jezus tot *hilasterion* heeft gesteld, dan is dit dus beeldspraak. De gekruisigde en opgestane Heer is immers geen ding maar een levend Mens. Paulus gebruikt de stijlform die bekend staat als “naamswisseling” of *metonymia*, waarbij men in plaats van de werking de oorzaak, of in plaats van de oorzaak de werking noemt. Ook in het Nederlands gebruiken we die stijlform dikwijls. We kunnen bijvoorbeeld spreken over iemands “grijze haren”, wanneer we zijn ouderdom bedoelen. Of we kunnen zeggen dat iemand “een liefhebber is van de fles”, terwijl die persoon in werkelijkheid een liefhebber is van alcohol.

Wanneer Paulus opmerkt, dat God de Messias tot *hilasterion* heeft gesteld, dan wil dat zeggen dat de Messias de volmaakte vervulling is van Israëls jaarlijks terugkerende ritueel op de Grote Verzoendag. Zoals het bloed dat de hogepriester op het verzoendeksel sprenkelde “bedekking” bracht, d.w.z. de zonden wegnam, de tekortkomingen van heel Israël ophief, zo zal het bloed van de Messias het herstel van de hele schepping te weeg brengen. In het vervolg van zijn betoog zet de apostel uiteen dat het messiaanse *hilasterion* helende kracht heeft voor alle generaties uit het verleden en ook voor alle toekomstige generaties.

²⁵ Een stier voor zichzelf en een geitenbok voor het volk.

Door het geloof in Zijn bloed

Wat betekenen de woorden “door het geloof in Zijn bloed”, die Paulus laat volgen op de mededeling dat God de Messias tot “zoenmiddel” heeft gesteld? Volgens velen vormen ze een ongepaste wending in het betoog. Terwijl in het eerste deel van de zin God de handelende persoon was (*Hij heeft gesteld...*), zou de apostel nu plotseling het geloof van de mens ter sprake brengen. Volgens dr. Herman Ridderbos drukken deze woorden uit dat

“het geloof de weg en het middel is, waardoor men deel ontvangt aan de door God bestelde verzoening”²⁶.

Ridderbos sluit zich daarmee aan bij de opvatting van de meeste commentatoren, maar de mening van de meerderheid is niet per definitie juist.

Mijns inziens is er van een wending in het betoog geen sprake, omdat vers 25 niet spreekt over het geloof van de mens maar over het geloof van God²⁷. In de brief aan de Romeinen had de apostel al eerder over “geloof” gesproken. In Bijbelvertalingen is het Griekse woord *pistis* soms weergegeven als “trouw” en bij andere gelegenheden als “geloof”. Daardoor is de lijn van Paulus’ betoog moeilijk te volgen. Indien we *pistis* consequent als “geloof” vertalen dan schreef de apostel het volgende:

²⁶ A.w., pag.84-85.

²⁷ Tot mijn verbazing wordt deze opvatting in bijbelcommentaren vrijwel nooit genoemd. Ik heb hem aangetroffen bij: George R Hawtin, *The Restitution of All Things*, Eagle, ID: Treasures of Truth, z.j. en bij Wolfgang Einert, *Der Römerbrief*, Berlin: SDL Verlag und Druck, 2003.

“Wat dan? Als sommigen²⁸ ongelovig zijn geweest, zal hun ongelof **het geloof van God** te niet doen? Volstrekt niet! Maar God zij waarachtig en ieder mens leugenachtig...” (Romeinen 3:3-4, Telos)

Heel het betoog van Paulus is gebaseerd op de constatering dat God trouw is en de mens ontrouw. Bij de mensen is er ongelof, bij God geloof (vers 3). Mensen zijn leugenaars, alleen God spreekt de waarheid (vers 4 en 7). Bij ons is er ongerechtigheid, bij God gerechtigheid (vers 5).

Over de mensheid had de apostel, aan de hand van citaten uit de Psalmen, bijzonder krasse uitspraken gedaan. “Er is niemand die verstandig is, niemand die God zoekt... Geen vrees voor God staat hen voor ogen” (vers 11-18). De conclusie van Romeinen 3:1-20 luidt: “Bij mensen ontbreekt het echte geloof. Bij hen is er geen sprake van trouw, maar alleen van ontrouw”.

In vers 22 brengt Paulus dan de éne mens ter sprake in wie Gods gerechtigheid is geopenbaard omdat Hij wél geloofde, Jezus Christus. De apostel spreekt in dit vers niet over ons geloof *in* Jezus Christus, maar over het geloof *van* Jezus Christus. Net zoals “geloof van Abraham” (Romeinen 4:16) betekent: het geloof dat Abraham bezat, zo betekent “geloof van Christus” (Romeinen 3:22) ook: het geloof dat Christus bezat.

Wanneer de apostel vervolgens opmerkt: “tot allen en over allen die geloven”, dan ontkracht hij daarmee niet wat hij in het voorafgaande had gezegd. Het is niet zó dat bepaalde mensen zich in positieve zin van de rest onderscheiden omdat ze “van nature” op God vertrouwen of bij het horen van de evangelieboodschap “spontaan” voor Christus kiezen. Het blijft: God waarachtig en ieder mens leugenachtig, bij God trouw en bij het schepsel ontrouw.

Dat er desondanks mensen zijn die God op zijn woord geloven en op zijn Zoon Jezus Christus vertrouwen, is geen keuze die hun als verdienste kan worden aangerekend. Het toont aan dat God bezig is om goddelozen²⁹ helemaal gratis,

²⁸ D.w.z. de menselijke partners in het verbond van God met Israël

²⁹ Vgl. Romeinen 4:5. Laten we goed in onze oren knopen dat we goddelozen zijn!

totaal voor niets, te rechtvaardigen (vers 23). Zulke eerstelingen³⁰ zijn de voorbode van de volle oogst. Aan hen kun je zien waarheen God met allen op weg is.

“Want **allen** hebben gezondigd en derven de heerlijkheid Gods, en worden om niet gerechtvaardigd uit zijn genade, door de verlossing in Christus Jezus” (Romeinen 3:23-24)

In het voorafgaande gedeelte van hoofdstuk 3 (vers 1 tot 24) heeft het zelfstandig naamwoord “geloof” steeds betrekking op God (vs.3) of op de mens Jezus Christus (vs.22) maar nooit op andere mensen. Het ligt daarom voor de hand om, wanneer de apostel het woord “geloof” voor de derde keer gebruikt, in vers 25, ook aan het geloof van God te denken – te meer daar God in dit vers de handelende persoon is.

“Hem heeft God gesteld als zoenmiddel door het geloof in zijn bloed” betekent: “Hem heeft God gesteld als zoenmiddel vanwege het vertrouwen dat Hij heeft in zijn bloed”. De Schepper kon de zonden die vóór het kruis werden gepleegd verdragen, omdat Hij erop vertrouwde dat het bloed van Christus die zonden zou wegnemen.

De betekenis van het bloed

Het is boeiend om te lezen, hoe het *hilasterion* functioneerde, m.a.w. hoe de hogepriester het bloed van de zondoffers moest gebruiken. In Leviticus 16 lezen we daarover:

“Dan zal hij een deel van het bloed van de stier nemen en dat met zijn vinger sprenkelen op het verzoendeksel, aan de voorzijde; en vóór het verzoendeksel zal hij zevenmaal dat bloed met zijn vinger sprenkelen.... (vs.14)

³⁰ Vgl. Romeinen 8:23, Romeinen 11:16, en Jakobus 1:18.

Dan zal hij de bok van het zondoffer, voor het volk bestemd, slachten... en met dat bloed doen, zoals hij met het bloed van de stier gedaan heeft, hij zal het op het verzoendeksel en vóór het verzoendeksel sprenkelen... (vs.15)

... hij zal van het bloed van de stier en van het bloed van de bok nemen en dat rondom aan de horens van het altaar strijken. Dan zal hij daarop met zijn vinger zevenmaal van het bloed sprenkelen en het reinigen en heiligen van de onreinheden der Israëlieten....” (vs.18-19)

Drie zaken in deze beschrijving zijn opmerkelijk:

- a. De volgorde waarin het sprenkelen plaatsvond: eerst op het verzoendeksel, aan de voorkant, daarna vóór het verzoendeksel, daarna aan de horens van het altaar en tenslotte op het altaar.
- b. De frequentie waarmee het sprenkelen plaatsvond: zevenmaal voor het verzoendeksel en zevenmaal op het altaar.
- c. De reden die voor het aanbrengen van het bloed wordt aangegeven: om tabernakel en altaar te reinigen van de onreinheden der Israëlieten.

Boven het verzoendeksel van de ark, tussen de cherubim die dat deksel overschaduwden, was God op een bijzondere manier aanwezig (Exodus 25:22, 30:6). Vanaf die plaats sprak Hij tot Mozes met een hoorbare stem (Numeri 7:89). De voorzijde van het verzoendeksel was naar het voorhangsel toegekeerd en daarmee ook naar het volk dat zich in de voorhof van de tabernakel bevond. Uit de volgorde waarin het sprenkelen moest plaatsvinden (eerst op de voorkant van het verzoendeksel, daarna voor het verzoendeksel, vervolgens aan de hoornen van het altaar, tenslotte op het altaar) bleek, dat God het initiatief nam en dat het herstel uitging van Hem. Niet de mens bracht een offer en maakte zich daarmee aanvaardbaar in Gods oog, maar God verschafte het middel om de zonde weg te nemen. *Hij* gaf het bloed op het altaar om “verzoening te doen” voor de levens van de Israëlieten, d.w.z. hun tekortkomingen te bedekken (Leviticus 17:11).

Ook de frequentie waarmee het sprenkelen plaatsvond is van grote betekenis. De zevenvoudige sprenkeling wijst op een *volledige* verwijdering van alle tekortkomingen. Nadat Naäman de Syriër zich zevenmaal had gewassen in het water van de Jordaan was hij volkomen genezen van zijn melaatsheid. Zijn lichaam “werd weer gezond als het lichaam van een kleine jongen” (2 Koningen 5:10,14). Zo is het stellig ook met de “onreinheden der Israëlieten en hun overtredingen in al hun zonden”: door het ware *hilasterion* dat op Gods tijd is verschenen zullen al die zonden en onreinheden worden weggedaan (vgl. Romeinen 11:26-27).

Alles wat de mens God kan aanbieden of voor Hem kan doen is gebrekkig en onvolmaakt. Zelfs de eredienst van Israël, de enige “godsdiens” op aarde die werkelijk door God is ingesteld, was verre van perfect. Maar door het tegenbeeld van het bloed van de zondoffers, het volmaakte leven van de Messias, worden alle tekortkomingen van Gods schepselen eens voorgoed opgeheven (Romeinen 5:18-19, 1 Korinthe 15:22).

Gerechtigheid en barmhartigheid zijn geen tegenpolen

Bijbelvertalingen zijn niet altijd objectief. “Om zijn rechtvaardigheid te tonen, daar Hij de zonden, die tevoren onder de verdraagzaamheid Gods gepleegd waren, had laten geworden” (Romeinen 3:25) is geen letterlijke weergave van de grondtekst³¹. Deze vertaling wekt de indruk dat Gods rechtvaardigheid in het gedrang kwam, zolang Hij de zonden van de mensheid bleef verdragen, maar in de eerste eeuw van onze jaartelling heeft de Schepper eens-voor-altijd getoond dat Hij rechtvaardig is – door de Messias te laten kruisigen. Greijdanus schreef letterlijk, dat er een “schaduw op Gods strafvorderende gerechtigheid was gevallen” vanwege het “nalaten der volle strafoefening in de voorgaande tijd”!

³¹ In de oorspronkelijke tekst staat letterlijk: “tot betoning van de gerechtigheid van Hem door het voorbijgaan aan de voorafgaande zonden”. Er is in de grondtekst geen sprake van een contrast, en er is in het Grieks geen enkel woord dat overeenkomt met het woordje ‘daar’ in de vertaling van het N.B.G.

In preken wordt gezegd: “God is wel barmhartig, maar Hij is ook rechtvaardig”³². Volgens zulke preken bestaat er een conflict tussen Gods barmhartigheid en Zijn rechtvaardigheid. De Almachtige wenst zich over zondaars te ontfermen, maar Zijn rechtvaardigheid verhindert Hem dat. Hij kan het kwaad niet onbestraft laten.

De gereformeerde traditie meent, dat God zijn rechtvaardigheid toont wanneer Hij *bepaalde* overtreders straft en zijn barmhartigheid wanneer Hij *andere* overtreders redt³³. Maar volgens de Schrift is er “geen aanzien des persoons bij God” (Romeinen 2:9-11). In tegenstelling tot een aardse rechter is Hij volmaakt onpartijdig. Hij legt bij de beoordeling van de ene mens geen andere maatstaven aan dan bij de beoordeling van een ander. Ook mogen we Zijn eigenschappen niet van elkaar scheiden. God is Eén (Deut.6:4). In Zijn karakter bestaat er volmaakte harmonie. Er is geen conflict tussen Zijn barmhartigheid en Zijn rechtvaardigheid. Indien God straft dan is Hij niet onbarmhartig, en als Hij zich over iemand ontfermt dan betekent dat niet dat Hij die persoon ongestraft laat. De Spreukendichter zegt immers:

“Mijn zoon, acht de tuchtiging des Heren niet gering, en verslap niet, als gij door Hem bestraft wordt, want wie Hij liefheeft, tuchtigt de Here, en Hij kastijdt iedere zoon, die Hij aanneemt” (Hebreeën 12:5-6, vgl. Spreuken 3:11-12 en Exodus 34:6-7)

³² Antwoord 11 van de *Heidelbergse Catechismus* luidt namelijk: “God is wel barmhartig, maar Hij is ook rechtvaardig; daarom zoo eischt zijne *gerechtigheid*, dat de zonde, welke tegen de allerhoogste majesteit Gods gedaan is, ook met de hoogste, dat is met de eeuwige straf aan lichaam en ziel gestraft worde”.

³³ “Naar welks besluit Hij de harten der uitverkorenen, hoewel zij hard zijn, **genadiglijk** vermurwt en buigt om te geloven; maar degenen die niet zijn verkoren, naar zijn **rechtvaardig** oordeel, in hunne boosheid en hardigheid laat” (*Dordtse Leerregels*, hoofdstuk I, VI). Zo staat het ook in de *Nederlandse Geloofs Belijdenis*: “**Barmhartig**, doordien Hij uit deze verderfenis trekt en verlost degenen, die Hij in zijn eeuwige en onveranderlijke raad, uit enkel goedertierenheid, uitverkoren heeft in Jezus Christus, onze Here, zonder enige aanmerking van hun werken. **Rechtvaardig**, doordien Hij anderen laat in hun val en verderf, waar zij zichzelf in geworpen hebben” (art.16).

Zondaren worden niet gered *ondanks het feit* dat God rechtvaardig is. Gods gerechtigheid is juist de *grondslag* van hun redding. Verlossing die God teweeg brengt is een *openbaring* van Zijn gerechtigheid (vgl. Psalm 31:2, 40:11, 51:16, 71:2 en 15, 98:2; Jesaja 45:21, 46:13, 51:5).

In de Statenvertaling is het slot van vs.25 wél nauwkeurig weergegeven: “tot een betoning van Zijn rechtvaardigheid, door de vergeving der zonden, die te voren geschied zijn onder de verdraagzaamheid Gods”. Het voorbijgaan aan de zonden was een toonbeeld van Gods gerechtigheid - net zoals het voorbijgaan aan de huizen van de Israëlieten bij het eerste Pesach een toonbeeld was van Zijn vermogen om te verlossen.

Romeinen 3:25 moet worden beschouwd in het licht van de Hebreeuwse Bijbel. God toonde zijn gerechtigheid, d.w.z. Zijn bereidheid om te redden, door de Messias te stellen tot een *hilasterion* en een volmaakte remedie te bieden voor de zonden uit het verleden. Juist *door* voorbij te gaan aan de voorafgaande zonden toonde Hij zijn gerechtigheid ³⁴.

Rechtvaardig en rechtvaardigend

Ook in Romeinen 3:26 geven onze vertalingen blijk van een vooroordeel. We krijgen bijvoorbeeld te horen:

“om zijn rechtvaardigheid te tonen in de tegenwoordige tijd, zodat Hijzelf rechtvaardig is, **ook** als Hij hem rechtvaardigt die uit het geloof in Jezus is” (NBG)

“om uiteindelijk – in deze tijd – te laten zien hoe rechtvaardig Hij is. **Ook** als blijkt dat Hij ieder mens, die door geloof bij Jezus hoort, in eer herstelt” (Het Boek)

Blijkbaar meenden de vertalers dat het naar menselijke maatstaven onrechtvaardig is wanneer God bepaalde personen “om niet” rechtvaardigt. Maar Hij heeft “genoegdoening” voor hun overtredingen verkregen en Zijn

³⁴ Aldus de grondtekst.

“rechtvaardigheid getoond door zijn eigen Zoon te straffen”, daarom kan Hij hen “gratis” rechtvaardigen. Het woordje “ook” in de vertalingen spreekt boekdelen. Ook indien God “om niet” rechtvaardigt – wat feitelijk een aantasting van het rechtsevenwicht is – dan is Hij tóch rechtvaardig omdat Christus “voor de schuld heeft betaald”. Aldus het calvinisme.

De Statenvertalers en de familie Voorhoeve hebben Paulus’ woorden nauwkeuriger weergegeven:

“tot een betoning van Zijn rechtvaardigheid in dezen tegenwoordigen tijd – opdat Hij rechtvaardig zij en rechtvaardigende dengene die uit het geloof van Jezus is” (SV, zo ook Telos).

In de oorspronkelijke tekst is er geen tegenstelling tussen Gods rechtvaardigheid en Zijn rechtvaardiging van de gelovige. Die tegenstelling is er door de vertalers ingelegd.

Het Griekse woordje *kai*, dat door de Statenvertalers terecht met “en” is vertaald, heeft dikwijls de betekenis van “namelijk”. Het slot van vers 26 kan daarom ook als volgt worden weergegeven:

“opdat Hij rechtvaardig zou zijn, namelijk rechtvaardigend wie uit het geloof van Jezus is”

De gedachte van “genoegdoening” ontbreekt in dit vers totaal. Volgens vers 26 *eist* Gods gerechtigheid niet, zij *gééft*. Dat God “rechtvaardig” is, een Hebreeuwse *tzaddiek*, betekent dat Hij falende en te kort schietende schepselen wil helpen en bereid is om hen te rechtvaardigen “om niet”. Het slot van vers 26 is geen *contrast* met het begin, maar geeft van dat begin juist een *verklaring*. In de tegenwoordige tijd laat God zien dat Hij rechtvaardig is. Hoe? Door wie “uit het geloof van Jezus is” te rechtvaardigen.

De uitdrukking “die uit het geloof van Jezus is” (Romeinen 3:26) heeft in het volgende hoofdstuk een parallel. In Romeinen 4:16 spreekt de apostel over “nageslacht dat uit het geloof van Abraham is” (aldus de grondtekst). Blijkbaar heeft de uitdrukking “uit het geloof van iemand zijn” een dubbele betekenis:

1. De personen die in de uitdrukking worden genoemd (Jezus, of Abraham) staan als toonbeelden van geloof aan het *begin*. Zij zijn de “stamvaders” van het geloof van een hele groep. Abraham is volgens de Schrift “de vader van alle gelovigen”, niet alleen van besnedenen, d.w.z. de gelovigen uit Israël, maar ook van onbesnedenen, d.w.z. de gelovigen uit de volken (Romeinen 4:9-12). Het evangelie vertelt over het geloof van Jezus, die gehoorzaam was tot aan de kruisdood maar als Eersteling mocht opstaan uit de doden, zodat Hij een toonbeeld werd van de gerechtigheid van God. Die openbaring van Gods gerechtigheid is “uit geloof tot geloof” (Romeinen 1:17). Ze is geschied met de bedoeling dat anderen op hun beurt God zouden gaan vertrouwen.

2. In personen die “uit het geloof van een bepaalde stamvader zijn” wordt het geloof van die stamvader zichtbaar. Zij houden vast aan de beloften van God, ook al lijkt het onmogelijk dat die nog ooit in vervulling gaan. Zij geloven dat de Schepper bij machte is om het niet-zijnde tot aanzijn te roepen³⁵, ook al lijkt de hele aardse werkelijkheid in andere richting te wijzen. Indien wij God zó op zijn woord geloven, eenvoudig als kinderen, dan zijn we rechtvaardigen en worden door Hem “om niet” gerechtvaardigd.

Samenvatting

1. Vanuit kerk en theologie denkt men bij het horen van het woord “geloof” aan iets dat de mens moet opbrengen, iets waarin christenen zich van niet-christenen onderscheiden. Maar in de Romeinenbrief gaat het bij “geloof” in de eerste plaats om het geloof van God (Romeinen 3:3-4) en van zijn Zoon, Jezus Christus (Romeinen 3:22,26). Mensen zijn van nature óngelovig (Romeinen 3:3-5, 3:9-18). Godsdienstige mensen even goed als mensen die niets van godsdienst moeten hebben. Joden zowel als Grieken.

³⁵ D.w.z. de doden te doen opstaan. Want de doden zijn niet. Vandaar dat Paulus in Romeinen 4:17 opmerkt, dat Abraham ervan overtuigd was, dat God “de doden levend maakt en het niet-zijnde tot aanzijn roept”. Omdat Abraham dat geloofde, twijfelde hij niet aan de belofte dat hij een zoon zou krijgen ook al waren hij en zijn vrouw Sara daarvoor al veel te oud.

2. Calvinisten denken bij het horen van de uitdrukking “gerechtigheid tonen” aan bestraffing van het kwaad, nog wel aan een onschuldige plaatsvervanger, ten einde het rechtsevenwicht te kunnen handhaven. Maar in de Hebreeuwse Schriften heeft deze uitdrukking de betekenis van “hulp verschaffen”, “redding bieden”, of “heil openbaren”. Wie zijn gerechtigheid toont “zet het verkeerde recht” – niet omdat het verkeerde dat verdient maar omdat hij zelf een *tzaddiek* is.

3. Omdat men van onjuiste uitgangspunten uitging, heeft men van Romeinen 3:25-26 een interpretatie gegeven die met de overige Schriften in strijd is. Volgens Gods eigen zeggen is het *onrechtvaardig* om in plaats van de schuldigen een onschuldige te straffen (Exodus 23:7). Maar het strekt iemand tot eer en het getuigt van rechtvaardigheid, wanneer men na een provocatie niet uit is op vergelding, maar zich bereid toont om “vurige kolen” op het hoofd van de boosdoeners te stapelen. Zodat de betrokkenen tot ander inzicht komen en zich anders gaan gedragen (Spr.25:21-22).

* * * * *

Rechtvaardiging ten leven

“Derhalve, gelijk het
door één daad van overtreding
voor alle mensen
tot veroordeling gekomen is,
zo komt het ook
door één daad van gerechtigheid
voor alle mensen
tot rechtvaardiging ten leven.

Want, gelijk
door de ongehoorzaamheid van één mens
zeer velen
zondaren geworden zijn,
zo zullen ook
door de gehoorzaamheid van één
zeer velen
rechtvaardigen worden”. (Rom.5:18-19)

De tekst boven dit hoofdstuk is opzettelijk inspringend afgedrukt. Zo wordt in één oogopslag duidelijk, dat Paulus' betoog uit een aantal parallelle zinnen bestaat. “Eén daad van overtreding” is hetzelfde als “de ongehoorzaamheid van één mens”. “Eén daad van gerechtigheid” is een parallel van “de gehoorzaamheid van één”. “Tot veroordeling gekomen” is hetzelfde als “zondaren geworden”. En “tot rechtvaardiging ten leven komen” betekent: “rechtvaardigen worden”. “Alle mensen” uit vers 18 is een parallel van de “zeer velen” uit vers 19. In de oorspronkelijke Griekse tekst staat DE velen (*hoi polloi*). Aangezien vers 18 en vers 19 parallel lopen bedoelt Paulus met “de velen” de hele mensheid, ofwel “alle mensen”. Dat blijkt ook wanneer we vers 12 met vers 15 vergelijken. In vers 12 staat, dat “de dood tot alle mensen is doorgedaan” en in vers 15 dat “de velen zijn gestorven”.

Paulus plaatst Adam tegenover Christus, de stamvader van de mensheid tegenover het hoofd van de nieuwe mensheid. De “éne daad van overtreding” werd begaan door Adam, toen deze zich, tegen Gods gebod in, vergreep aan

de vrucht van de boom der kennis (Gen.2:17, 3:6). Adams overtreding had buitengewoon ernstige gevolgen. Door hem "kwam de zonde de wereld binnen en via de zonde de dood" (Rom.5:12). Door de overtreding van die ene werden al zijn nakomelingen zondaren en ging de dood als koning heersen (vers 12,17,19, vgl. Gen.3:17-19). Geen enkel mens heeft zich aan de gevolgen van Adams val kunnen onttrekken. Al Adams afstammelingen waren zondaren en ze zijn allemaal gestorven.

De "éne daad van gerechtigheid" werd verricht door de Here Jezus. In vers 15 legt Paulus uit, dat Jezus Christus gehoorzaam is geweest en hij herhaalt die conclusie in vers 17 en vers 21. Uit vers 6, 8 en 10 blijkt dat de daad van gerechtigheid bestond uit Zijn zelfopoffering aan het kruis. God "bewijst Zijn liefde jegens ons, doordat Christus, toen wij nog zondaren waren, voor ons gestorven is". De Messias is "te Zijner tijd voor goddelozen gestorven". Hij "is gehoorzaam geworden tot de dood, ja, tot de dood des kruises" (Fil.2:8). Jezus' daad van gerechtigheid was een genadegave (vs.15), een volstrekt onverdiend geschenk. Omdat Adam tegen God was opgestaan, had de Here zich met recht van hem en zijn nageslacht kunnen afwenden. Maar dat deed Hij niet, want Hij heeft de mensheid lief. Hij bewees Zijn liefde door Zijn Zoon naar de aarde te zenden en Die voor zondaren te laten sterven (vs.8). De gehoorzaamheid van die éne zal geweldige gevolgen hebben. Paulus somt ze in Romeinen 5 op: rechtvaardiging (vs.16,18), de gave van de gerechtigheid (vs.17), leven (vs.17,18) en koninklijke heerschappij (vs.17). Dankzij de gehoorzaamheid van Christus veranderen goddeloze zondaars (vs.6,19) in rechtvaardigen (vs.19) en ontvangen vrede met God (vs.1).

Het is opmerkelijk, dat Paulus in dit Schriftgedeelte geen onderscheid maakt tussen de reikwijdte van de gevolgen van Adams val en de reikwijdte van de gevolgen van Christus' gehoorzaamheid. De gevolgen van beide daden, de ene daad van overtreding en de ene daad van gerechtigheid, strekken zich uit tot "alle mensen" (vs.18). Zoals door Adams val alle mensen zondaren werden en aan de dood werden onderworpen, zo zullen door Christus' gehoorzaamheid uiteindelijk alle mensen rechtvaardigen worden en het leven binnengaan.

Zo'n conclusie past natuurlijk niet binnen het kader van de christelijke theologie. Want al vijftienhonderd jaar lang hebben theologen uit het feit, dat sommige mensen in de "poel des vuurs" terechtkomen, geconcludeerd dat niet alle mensen uiteindelijk rechtvaardigen worden en het ware leven ontvangen. Uitleggers zagen zich genoodzaakt om wat Paulus schrijft met de leer van de "eindeloze hellestraf" in overeenstemming te brengen. In het onderstaande zullen we nagaan, op welke manieren ze dit hebben geprobeerd.

Calvijns commentaar

De bekende reformator, Johannes Calvijn, beseftte dat we de reikwijdte van de verlossing niet mogen inperken. Toen hij zijn commentaar op de brief aan de Romeinen schreef, werd hij getroffen door de volgende tekst: "Maar het is met de genadegave niet zo als met de overtreding; want, indien door de overtreding van die ene zeer velen gestorven zijn, veel meer is de genade Gods en de gave bestaande in de genade van de ene mens, Jezus Christus, voor zeer velen overvloedig geworden" (Rom.5:15).

Uit Calvijns commentaar blijkt, dat hij met deze tekst heeft geworsteld. De reformator concludeerde, dat de genade die Christus heeft verworven een groter deel van de mensheid ten deel zal vallen dan de veroordeling die een gevolg is van Adams misstap. Hij schreef:

"Als Adams val zo veel vermogen heeft tot veler mensen verderf, zo is de genade Gods veelmeer krachtig tot veler goed en zaligheid; want het is zeker, dat Christus veel krachtiger is om zalig te maken, dan Adam om te verderven"³⁶

Calvijn had oog voor het feit, dat met de kracht van de verlossing de eer van de Verlosser is gemoeid. Toch concludeerde Calvijn uit vs.18 niet, dat alle mensen uiteindelijk behouden zullen worden. Hij gaf daarvoor de volgende reden aan:

"Om de ellendige erfenis der zonde te hebben, is het genoeg mens te zijn, want zij is in het vlees en bloed, maar om de rechtvaardigheid van Christus te

³⁶ Uitlegging op den Zendbrief van Paulus aan de Romeinen, Goudriaan 1979, pag.116.

genieten, zo is het nodig geloof te hebben, want door het geloof verkrijgt men de gemeenschap daarvan”³⁷.

Met andere woorden: de Bijbel stelt een bewust geloof tot voorwaarde om in de door Christus bewerkte verzoening te kunnen delen. Volgens Calvijn bedoelde Paulus met "alle mensen" (vs.18): allen, die het genoemde lot ten deel zal vallen. Door Adam komt het voor allen die verloren gaan tot veroordeling, door Christus voor alle verlost en tot rechtvaardiging ten leven. Met het "gestorven zijn" (vs.15) duidde Paulus volgens Calvijn op de geestelijke dood (het gemis aan contact van de natuurlijke mens met God) en niet op de fysieke dood.

We zouden Calvijns commentaar als volgt kunnen parafraseren: "Om in Gods oordeel vrijgesproken te kunnen worden, moet een mens in de Zoon van God geloven (zie b.v. Joh.3:15-18, Rom.1:16-17, 3:21-26 en 5:1). De ervaring leert dat niet iedereen tot geloof komt. Dus wordt ook niet ieder mens gerechtvaardigd. Door Adam komt het voor allen die verloren gaan tot veroordeling, door Christus voor allen die behouden worden tot rechtvaardiging ten leven. Christus is echter veel krachtiger om zalig te maken dan Adam was om te verderven. Er zullen meer mensen door Christus behouden worden dan er door Adam verloren zullen gaan. En de rijkdom die de verlost en zullen ontvangen is groter dan de rijkdom die Adam kwijtraakte door zijn val".

De zwakheid van Calvijns betoog blijkt, wanneer hij opmerkt: "Om de ellendige erfenis der zonde te hebben, is het genoeg mens te zijn... maar om de rechtvaardiging van Christus te genieten, zo is het nodig geloof te hebben". De natuurlijke afstamming van Adam is genoeg, aldus Calvijn, om een zondaar te zijn, maar om een rechtvaardige te worden moet je niet alleen van Adam afstammen, maar ook nog eens in Christus gaan geloven. Alle mensen stammen van Adam af, maar niet alle mensen komen tot geloof. Uiteindelijk komt het er in de visie van Calvijn toch op neer, dat de gevolgen van Adams val zich tot een groter aantal mensen uitstrekken dan de gevolgen van Christus' gehoorzaamheid. Omdat hij die schijn wil vermijden, zegt hij dat "alle mensen"

³⁷ A.w., pag.118.

in vs.18 betekent: allen, die het genoemde lot ten deel valt. In vs.18a zou het betekenen "allen die verloren gaan" en in vs.18b "allen die behouden worden". Om de eer van Christus te redden beweert hij, dat de tweede groep groter is dan de eerste en dat de rijkdom die de tweede groep ontvangt ruimschoots opweegt tegen het verlies dat de eersten hebben geleden.

Het is triest om te moeten vaststellen dat de reformator het betoog van Paulus geweld aandoet. Want als de natuurlijke afstamming van Adam, die alle mensen bezitten, voldoende is om een zondaar te zijn, dan betekent "alle mensen" in vs.18a de hele mensheid. En als in de praktijk slechts een deel van de mensheid gaat geloven en gerechtvaardigd wordt, dan betekent "alle mensen" in vs.18b een select gezelschap, d.w.z. niet allen. Dan zou Paulus zichzelf tegenspreken, en dezelfde uitdrukking binnen één zin in totaal verschillende betekenissen gebruiken.

Dat "alle mensen" in vs.18a "alle verdoemden" en in vs.18b "alle verlost" betekent kan evenmin waar zijn. "Alle mensen" uit vs.18a zou volgens deze visie een totaal andere groep zijn dan "alle mensen" uit vs.18b. Paulus zou dan hebben gezegd: "Derhalve, gelijk het... voor alle verdoemden tot veroordeling komt, zo komt het ook... voor alle verlost tot rechtvaardiging ten leven". Dat het voor alle verdoemden tot veroordeling komt, en voor alle verlost tot rechtvaardiging, is een "open deur". Het is vanzelfsprekend. Zo'n uitspraak is nietszeggend. Van de apostolische prediking blijft bij deze opvatting niets over.

Het latere calvinisme

Bij een leerling van Calvijn heb ik een andere uitleg van Rom.5:18 aangetroffen. Deze persoon schrijft:

"In Romeinen 5 hebben de verzen 1-11 uitsluitend betrekking op de uitverkorenen".

Paulus schrijft daar: "Wij dan, gerechtvaardigd uit het geloof, hebben vrede met God". Hij richt zich tot mensen die geloven, in de genade staan, op de heerlijkheid Gods hopen en roemen in de verdrukkingen. Mensen die eens

zondaren waren maar thans door het bloed van Christus gerechtvaardigd zijn. Verlosten die de verzoening ontvangen hebben. De schrijver vervolgt:

“Ik concludeer dat de hoorders tot wie Paulus zich in de verzen 1-11 richt, gelovigen zijn. Laten we nu eens naar het laatste vers van het hoofdstuk kijken”.

In dat vers staat, dat “de genade zou heersen door rechtvaardigheid ten eeuwigen leven door Jezus Christus, onze Here”. De schrijver besluit:

“Paulus spreekt nog steeds tot mensen, die Jezus als Here hebben. De genade heerst alleen maar in de uitverkorenen”.

Vervolgens betoogt hij, dat de uitdrukkingen “alle mensen” en “de velen” betrekking hebben op de uitverkorenen en niet op de hele mensheid. Hij zegt:

“Het komt mij voor dat de termen ‘velen’ en ‘allen’ in dit Bijbelgedeelte consequent op één en dezelfde groep mensen betrekking hebben: uitverkoren mannen en vrouwen vóór en nà hun bekering”³⁸.

Met andere woorden: door Adam kwam het voor alle uitverkorenen tot veroordeling, maar door Christus komt het ook voor alle uitverkorenen tot rechtvaardiging ten leven. Over het lot van de ongelovigen zou Paulus in dit hele hoofdstuk niet spreken. De apostel spreekt weliswaar over “alle mensen” maar in de Bijbel wordt de term “allen” dikwijls in beperkte zin gebruikt. In Mat.4:24 staat, dat men “allen, die ernstig ongesteld waren, tot Jezus bracht”. Maar dat betrof de zieken uit Syrië. De zieken uit China waren er niet bij. In Joh.3:26 staat, dat “allen” naar Jezus toegingen en zich door Zijn discipelen lieten dopen. Maar bij die allen waren de Farizeeën niet inbegrepen. In Joh.10:8 zegt Jezus: “Allen, die vóór Mij gekomen zijn, zijn dieven en rovers, maar de schapen hebben naar hen niet gehoord”. Het woord “allen” heeft hier duidelijk betrekking op mensen die zich voor de Messias hebben uitgegeven. De oudtestamentische profeten, inclusief Johannes de Doper, hebben dat niet

³⁸ Anonieme brochure getiteld *Romans 5 and Paul's Use of 'All'*. Sacramento, CA, z.j.

gedaan en zijn dus ook geen "dieven en rovers" geweest. De schrijver merkt op:

"Daarom mogen we niet concluderen, dat het woord 'allen' in Romeinen 5:18 betrekking heeft op elk individu dat ooit heeft geleefd, want niet iedereen zal behouden worden. Het is zonneklaar dat niet allen gerechtvaardigd worden ten leven. Het hele hoofdstuk gaat uitsluitend over de uitverkorenen"³⁹.

Deze gevolgtrekking is een klassiek voorbeeld van een cirkelredenering. Omdat de schrijver een calvinist is, is het volgens hem "zonneklaar dat niet allen gerechtvaardigd worden ten leven". Hoewel de apostel in vs.18 wel degelijk opmerkt, dat "het door één daad van gerechtigheid voor alle mensen tot rechtvaardiging ten leven komt" en er in het Grieks ook echt "alle mensen" staat, meent de schrijver dat dit natuurlijk niet de bedoeling kan zijn. Paulus heeft nu wel gezegd "alle mensen", maar dat was een beetje onvoorzichtig van hem. Hij had eigenlijk moeten schrijven: "alle uitverkorenen". Dan zou hij geen misverstand hebben gewekt. Aldus de schrijver.

Ook dit betoog doet de Bijbeltekst geweld aan. De parallel tussen Adam en Christus, die Paulus in Rom.5 trekt, loopt mank wanneer "alle mensen" alle uitverkorenen zou betekenen. Want Adam was niet alleen de stamvader van de uitverkorenen. En niet alleen de uitverkorenen werden door hem tot zondaars gesteld. Alle afstammelingen van Adam, zowel de uitverkoren gemeentelieden als de rest van de mensheid, zijn vanaf hun geboorte zondaren. Door Adam kwam de zonde de wereld binnen (vs.12), niet de kerk! Zonde en dood troffen gelovigen net zo goed als ongelovigen (vs.12). Als Paulus in verband met Adams val "alle mensen" zegt, dan bedoelt hij werkelijk "al Adams afstammelingen", d.w.z. elk menselijk individu dat sinds de zondeval op aarde heeft geleefd. In vers 18 kan hij onmogelijk iets anders bedoelen.

Evangelisch commentaar

Evangelischen benaderen Rom.5 op een andere manier dan calvinisten. Een schrijver die tot deze kring behoort merkt over Rom.5:18 het volgende op:

³⁹ A.w., Sacramento, CA, z.j.

“Hier... is van de mogelijkheid en niet van de concretisering van de redding van alle mensen sprake... Men mag [het volgende] namelijk niet over het hoofd zien... Adamiet ben ik automatisch sinds mijn geboorte: sinds Adams eerste ongehoorzaamheid heerst de zonde en daarmee de dood over alle mensen (vs.12 en 17). Daarentegen ben ik niet automatisch een christen en ik word het ook niet automatisch door de gerechtigheid van Jezus... Tot het christenworden behoort het aannemen van de gerechtigheid, zoals vs.17 ons duidelijk maakt... Dat [vers] werkt als een beperkende verklaring en toont aan, wie van die ‘allen’ nu in de praktijk de genade van Jezus ervaart”⁴⁰.

We zouden de visie van deze schrijver als volgt kunnen samenvatten: Wanneer Paulus in vs.12, 17 en 18a de gevolgen van Adams val beschrijft, dán mogen we de uitdrukking ‘alle mensen’ letterlijk nemen. Alle mensen zijn vanaf hun geboorte zondig en sterfelijk. Maar als de apostel in vs. 15, 17 en 18b de gevolgen van Christus’ kruisdood beschrijft, dan mogen we de uitdrukking ‘alle mensen’ niet letterlijk nemen. De gerechtigheid die Christus heeft verworven wordt wel aan alle mensen áangeboden. Voor iedereen is er een deur geopend waardoor hij of zij behouden kan worden. Maar niet alle mensen maken van die mogelijkheid gebruik. Er zijn mensen, die de gerechtigheid van Christus niet aannemen. Sommigen zijn zo verstandig om naar het evangelie te luisteren. De redding wordt voor hen “geconcretiseerd”. Maar anderen zijn zo dom om Gods aanbod van genade af te slaan. Zij worden niet gered. Het heil wordt slechts werkelijkheid voor gelovigen.

Hoewel een grote groep christenen er net zo over denkt als de schrijver, kunnen zij zich niet op Paulus beroepen. Want de apostel maakt geen onderscheid tussen mensen van goede wil en onwilligen, die zo dom zijn om het aanbod van genade af te slaan. De apostel kent maar één soort mensen: vijanden, goddelozen, Adamskinderen die dood zijn in zonden en misdaden. Dat sommige van die goddelozen behouden worden, is alleen maar aan Gods almacht en onverdiende goedheid te danken. Niet aan de goede wil van de persoon in kwestie. Als het dáárop zou aankomen, dan zou geen mens worden gered. Volgens Paulus is niemand van nature bereid om naar God te luisteren of aan het evangelie gehoor te geven. Joden en Grieken [d.w.z. heidenen]

⁴⁰ A.Sybank, Worden alle mensen gered? ‘s Gravenhage 1989, pag.9-10.

zijn "allen onder de zonde" (Rom.3:9). "Niemand is rechtvaardig, ook niet één, er is niemand, die verstandig is, niemand die God zoekt; allen zijn zij afgeweken, tezamen zijn zij onnut geworden; er is niemand, die doet wat goed is, zelfs niet één" (Rom.3:11-12). Het Nederlands Bijbelgenootschap heeft in vs.11 ten onrechte het woord "ernstig" ingevoegd. Volgens de grondtekst zoekt niemand God, niet ernstig en ook niet spelenderwijs. Sommige mensen worden volgelingen van Jezus, niet omdat zij God zoeken maar omdat de Vader hen trekt (Joh.6:44). Het initiatief gaat nooit van de menselijke partij uit. Zeker, geloof in de Messias is vereist om te kunnen ontsnappen aan de komende toorn (Rom.5:9, 1 Thess.1:10, 5:9). Maar dat geloof is niet uit onszelf; het is Gods gave (Efe.2:8-10). Ons behoud is niet het gevolg van een menselijke keuze of prestatie (Rom.3:28, 2 Tim.1:9, Tit.3:5). Daarom kan ook niemand roemen (1 Kor.1:26-31, Efe.2:9). Het onderscheid tussen willige en onwillige mensen bestaat volgens de bijbelschrijvers niet. Er zijn gelovigen en ongelovigen, verlost en verlorenen. Maar niemand ging uit zichzelf naar God op zoek.

De opvatting, dat vers 17 een beperkende verklaring zou zijn, is onjuist. In Rom.5:12-21 toont Paulus immers aan, dat de genadegave in Christus overvloediger is dan de veroordeling in Adam. Wie er van uitgaat dat Adam voor alle mensen veroordeling heeft gebracht, maar Christus alleen voor de gelovigen behoud, kan niet verklaren waarom Paulus schrijft dat "de genade van God veel meer overvloedig is geweest" (vs.15). Bovendien zou Paulus dan, zoals we reeds hebben opgemerkt, de uitdrukking "alle mensen" binnen één zin in verschillende betekenissen gebruiken. In vs.18a zou het "de hele mensheid" betekenen, maar in vs.18b "alle gelovigen", d.w.z. een beperkte groep. De apostel zegt niet, dat door de ene daad van gerechtigheid alle mensen behouden *kunnen* worden, maar dat het "voor alle mensen tot rechtvaardiging ten leven komt" en dat "de velen rechtvaardigen *worden*". Paulus spreekt niet over een mogelijkheid, maar over een werkelijkheid - al zien we die werkelijkheid nog niet. We mogen niet aan zijn woorden gaan tornen. Want de eer van onze Verlosser is daarmee gemoeid.

De schrijver van het evangelische commentaar merkt op:

“Weliswaar ziet het er zo uit, alsof Paulus hier... de redding van allen... zou onderwijzen. In werkelijkheid spreekt hij op zulke plaatsen als in vers 18 ‘ongedekt’”⁴¹.

In feite zegt de schrijver: “Paulus drukt zich in vers 18 een beetje slordig uit. Elders noemt hij de beperkende voorwaarden van geloof en gehoorzaamheid. Eigenlijk had hij dat in vers 18 ook moeten doen. Maar ja, hij ging ervan uit dat zijn lezers die beperkende voorwaarden nog wel in hun hoofd zouden hebben”. Door zich zo uit te drukken verheft de schrijver zich boven een apostel van Christus die werd geïnspireerd door Gods Geest. Paulus’ brieven behoren tot de heilige Schriften. Er mag niets aan worden toegevoegd of van af worden gedaan. Van Schriftkritiek horen Gods kinderen zich te onthouden. De opvatting, dat Paulus “ongedekt” zou kunnen schrijven, moet met klem worden afgewezen.

Een evangelische variant

Een hoogleraar die afkomstig is uit de Vergadering van Gelovigen schreef over Romeinen 5:

“In vs.18 gaat het om het *aanbod* van genade; we lezen daar over ‘alle mensen’, en Paulus gebruikt het voorzetsel ‘tot’: ‘het [strekt] door één gerechtigheid tot alle mensen tot [de] rechtvaardiging van [het] leven’ (Telosvert.), d.w.z. alle mensen kunnen van de door Christus bewerkte gerechtigheid profiteren; de gevolgen van Zijn werk strekken zich uit tot alle mensen. In vs.19 daarentegen gaat het niet om het aanbod, maar om de feitelijke *aanvaarding* van de genade; het gaat er om hen die daadwerkelijk ‘tot rechtvaardigen gesteld worden’. Maar hier is dan ook geen sprake van ‘alle mensen’ maar van ‘de velen’. Zeker, deze uitdrukking zou ook alle mensen kunnen omvatten - in vs.19a is dit inderdaad duidelijk het geval! - maar dit hoeft niet, integendeel, daarvoor is het verschil dat Paulus hier tussen ‘alle mensen’ en ‘de velen’ maakt, te treffend. In vs.18 bedoelt hij tweemaal de héle mensheid; maar in vs.19 plaatst hij als het ware twee families tegenover

⁴¹ A.w., pag.10.

elkaar: 'de velen' die ressorteren onder de eerste Adam en 'de velen' die ressorteren onder de laatste Adam."⁴².

We zouden zijn gedachtengang als volgt kunnen samenvatten: Als Paulus het in Rom.5 heeft over "alle mensen", dan bedoelt hij de hele mensheid. Maar als hij spreekt over "de velen", dan duidt hij daarmee de groep mensen aan die met een bepaalde stamvader is verbonden. De "familie" van Christus is kleiner dan de "familie" van Adam. Christus' offer was groot genoeg om voor de zonde van alle mensen te betalen en dat offer wordt aan iedereen aangeboden. Maar in de praktijk aanvaardden alleen de gelovigen het, en alleen zij worden behouden. Tot zover dit commentaar.

Paulus spreekt inderdaad over "de velen" om het contrast aan te geven met "de ene" die voor hen veroordeling dan wel rechtvaardiging heeft bewerkt. De bewering van de schrijver, dat de "familie" van Christus kleiner zou zijn dan die van Adam, is echter onschrijftuurlijk. Tijdens de huidige boze eeuw is het aantal mensen dat Christus volgt beslist geringer dan het aantal nakomelingen van Adam. Maar dat zal niet altijd zo blijven. In de "bedeling van de volheid der tijden" zal "al wat in de hemelen en op de aarde is onder één hoofd worden samengebracht, in Christus" (Efe.1:10). Uiteindelijk zal de familie van Christus even groot zijn als die van Adam.

Het denkbeeld van de twee "families" met een verschillende omvang heeft de schrijver aan de kerkvader Augustinus ontleend. Maar dat denkbeeld is met Paulus' woorden in strijd. Want volgens de apostel is de genadegave door Jezus Christus overvloediger dan de veroordeling die Adams overtreding heeft teweeggebracht (Rom.5:15) en de uiteindelijke reikwijdte van de verlossing is onbeperkt (zie b.v. Rom.8:19-22, Efe.1:10 en Kol.1:15-23). We doen de Heiland oneer aan als we beweren dat Hij slechts een deel van de mensheid zal redden. Paulus gebruikt de uitdrukkingen "alle mensen" en "de velen" afwisselend. Over Adam schrijft hij: "Zo is ook de dood tot alle mensen doorgegaan... Indien door de overtreding van die ene de velen gestorven zijn... gelijk het door één daad van overtreding voor alle mensen tot veroordeling gekomen is... gelijk door de ongehoorzaamheid van één mens de velen zondaren geworden zijn"

⁴² Ouweneel, W.J. Alverzoening: besproken en weerlegd. Vaassen 1995, pag.33-34.

(vs.12,15,18,19). Waar het Adam betreft, zal niemand bestrijden, dat de apostel met "alle mensen" en met "de velen" de hele mensheid heeft bedoeld. Maar als Paulus vervolgens t.a.v. Christus zegt: "Veel meer is de genade Gods en de gave, bestaande in de genade van de ene mens, Jezus Christus, voor de velen overvloedig geworden... zó komt het ook door één daad van gerechtigheid voor alle mensen tot rechtvaardiging ten leven... zo zullen ook door de gehoorzaamheid van één de velen rechtvaardigen worden" (vs.15,18,19), dán zegt de schrijver in navolging van Augustinus: velen is niet hetzelfde als allen. De ene daad van gerechtigheid strekt in theorie wel tot "allen", maar in de praktijk worden slechts "velen" rechtvaardigen.

Dit argument deugt niet. In de grondtekst ontbreekt het werkwoord "strekken". Er staat: "zó ook door één daad van gerechtigheid voor alle mensen tot rechtvaardiging ten leven". We verminken de tekst door het woord "strekken" in te vullen. Want dan zou hij luiden: "Zoals het door één overtreding tot alle mensen tot veroordeling strekt, zo ook strekt het door één gerechtigheid tot alle mensen tot de rechtvaardiging ten leven". Adams overtreding "strekke" voor zijn nakomelingen niet slechts in theorie tot veroordeling - die bracht werkelijk veroordeling over hen! De dood heeft over alle mensen geheerst (vgl.vs12,14,15,17). Niemand kan zich aan zijn macht onttrekken. Zo zal ook geen enkel mens zich blijvend aan de door Christus bewerkte verlossing kunnen onttrekken. De dood zal uiteindelijk te niet worden gedaan. Jezus is niet slechts in theorie de Heiland der wereld, maar metterdaad.

Indien God een offer had gebracht dat voor allen tot rechtvaardiging strekte maar in de praktijk slechts aan een kleine minderheid ten goede kwam, dan had de Schepper overbodig werk gedaan. En indien God een aanbod van genade deed dat in vele gevallen krachteloos bleef zou de wil van het schepsel sterker zijn dan de wil van diens Maker. Gelukkig is de wil van het schepsel in geen enkel opzicht beslissend, want dan zou geen mens worden behouden (Mat.19:26).

De schrijver merkt op, dat de "alverzoeningsleer vs.18 en vs.19 in feite precies hetzelfde laat zeggen". Maar dat is niet juist. Vers 18 leert dat zoals de hele mensheid vanwege één overtreding aan zonde en dood is onderworpen zij

vanwege één daad van gerechtigheid ook uit de greep van deze machten is bevrijd. Vers 19 beschrijft het lot van elk menselijk individu. Zoals elk individu vanwege Adams val als zondaar ter wereld kwam, zo zal elk individu vanwege Christus' offer ook eens een rechtvaardige worden. Vers 18 betreft het volbrachte werk van Christus, vers 19 een proces dat nog lang niet is voltooid.

Een baptistische verklaring

In een negentiende-eeuws tijdschrift heb ik een ingenieuze verklaring van Rom.5:18 aangetroffen. De schrijfster merkt op, dat door Adams val de positie van de mens in twee verschillende werelden is aangetast. In de geestelijke wereld verloor hij de vrede met God en de mogelijkheid om rechtstreeks contact met zijn Schepper te hebben. In de stoffelijke wereld werd hij in plaats van koning slaaf: onderworpen aan aftakeling, ziekte, rampspoed, moeite en dood.

Volgens de schrijfster heeft de "rechtvaardiging ten leven" uit Rom.5:18 betrekking op het natuurlijke leven van Adams nakomelingen en niet op hun geestelijk leven. Ze merkt op:

"Vanwege de zondeval zijn Adams kinderen dood in zonden en misdaden. Ze bezitten geen geestelijk leven dat gerechtvaardigd zou kunnen worden. Maar ze hebben nog wel een natuurlijk leven, waarvoor rechtvaardiging nodig is"⁴³.

"Rechtvaardiging ten leven" is in haar ogen ongeveer hetzelfde als de "algemene genade" uit de gereformeerde dogmatiek. Indien Gods genade de gevallen mens niet te hulp zou zijn gekomen, aldus de schrijfster, dan zou de mensheid spoedig aan onderlinge gewelddadigheid of aan natuurrampen ten onder zijn gegaan. Alle weldaden die God gedurende de geschiedenis de mensheid heeft bewezen, waren gefundeerd op het offer van Jezus. Als God de zonde altijd direct had bestraft, dan was geen mens in leven gebleven. Maar God heeft de mens nog een beperkte tijd van leven gegund. Door één daad van ongehoorzaamheid bracht Adam veroordeling over de mensheid, en door

⁴³ Phillips, R.A. *My views on Rom.v.18*. Letter published in *The Gospel Messenger* (Devoted to the Primitive Baptist Cause, Butler, GA), July issue, 1886.

één daad van gerechtigheid heeft Christus voor alle mensen een genade verworven, die veel overvloediger is. Want vanwege Christus' offer ziet God ontelbare overtredingen door de vingers (vs.16).

Dat Gods genadegave tot alle mensen is gekomen (vs.18-19) heeft volgens de schrijfster betrekking op de "rechtvaardiging van een reeds bestaand leven, niet om het geschenk van een nieuw leven. Eeuwig leven is een bijzondere genade van God die alleen de uitverkorenen ten deel valt. Dat leven werd nooit door de zonde aangetast en had dus ook geen rechtvaardiging nodig. In Rom.5 gaat het om de rechtvaardiging van ons natuurlijke bestaan. Dankzij Gods onverdiende goedheid kunnen alle mensen nog tijdelijke zegeningen genieten. Zoals het genot van een levenspartner, van nageslacht, van voedsel, kleding en onderdak, van een betrekkelijke gezondheid, van rechtvaardige wetten in de samenleving, en van natuurlijke Godskennis. Ondanks onze overtredingen schenkt God ons dit alles nog steeds. Het is een genadegave op grond van het offer van Christus"⁴⁴.

De algemene genade die God aan alle mensen bewijst was volgens de schrijfster noodzakelijk om de Gemeente te kunnen vormen. God laat de wereld alleen maar voortbestaan om de Gemeente zonder vlek of rimpel aan Zijn Zoon te kunnen aanbieden. Leden van het lichaam van Christus werden vóór de grondlegging der wereld al hiertoe bestemd.

Volgens de schrijfster is Jezus de Heiland van alle mensen door hen aardse zegeningen te verschaffen, maar vooral de Heiland van de gelovigen aangezien Hij hun eeuwig leven geeft (1 Tim.4:10). Aan het kruis heeft Jezus de wereld gekocht, maar de Gemeente verlost. Aldus haar betoog.

De auteur betreft de uitdrukkingen "alle mensen" en "de velen" consequent op de hele mensheid. Maar is het werkelijk waar, dat de apostel met "rechtvaardiging ten leven" slechts het geschenk van een beperkt, vergankelijk leven heeft bedoeld?

⁴⁴ Ibid. Vanwege het breedsprakige negentiende-eeuwse taalgebruik van de schrijfster is haar argumentatie hier in eigentijds Nederlands weergegeven.

Paulus schreef aan zijn leerling Timotheüs, dat christenen voor alle mensen moeten bidden, zelfs voor de koningen en hooggeplaatsten. Hij liet daarop volgen:

”Dit is goed en aangenaam voor God, onze Heiland, die wil, dat alle mensen behouden worden en tot erkentenis der waarheid komen. Want er is één God en ook één Middelaar tussen God en mensen, de mens Christus Jezus, die Zich gegeven heeft tot een losprijs voor allen; en daarvan wordt getuigd te juister tijd” (1 Tim.2:1-6).

”Alle mensen” betekent in dit vers echt iedereen, want de heidense overheid is erbij inbegrepen. Het gaat juist om mensen die nog *niet* tot erkentenis der waarheid zijn gekomen! Voor die allen heeft Christus Jezus zich gegeven tot een losprijs. God wil niet dat ze in onveranderde toestand nog een tijdje in leven blijven, maar dat ze worden behouden en Hem als hun Schepper en Verlosser gaan erkennen.

Volgens de Bijbelschrijvers is de toekomstige verheerlijking van de uitverkoren ”zonen Gods” nog maar een begin. Volgens Jakobus is de gemeente slechts ”een eersteling van Gods schepselen” (Jak.1:18). En volgens Paulus ”wacht de schepping met reikhalzend verlangen op het openbaar worden van de zonen Gods” (Rom.8:19). Want wanneer die verheerlijkt zijn, zal ”de schepping zelf van de dienstbaarheid aan de vergankelijkheid bevrijd worden” en in ”de vrijheid van de heerlijkheid der kinderen Gods” komen te staan (Rom.8:21). De apostel duidt met ”de schepping” niet de planten en de dierenwereld aan, maar de mensen die niet tot de gemeente behoren (vgl. Mar.16:15). Want planten en dieren kunnen niet nadenken over de toekomst en niet met reikhalzend verlangen naar een betere wereld uitzien. Maar mensen kunnen dat wel, en ongelovigen doen dat net zo goed als gelovigen. Gemeentelieden worden bij de komst van Christus verheerlijkt en met Hem geopenbaard (Kol.3:4), opdat God ”in de toekomstige eeuwen de overweldigende rijkdom van Zijn genade zou tonen” (Efe.2:7). De verheerlijkte gemeente zal een toonbeeld zijn van de rijkdom van Gods genade. Uiteraard zullen alleen mensen en engelen dat toonbeeld kunnen waarderen. Redeloze schepselen hebben er geen oog voor. Gods heil zal niet tot de Gemeente beperkt blijven, want uiteindelijk zullen allen onder het hoofd, Christus,

worden samengevat (Efe.1:11). De inzameling van de eerstelingen zal na enige tijd gevolgd worden door de hele oogst (Jak.1:18, vgl. Rom.11:16).

Zou Paulus met "rechtvaardiging ten leven" (vs.18) werkelijk een tijdelijke voortzetting van ons aardse bestaan hebben bedoeld? Dan ontstaat het volgende beeld.

"Aan het hof van een oosters vorst pleegde een ambtenaar een ernstig misdrijf. Zó ernstig was dat misdrijf, dat de doodstraf erop stond. Toen het bewijs van schuld eenmaal geleverd was, hadden de betrokkene en zijn gezin onmiddellijk terechtgesteld moeten worden. Maar er trad een middelaar tussenbeide. De zoon van de koning bleek bereid om ten behoeve van misdadiger een borgtocht te betalen. Het gezin van de ambtenaar werd in vrijheid gesteld en mocht nog een poosje in leven blijven. De executie werd enige jaren uitgesteld. Pas tien jaar later werd de familie vanwege het vergrijp van haar stamvader alsnog onthoofd".

Volgens The Gospel Messenger is deze gelijkenis een goede parallel van de "rechtvaardiging ten leven" uit Romeinen 5. Denkt u, dat Paulus het werkelijk zo heeft bedoeld? Zou de apostel dan hebben kunnen schrijven, dat de genade "véél overvloediger" was dan de veroordeling? (vs.15). Ik meen van niet.

Conclusie

We vatten samen:

1. De "alle mensen" tot wie zonde en dood is doorgegaan (vs.12) zijn dezelfde "alle mensen" voor wie het door de overtreding van Adam tot veroordeling is gekomen (vs.18) en ook dezelfde "alle mensen" voor wie het door de ene daad van gerechtigheid tot rechtvaardiging ten leven komt (vs.18).

2. In Rom.5 gebruikt Paulus de uitdrukkingen "de velen" en "alle mensen" als synoniemen (vergelijk bijvoorbeeld de verzen 12 en 15, of 18 en 19). De oorspronkelijke tekst spreekt niet over "zeer velen", maar over "**de** velen". "Zeer velen" zou ondanks het feit dat het een groot aantal betreft, een

kleinere groep kunnen zijn dan "alle mensen". Met "de velen" worden echter de vele nakomelingen van de ene stamvader bedoeld. "Velen" is in Romeinen 5 geen beperking ten opzichte van "allen".

3. Paulus spreekt niet alleen over de uitverkorenen. Hij zegt dat zonde en dood door één mens "de wereld" zijn binnengekomen (vs.12,13) en dat "alle mensen" vanwege Adams val aan die vijandige machten werden onderworpen (vs.12,14,17,21). Ook vóórdat God een wet had gegeven en er tegen die wet werd gezondigd, waren alle mensen al stervelingen en heerste de dood al over het mensdom. Maar door Christus zullen "alle mensen tot rechtvaardigen worden gesteld" (grondtekst van vs.19). Dat kan gezien het tekstverband alleen maar betekenen dat zij eens uit de greep van zonde en dood zullen worden bevrijd en zullen worden zoals God hen heeft bedoeld.

4. Paulus zegt niet, dat alle mensen op dezelfde manier hebben gezondigd als Adam of dat alle mensen "in Adam gezondigd hebben". De apostel maakt onderscheid tussen Adam en diens nakomelingen. De afstammelingen hebben niet gezondigd door te overtreden als hun stamvader (vs.14). Adam was een beeld van de Komende (vs.14). Adam kwam niet als zondaar ter wereld, in tegenstelling tot zijn nakomelingen. De misstap die hij deed bepaalde het lot van de hele mensheid.

5. Ook Jezus was in tegenstelling tot alle overige mensen geen zondaar. Hij werd verwekt door de Heilige Geest en Hij was zonder zonde. Met één daad van gerechtigheid – zijn gehoorzaamheid tot het uiterste, de dood aan het kruis – besliste ook Hij over het lot van de hele mensheid. Dankzij Hem zullen alle mensen worden gerechtvaardigd en het ware leven ontvangen.

6. Op de vraag, wanneer alle mensen tot rechtvaardigen worden gesteld, geeft Rom.5 geen antwoord. Voor een antwoord op die vraag moet men nagaan wat de Bijbel over opstanding leert.

7. Aangezien sommige mensen in het "eeuwige vuur" (Mat.5:29-30, 13:40-42, 49-50; 18:8-9, 25:41) of de "poel des vuurs" (Openb.20:15, 21:8) terecht zullen komen, een toestand die de Bijbel aanduidt als de "tweede dood", kan die toestand niet hun definitieve eindbestemming zijn. Christus Jezus doet de

dood te niet (2 Tim.1:10), als laatste vijand (1 Korinthe 15:26). Dat grote einddoel zal pas worden bereikt na verloop van twee toekomstige “eeuwen” (Gr. *aioonen*), de eeuw van het duizendjarig vrede-rijk en de eeuw van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde (vgl. Openb.21:4). Pas wanneer de dood te niet is gedaan, zijn allen tot rechtvaardigen gesteld.

* * * * *

Levendmaking

“Want, dewijl
de dood er is
door één mens,
is ook
de opstanding der doden
door één mens.
Want, evenals
in Adam
allen sterven,
zo zullen ook
in Christus
allen levend gemaakt worden” (1 Kor.15:21-22).

Over de parallel tussen Adam en Christus spreekt Paulus niet alleen in zijn brief aan de Romeinen, maar ook in zijn eerste brief aan de Korinthiërs. In de Romeinenbrief laat hij zien dat de hele mensheid ten gevolge van de misstap van haar stamvader weliswaar zondig en sterfelijk geworden is, maar dat het door Christus voor diezelfde mensheid zal komen tot rechtvaardiging ten leven. In de Korinthebrief plaatst hij de dood, die via Adam tot alle mensen is gekomen, tegenover de levendmaking in en door Christus.

De tekst boven dit hoofdstuk is opnieuw inspringend afgedrukt. Zo zien we in één oogopslag, dat “dood” staat tegenover “opstanding der doden”, “sterven” tegenover “levend gemaakt worden” en dat “één mens, Adam” staat tegenover “één mens, Christus”.

Net als in Romeinen 5 maakt Paulus geen enkel onderscheid tussen de reikwijdte van de gevolgen van Adams val, en de reikwijdte van de gevolgen van Christus' gehoorzaamheid. Vanwege Adams val zijn alle mensen stervelingen geworden. Vanwege Christus' gehoorzaamheid zullen diezelfde “allen” eens worden levend gemaakt.

Theologen hebben gedurende de afgelopen vijftienhonderd jaar beweerd, dat alleen de gelovigen maar worden levend gemaakt; de rest van de mensheid wordt volgens hen aan de “Godverlatenheid” prijsgegeven. Maar Paulus lijkt in 1 Kor.15:22 iets anders te zeggen: volgens hem verlost Christus uiteindelijk álle mensen uit de banden van de dood. In kerkelijke kring heeft men altijd moeite gehad met de ruimhartigheid van de apostel en geprobeerd om zijn woorden in engere zin te interpreteren.

Een kerkelijke visie

Een Duits predikant heeft over 1 Kor.15:22 het volgende opgemerkt:

“In de eerste plaats rijst de vraag, of hier eigenlijk wel sprake is van alle mensen en niet veeleer slechts van alle christenen. Reeds in het daaraan voorafgaande deel wendt Paulus zich tot de gelovigen, en dat geldt des te meer voor het vervolg. Niet dat hij de algemene opstanding der doden zou loochenen; maar hier is hij kennelijk slechts bezig met het onderwerp: ‘...die in Christus zijn ontslapen’ (1 Kor.15:18). Reeds in de verzen 12 tot en met 34 wordt het allengs duidelijk, dat opwekking meer betekent dan slechts een levend maken van het lichaam; het gaat niet om een verrijzenis voor het oordeel, maar om de opstanding voor een leven in eeuwige heerlijkheid. Dat komt nog duidelijker aan het licht in de uiteenzetting over het opstandingslichaam (vss.35-37): Paulus relateert dat aan begrippen zoals: onverderfelijkheid, heerlijkheid, kracht, hemels, geestelijk, onsterfelijk. Dat ook de goddelozen opstaan en wat zij voor een lichaam zullen krijgen, daarover spreekt hij helemaal niet. Het is daarom het allereenvoudigst, om het woord allen in vers 22 eveneens uitsluitend te laten slaan op de christenen”⁴⁵

De schrijver merkt terecht op, dat “levend maken” méér inhoudt dan herstel van de gestorvenen in hun oude staat. Het betekent: opwekking tot het échte leven, dat onverderfelijk (vs.42,52-54), heerlijk (vs.43), krachtig (vs.43), hemels

⁴⁵ A.Symank, *Worden alle mensen gered?*, 's Gravenhage 1989, pag.14

(vs.48-49)⁴⁶, geestelijk (vs.44)⁴⁷ en onsterfelijk (vs.53-54) is. Dit ware leven wordt volgens hem alleen aan gelovigen geschonken. Ongelovigen zullen verrijzen bij de “opstanding ten oordeel” (Joh.5:29). Daarbij is geen sprake van heerlijkheid, maar van eeuwig afgrijzen (Dan.12:2). Dus bedoelt Paulus volgens de predikant in vs.22 met “allen”: alle christenen. In Adam sterven alle gelovigen, zo zullen in Christus ook alle gelovigen levend gemaakt worden. Over het lot van ongelovigen laat Paulus zich niet uit. Uit vers 18 blijkt, dat de apostel zich beperkt tot hen, die in Christus zijn ontslapen. Tot zover deze visie.

Uit de verzen die aan vs.21-22 voorafgaan (vs.19-20) blijkt echter dat Paulus **niet** spreekt over de gelovigen alleen. In vers 19 schrijft de apostel immers:

“Indien wij alleen voor dit leven onze hoop op Christus gebouwd hebben, zijn wij de beklagenswaardigste van alle mensen”.

De apostel maakt onderscheid tussen “wij” [d.w.z. de gelovigen] en “alle mensen” [d.w.z. de mensheid]. Indien ons geloof alleen maar betekenis zou hebben voor “dit leven”, dan waren christenen de “beklagenswaardigste van alle mensen”. Want geloof in Christus brengt vervolging en verdrukking met zich mee. In dit leven hebben christenen het niet makkelijker, maar moeilijker dan ongelovigen. Indien het vertrouwen in Christus alleen maar ons huidige bestaan betrof, dan waren we van alle mensen het meest beklagenswaardig. “Alle mensen” in vers 19 heeft duidelijk betrekking op de hele mensheid. De bewering van de predikant dat “allen” gezien het tekstverband “alle christenen” moet betekenen is niet juist.

In vers 18 spreekt Paulus over mensen die “in Christus zijn ontslapen”. Maar in vers 20 verklaart hij, dat “Christus is opgewekt uit de doden, als eersteling van hen, die ontslapen zijn”. Hier staat **niet**: als eersteling van degenen, die **in Hem** ontslapen zijn. Paulus spreekt over “de ontslapenen” in het algemeen. De parallel tussen Adam en Christus, die de apostel trekt, gaat mank wanneer “allen” in vs.20-22 “alle gelovigen” zou betekenen. Want de dood kwam via Adam tot “alle mensen”, gelovigen en ongelovigen. Wanneer het leven door

⁴⁶ Qua oorsprong, vgl. vs.40 met vs.47.

⁴⁷ D.w.z. door de Geest van Christus beheerst (vs.45-46).

Christus alleen gelovigen ten deel zou vallen, dan zouden de gevolgen van Adams val zich verder uitstrekken dan de gevolgen van Christus' gehoorzaamheid. Dat is niet wat Paulus in vs.22 heeft gezegd. Zo'n opvatting tast de eer en goede naam van de Messias aan, want die maakt: "Adam krachtiger om te verderven dan Christus om te behouden". Volgens de Bijbel is de reddende kracht van Christus echter veel groter dan de verwoestende kracht van Adam (Rom.5:15-17).

Dat met het woord "allen" in vs.22 de hele mensheid is bedoeld, blijkt ook wanneer we de verzen 21 en 22 vergelijken. In vers 21 zegt Paulus, dat zoals de dood er is door "één mens", zo is ook de opstanding der doden er door "één mens". Via Adam kwam de dood tot al zijn nakomelingen. Via Christus komt het leven tot **diezelfde** "allen". In vers 22 betekent "allen": alle mensen en niet: alle uitverkorenen. Het gaat om allen die vanwege Adams val zijn gestorven, d.w.z. het hele mensdom.

Wanneer de apostel het persoonlijk voornaamwoord "wij" gebruikt bedoelt hij de gelovigen (zie vs.19). Maar wanneer hij het heeft over "allen" of "alle mensen" (vs.19-22), bedoelt hij de hele mensheid.

Een tegenovergestelde visie

In een tijdschrift dat wordt uitgegeven door de Vergadering van Gelovigen werd 1 Kor.15:22 op een tegenovergestelde manier uitgelegd. Volgens de schrijver van een artikelenserie in dat blad betekent "levend maken" **niet**: het echte leven ontvangen, maar: uit de dood opstaan. Die opstanding kan zijn tot eeuwige heerlijkheid, maar ook tot eeuwig afgrijzen (Dan.12:2). De Messias maakte onderscheid tussen een "opstanding ten leven" en een "opstanding ten oordeel" (Joh.5:29). In die tekst betekent "leven": een onvergankelijk en onsterfelijk bestaan in Gods nabijheid. Maar volgens de schrijver van de artikelenserie betekent "levend maken" in 1 Kor.15:22: uit het graf verrijzen. De apostel spreekt immers over de opstanding der doden (vgl. vs.12-16).

In het laatste Bijbelboek heeft "levend worden" ook de betekenis van "verrijzen". In Openbaring 20 wordt gesproken over de "eerste opstanding"

waaraan alleen gelovigen deel hebben (vs.4-6). Over de rest van de mensheid wordt gezegd:

“De overige doden werden niet weder levend, voordat de duizend jaren voleindigd waren” (vs.5).

Johannes bedoelt met “levend worden”: uit de dood opstaan. Want die “overige doden” zullen na verloop van duizend jaar uit de zee en de hades verrijzen (vers 13), terwijl er van hen wordt gezegd:

“Wanneer iemand niet bevonden werd geschreven te zijn in het boek des levens, werd hij geworpen in de poel des vuurs” (Openb.20:15).

Levend worden betekent in Openbaring 20: verrijzenis, maar velen die na de duizend jaren opstaan komen in de poel des vuurs terecht. De schrijver besluit:

“Levendmaking... kan betrekking hebben op de levendmaking van het fysieke lichaam bij de opstanding... (dit is de betekenis in 1 Kor.15:22 en Openb.20:5), èn levendmaking kan in verband staan met het nieuwe leven van de wedergeboorte (vgl. Efe.2:5, Kol.2:13). Er is niets in 1 Kor.15, ook de uitdrukking ‘in Christus’ niet, dat ons noopt aan wedergeborenen te denken – integendeel!”⁴⁸.

We zouden de visie van deze artikelenserie als volgt kunnen samenvatten: Paulus spreekt in 1 Kor.15:22 over de opstanding van gelovigen én ongelovigen. In de “wij” passages van zijn brief (vs.49-58) beschrijft de apostel de toekomst van de gelovigen. Maar in vs.22 spreekt hij over opstanding in het algemeen. Aangezien “in Christus allen levend gemaakt worden”, zullen alle doden eens uit hun graven verrijzen. Maar die “levendmaking” zal in vele gevallen leiden tot het oordeel van de vuurpoel.

Helaas ondermijnt dit betoog de boodschap van de apostel. Indien het woord “levend maken” in de Bijbel werkelijk twee betekenissen kan hebben: “eeuwig

⁴⁸ W.J.Ouweneel, *Alverzoening: besproken en weerlegd*. Vaassen 1995, pag.35. Eerder verschenen als een serie artikelen in de *Bode van het heil in Christus*. Deze argumentatie is niet nieuw. Precies hetzelfde betoog is al in de kanttekeningen bij de Statenvertaling te vinden.

wel” of “eeuwig wee”, “heerlijkheid” of “afgrijzen”, dan heeft het woord “leven” geen enkele betekenis. Het woord “leven” komt in meer teksten voor dan in de artikelenserie worden genoemd. Allereerst in Openb.20:4, waar Johannes over gelovige martelaren opmerkt: “zij werden levend en regeerden met Christus, duizend jaren”. Daarna zegt hij: “de overige doden werden niet weder levend, voordat de duizend jaren voleindigd waren”. Het opstaan van die doden uit “de zee, de dood en de hades” (Openb.20:13) is **niet** het moment waarop zij “levend-woorden”. Johannes zegt immers dat er “**doden**” voor de grote witte troon staan (vs.12). Ze “staan” (want ze zijn verreezen uit hun graven) maar ze zijn nog niet levend geworden (want Johannes duidt hen aan als “doden”). Bovendien wordt er op dat moment een boek geopend (Openb.20:12). En wie niet in dat “boek van het leven” is vermeld, wordt in de poel des vuurs geworpen (Openb.20:15). Die poel is volgens Johannes “de tweede **dood**” (20:6, 20:14; 21:8).

Bij de grote witte troon worden alléén de mensen levend gemaakt, die in het boek des levens zijn vermeld. De overige doden blijven dood. De tweede dood neemt de functie van zee en hades over (20:6, 21:8). Maar dat wil niet zeggen dat ongelovigen over wie de tweede dood macht heeft **nooit** levend gemaakt zullen worden. Want God zal “alle dingen nieuw” maken (21:5). Uiteindelijk zal de dood niet meer zijn (21:4). Als “laatste vijand” wordt hij te niet gedaan (1 Korinthe 15:26, 2 Timotheüs 1:10). Voor dat doel heeft de Schepper “de rivier van het water des levens” op de nieuwe aarde geplaatst. Door het water van die rivier worden de doden tot leven gewekt – niet als de zondaren die zij eens waren (21:8, 22:15) maar als vernieuwde schepselen (21:6, 22:1,17; vgl. Ezech.47:1-12). Door de bladeren van het geboomte des levens zullen de volken, die nooit anders hebben gedaan dan tegen God rebelleren (Openb.11:2, 11:9-10, 11:18, 14:8, 18:3, 18:23, 20:8-9), van hun afkerigheid en opstandigheid worden genezen (22:2). Ten slotte zal er geen enkele vervloeking meer zijn (22:3).

Uit Openb.20-22 blijkt niet, dat “levend maken” hetzelfde is als “opstaan”. In het Nieuwe Testament is “levend worden” of “levend maken” juist een aanduiding van het ontvangen of het schenken van het ware leven (zie Openb.20:4, Joh.5:29, Joh.20:31, Efe.2:5 en Kol.2:13). In 1 Kor.15:22 heeft de uitdrukking geen andere betekenis. Wanneer Paulus met “allen” de hele

mensheid heeft bedoeld, dan heeft hij ook gezegd, dat elk mens eens uit de greep van de dood zal zijn bevrijd.

Youth for Christ

Een christen die namens Youth for Christ op Sri Lanka werkzaam is, heeft over 1 Kor.15:22 het volgende geschreven:

“Hier geldt ook dat, als we de parallel tot in het absolute doorvoeren, we tot de conclusie moeten komen dat ieder mens tenslotte een ‘gelukzalige opstanding’ zal kennen. Maar ook hier laat de context zien dat zo’n verklaring onmogelijk juist kan zijn. Meer dan eens in dit hoofdstuk zegt Paulus, dat de grote prijs die betaald moet worden voor het volgen van Jezus de moeite waard is, omdat zij die in Christus zijn met Hem zullen opstaan, in tegenstelling tot de ongelovigen (zie de verzen 19, 31-32 en 58). Tot viermaal toe zegt Paulus in de verzen rond vers 22 dat degenen die zullen opstaan, degenen zijn die in of van Christus zijn (vs.18,19,20,23). Dan ligt de conclusie voor de hand dat Paulus met ‘zo zullen ook in Christus allen levendgemaakt worden’ bedoelt dat degenen die tot Christus’ nakomelingen behoren - degenen die ‘in Christus’ zijn, degenen zijn die opgewekt zullen worden. Het tweede ‘allen’ in deze tekst wijst dus op allen die in Christus zijn, en daarmee op hen die geloven”⁴⁹.

De schrijver voegt er (m.b.t. Rom.5:18 en 1 Kor.15:22) nog aan toe:

“[Paulus] zegt hier dat, zoals het gehele menselijke ras onder het oordeel gekomen is door de zonde van Adam, net zo zal het gehele ras van hen die in Christus zijn tot verlossing gebracht worden door de ‘daad van gerechtigheid’ van Christus”⁵⁰.

Wie een boek als dit leest zonder de inhoud aan de Schrift te toetsen, wordt het slachtoffer van demagogie. Laten we “de Schriften onderzoeken of deze

⁴⁹ A.Fernando, *Belangrijke vragen over de hel*. Apeldoorn 1998, pag. .

⁵⁰ *Ibid.*, pag. [cursivering van mij, AvW].

dingen zo zijn” (Hand.17:11). Niet wat een mens beweert is waar, maar wat God gesproken heeft.

In vers 18 merkt de apostel op, dat indien Christus niet is opgewekt, “dan zijn ook zij, die in Christus ontslapen zijn, verloren”. De schrijver uit Sri Lanka vat deze woorden als volgt op: “Wie niet in Christus zijn ontslapen, dat wil zeggen: wie in ongelof zijn gestorven, zijn per definitie verloren. Als Jezus niet was opgewekt, dan zouden ook de gestorven gelovigen nog verloren zijn”. Volgens de auteur blijkt uit vs.18, dat alleen degenen die “van Christus zijn” zullen worden opgewekt. Hij schrijft letterlijk: “Zij die in Christus zijn zullen met Hem opstaan, in tegenstelling tot de ongelovigen”.

In werkelijkheid spreekt Paulus in vs.18 niet over ongelovigen, maar over de tegenstelling tussen nog levende en gestorven gemeenteleden. Als Christus niet was opgewekt, dan waren de levende gemeenteleden “nog in hun zonden” (vs.17) en de beklagenswaardigste van alle mensen (vs.19). Dan waren “ook” degenen die in Christus zijn ontslapen verloren (vs.18). De gedachte van de apostel komt op het volgende neer: Gelovigen zijn mensen die voor de bevrijding uit de macht van de dood hun vertrouwen op Christus hebben gesteld. In dat geloof zijn sommige gemeenteleden ontslapen. Indien Jezus niet is opgewekt, dan jagen christenen een hersenschim na. Dan hebben ze na dit leven niets meer te verwachten. Aangezien geloof in Christus voor het hier en nu verdrukking en vervolging met zich meebrengt, zouden gelovigen dan de beklagenswaardigste zijn van alle mensen (vs.19). In dit leven oogsten ze vanwege hun geloof alleen maar narigheid en met de dood is alles uit.

Maar God zij dank, zo is het niet. De Messias zal Zijn volgelingen tijdens de eerstvolgende rangorde van de opstanding levend maken (vers 23). De verdrukking van de tegenwoordige tijd weegt niet op tegen de heerlijkheid die eerst in de gelovigen, later in de rest van de schepping, geopenbaard zal worden (Rom.8:18). In de verzen 18 en 19 wordt niet gezegd, dat ongelovigen nimmer zullen opstaan. Paulus stelt alleen vast, dat christenen van alle mensen het ellendigst zouden wezen, indien er geen opstanding der doden was.

In vers 20 staat niet: “Christus is opgewekt uit de doden, als eersteling van hen die in Hem zijn”. Er staat: “als eersteling van hen, die ontslapen zijn”. Dat wil zeggen: van alle gestorvenen. De apostel laat er op volgen, dat zoals de dood

er is door een mens, zo is ook de opstanding der doden door een mens (vs.21). De dood komt tot alle mensen, zowel gelovigen als ongelovigen. Hetzelfde geldt voor de opstanding.

In vers 23 onderscheidt de apostel drie rangorden in de levendmaking. Hij zegt niet: "Christus als eersteling, daarna die van Christus zijn. Punt". Maar hij spreekt over: (i) Christus als eersteling, (ii) daarna die van Christus zijn, (iii) daarna het einde. Gezien de context gaat het om het einde van de levendmaking (vs.22), dus om de laatste rangorde van de opstanding (vs.23). Gelovigen behoren bij de tweede rangorde, ongelovigen bij de derde.

Schriftverdraaiing

Volgens de schrijver uit Sri Lanka zou er in 1 Kor.15:22 staan, dat "het gehele ras van hen die in Christus zijn tot verlossing wordt gebracht". Maar dat staat er niet. De zin luidt niet: "Evenals allen-in-Adam sterven, zo zullen ook allen-in-Christus levend gemaakt worden". Er staat: "Want evenals in Adam allen sterven, zo zullen ook in Christus allen levend gemaakt worden". Indien de eerstgenoemde versie van de tekst juist was, dan zou Paulus inderdaad twee "rassen" of "families" tegenover elkaar hebben gesteld: allen die in Adam zijn tegenover allen die in Christus zijn. Maar dat schreef Paulus niet! De apostel plaatste: "in Adam allen" tegenover: "in Christus allen". Adam veroorzaakte de dood van allen. Zo zal Christus ook de levendmaking van allen teweegbrengen.

Paulus merkt in vers 31 en 32 op, dat als er geen opstanding der doden en een toekomstige eeuw zou zijn (wat sommige Korinthiërs beweerden), hij beter onmiddellijk met zijn prediking kon stoppen en kon proberen om iets van zijn leven te gaan maken. Want dan viel er niets te verkondigen en dan zou met de dood alles uit zijn. Dan kon je in de korte tijd die je nog restte maar beter zoveel mogelijk plezier maken. Voor een hersenschim ga je je leven toch niet op het spel zetten?

De schrijver uit Sri Lanka laat de apostel echter iets heel anders zeggen. Volgens hem zou Paulus in vs.31-32 opmerken: "Ik span me in tot het uiterste en heb in Efeze met de wilde dieren gevochten om binnenkort te mogen opstaan. De prijs die ik moet betalen is ontzettend hoog maar toch de moeite

waard. Wie weigert om zo'n prijs te betalen wordt straks ook niet levendgemaakt".

Als dit de boodschap van het evangelie zou zijn dan was het beslist geen blijde boodschap! Moeten wij een hoge prijs betalen voor ons behoud? Dan kunnen we op ons eigen werk roemen. En dan is Jezus voor niets gestorven (vgl. Gal.2:21).

In werkelijkheid is ons behoud niet uit onszelf, maar Gods gave, d.w.z. een onverdiend geschenk (Efe.2:8). Daarom kan ook niemand roemen (Rom.3:27, 1 Kor.1:29, Efe.2:9). Zelfs Paulus, die vele malen was gezeseld en gestenigd, aan levensgevaar had blootgestaan en de last van alle heidengemeenten op zijn schouders voelde drukken, kon alleen maar roemen in de Here (1 Kor.1:31, 2 Kor.10:17). Laten we er voor waken dat we in iets anders roemen dan in het kruis van Christus (Gal.6:14). Laten we niet hoog opgeven van de prijs die **wij** hebben moeten betalen, maar van de prijs die de **Verlosser** heeft betaald. Alleen dan zijn we getrouwe navolgers van Paulus.

In vers 58 vermaant Paulus ons: "Daarom, mijn geliefde broeders, weest standvastig, onwankelbaar, steeds overvloedig in het werk des Heren, daar u weet dat uw arbeid niet tevergeefs is in de Here". "Daarom" slaat terug op het voorafgaande: "God zij dank, die ons de overwinning **geeft**" (vs.57). Niet wij behalen die, maar Hij geeft hem ons! "Werk des Heren" is niet het werk dat **wij** voor God verrichten, maar het werk dat **Hij** in en door ons verricht.

Wie tijdens dit leven in de dienst van God heeft gestaan, zal als een onvergankelijk mens met Christus mogen regeren (vgl. vers 50). Aan wie in het hier en nu getrouw is geweest, zal bij de opstanding een grotere verantwoordelijkheid worden toevertrouwd. Christus en de zijnen zullen heersen over de rest van de schepping. Het bestuur dat zij zullen uitoefenen zal er toe leiden dat God uiteindelijk "alles is in allen" (1 Kor.15:28, vgl. Rom.8:19-21) en de dood als laatste vijand te niet wordt gedaan (1 Kor.15:26).

Besluit

1. In 1 Korinthe 15:22 spreekt Paulus niet alleen over de gelovigen, want hij heeft het over allen die door Adam aan de dood zijn onderworpen.
2. In 1 Korinthe 15:22 spreekt Paulus niet over een opstanding die ofwel tot leven of tot eeuwig afgrijzen kan zijn, want eeuwig afgrijzen is geen leven. “Levend maken” of “levend worden” heeft in heel het NT betrekking op opstanding tot onvergankelijk leven.
3. In 1 Korinthe 15:22 spreekt Paulus niet over twee “families” van verschillende omvang: zij die in Adam zijn en zij die in Christus zijn. De tekst luidt niet: “evenals allen in Adam sterven, zo zullen allen in Christus levend gemaakt worden”, maar hij luidt zowel in het Nederlands als het oorspronkelijke Grieks: “evenals in Adam allen sterven, zo zullen in Christus allen levend gemaakt worden”. Daarop mogen we “amen” zeggen!
4. Paulus’ woorden zijn in overeenstemming met de waarheid dat de dood door Christus uiteindelijk te niet wordt gedaan en de werken van de duivel worden verbroken.
5. En 1 Korinthe 15:22 is in overeenstemming met de waarheid dat Christus de “Heiland der wereld” is, en de genadegave door Hem veel overvloediger dan de veroordeling die een gevolg was van Adams val.

* * * * *

Deel 6: De reikwijdte van Gods heilsplan

Gods werk is volmaakt

Israëls profeten hebben aangekondigd dat de Eeuwige uiteindelijk de hele mensheid met zich zal verzoenen, dat wil zeggen: alle vijanden zal veranderen in vrienden. Juist Zijn felste tegenstanders (Egypte en Assur) zullen eens van gedachten veranderen en de Schepper gaan dienen:

“En de HERE zal zich aan Egypte doen kennen, en Egypte zal te dien dage de HERE kennen; en zij zullen dienen met slachtoffer en spijsoffer en de HERE geloften doen en betalen. Zo zal de HERE Egypte geducht slaan en genezen, en **zij zullen zich tot de HERE bekeren**, en Hij zal zich door hen laten verbidden en hen genezen. Te dien dage zal er een heerbaan wezen van Egypte naar Assur, en Assur zal in Egypte komen en Egypte in Assur, en Egypte zal met Assur (de HERE) dienen. Te dien dage zal Israël de derde zijn naast Egypte en Assur, een zegen in het midden der aarde, omdat de HERE der heerscharen het gezegd heeft met de woorden: Gezegd zij mijn volk Egypte en het werk mijner handen, Assur, en mijn erfdeel Israël” (Jesaja 19:21-25)

Alle vijanden die tegen God zijn opgestaan zullen zich eens voor hun gedrag schamen en zich vrijwillig voor Hem neerbuigen. Vanuit de erkenning dat alleen de HERE maar betrouwbaar is en dat er alleen bij Hem maar kracht en redding is te vinden:

“Wendt u tot Mij en laat u verlossen, alle einden der aarde, want Ik ben God en niemand meer. Want Ik heb gezworen bij Mij zelf, waarheid is uit mijn mond uitgegaan, een woord dat niet zal worden herroepen: dat voor Mij **elke** knie zich zal buigen, dat bij Mij **elke** tong zal zweren. Alleen bij de HERE, zal men van Mij zeggen, is gerechtigheid en sterkte, **tot Hem zal men komen**; maar beschaamd zullen staan allen die tegen Hem in woede ontstoken zijn; in de HERE wordt het gehele nakroost van Israël gerechtvaardigd en zal het zich beroemen” (Jesaja 45:22-25)

De apostel Paulus heeft deze profetie aangehaald en de woorden van Jesaja op de gekruisigde en opgestane Messias betrokken:

“...laat die gezindheid in u zijn die ook in Christus Jezus was, die in [de] gestalte van God zijnde het geen roof geacht heeft God gelijk te zijn, maar zichzelf ontledigd heeft, [de] gestalte van een slaaf aannemend, de mensen gelijk wordend. En uiterlijk als een mens bevonden heeft Hij zichzelf vernederd, gehoorzaam wordend tot [de] dood, ja [tot de] kruisdood. Daarom heeft God Hem ook uitermate verhoogd en Hem de naam geschonken die boven alle naam is, opdat in de naam van Jezus elke knie zich buigt van hen die in de hemel en die op de aarde en die onder de aarde zijn, en **elke tong belijdt dat Jezus Christus Heer is**, tot heerlijkheid van God [de] Vader” (Filippenzen 2:5-11)

In Jesaja 45 en Filippenzen 2 gaat het niet om een huldebetoon dat onder dwang tot stand komt (zoals een aardse dictator dat kan afdwingen) maar om een huldebetoon dat oprecht gemeend is. Niet de lippen, maar de *tongen* belijden dat Jezus Christus Heer is. Die belijdenis komt van binnenuit, want Paulus gebruikt het Griekse werkwoord *ex-homologeoo*. Bovendien is dit buigen en belijden tot eer van God in zijn hoedanigheid als *Vader*. Het gaat niet om lippendienst, maar om een toegewijd dienen van God door schepselen die Hem kennen en erkennen als hun Vader.

Aangezien God het gebed van de Gekruisigde heeft gehoord (Psalm 22:25), zullen alle volken zich eens voor de Opgestane neerbuigen en zich tot de HERE bekeren:

“**Alle** einden der aarde zullen het gedenken en **zich tot de HERE bekeren; alle** geslachten der volken zullen zich nederbuigen voor uw aangezicht. Want het koninkrijk is des HEREN, Hij is heerser over de volken. **Alle** welgedanen der aarde eten en aanbidden; voor Hem knielen **allen** die in het stof nederdalen, en wie zijn ziel niet in leven kan houden. Het nakroost zal Hem dienen, er zal van de HERE verteld worden aan het komende geslacht; zij zullen Zijn gerechtigheid verkondigen aan het volk dat geboren zal worden, omdat Hij het gedaan heeft” (Psalm 22:28-32)

Hetzelfde blijde toekomstperspectief wordt bezongen in andere Psalmen:

“**Alle** volken, die Gij gemaakt hebt, zullen komen en zich voor U nederbuigen, o HERE, en uw naam eren; want Gij zijt groot en doet wonderen, Gij, o God, alleen” (Psalm 86:9-10)

“Genadig en barmhartig is de HERE, lankmoedig en groot van goedertierenheid. De HERE is voor **allen** goed, en zijn barmhartigheid is over **al** zijn werken. **Al** uw werken zullen U loven, HERE, uw gunstgenoten zullen U prijzen... De HERE schraagt allen die vallen, Hij richt alle gebogenen op. Aller ogen wachten op U, en Gij geeft hun te zijner tijd hun spijs; Gij doet uw hand open, en verzadigt met welbehagen al wat leeft... Mijn mond zal van de lof des HEREN spreken, en **al wat leeft, zal zijn heilige naam prijzen voor altoos en immer**” (Psalm 145:8-10,14-16,21)

Volgens de apostel Paulus zal God door Christus de **wereld** met zich verzoenen. Niet alleen de gemeente of de uitverkorenen, maar de hele wereld!

“Want de liefde van Christus dringt ons, daar wij tot dit oordeel zijn gekomen, dat Eén voor allen gestorven is; dus zijn zij allen gestorven. En Hij is voor allen gestorven, opdat zij die leven, niet meer voor zichzelf leven, maar voor Hem die voor hen is gestorven en opgewekt... Daarom, als iemand in Christus is, is hij een nieuwe schepping; het oude is voorbijgegaan, zie het is <alles> nieuw geworden. En alles is uit God, die ons met zichzelf heeft verzoend door Christus en ons de bediening van de verzoening heeft gegeven, namelijk dat **God in Christus de wereld met zichzelf verzoenend was**, terwijl Hij hun overtredingen hun niet toerekende en in ons het woord van de verzoening legde. Wij zijn dan gezanten voor Christus, terwijl God als [het ware] door ons maant. Wij bidden voor Christus: Laat u met God verzoenen. Hem die geen zonde gekend heeft, heeft Hij voor ons [tot] zonde gemaakt, opdat wij zouden worden gerechtigheid van God in Hem” (2 Korinthe 5:14-21)

De verzoening zal volgens de apostel zowel de aarde als de hemelen omvatten en elk met rede begiftigd schepsel dat van God is vervreemd en tegen Hem is opgestaan in een vriend veranderen:

“Want het behaagde de hele Volheid in Hem [d.i. de Zoon] te wonen en **door Hem alle dingen**⁵¹ **tot zichzelf te verzoenen**, na vrede gemaakt te hebben door

⁵¹ “Alle dingen” is geen letterlijke weergave van de Griekse tekst; deze heeft *ta panta*, d.w.z. “de alle” (waarbij alle een meervoudsvorm is). Omdat “de alle” geen goed Nederlands is, hebben de vertalers de Griekse uitdrukking met “alle dingen” weergegeven, maar dit wekt de indruk dat verzoening betrekking heeft op voorwerpen terwijl die in werkelijkheid betrekking heeft op vijanden.

het bloed van zijn kruis, <door Hem>, hetzij de dingen⁵² op de aarde, hetzij de dingen² in de hemelen” (Kolossenzen 1:20)

Paulus sluit zich aan bij de toekomstverwachting van de psalmdichters en de profeten. Dat deed ook zijn collega-apostel, Petrus, die kort voor zijn dood aan messiasbelijdende Joden schreef:

“[De] Heer... wil niet dat iemand verloren gaat, maar dat **allen** tot bekering komen” (2 Petrus 3:9)

We vatten samen. De Bijbel zegt over de reikwijdte van de verzoening het volgende:

1. Zelfs Gods ergste vijanden zullen eens met Hem worden verzoend (Jesaja 19:21-25).
2. De verzoening zal tot “alle einden der aarde” reiken en “elke knie” en “elke tong” van elke sterveling omvatten (Jesaja 45:22-25, Psalm 22:28-32, 86:9-10).
3. Sterker nog, de verzoening betreft elke knie en elke tong van hen die “in de hemel en die op de aarde en die onder de aarde zijn”. Dus ook de knieën en de tongen van de gestorvenen en van de hemelwezens! (Filippenzen 2:5-11).
4. De verzoening heeft betrekking op de hele *kosmos*; ze wordt door de gekruisigde en opgestane Messias tot stand gebracht (2 Korinthe 5:14-21, Kolossenzen 1:20).
5. Het grote einddoel van God is een schepping waarin “al wat leeft Zijn heilige naam prijst voor altoos en immer” (Psalm 145:21).

Reikwijdte van de bedekking

Volgens de Bijbel zal God niet alleen alle vijanden met zich verzoenen, maar door het bloed van zijn Zoon ook al hun zonden bedekken, d.w.z. die zonden

⁵² “Dingen” staat niet in de oorspronkelijke tekst, er staat “hetzij die op de aarde, hetzij die in de hemelen”. Gezien het tekstverband (vs.16) gaat het om “tronen, heerschappijen, overheden en machten” in de onzichtbare en de zichtbare wereld met hun bijbehorende onderdanen.

wegnemen, de tekortkomingen van al Zijn schepselen opheffen. Johannes getuigt van Jezus Christus, de Rechtvaardige:

“Hij is [het] zoenoffer⁵³ voor onze zonden; en niet voor onze [zonden] alleen, maar ook voor de **hele wereld**” (1 Johannes 2:2)

Hij vat het goede nieuws dat hij met zijn collega-apostelen mocht verkondigen als volgt samen:

“En wij hebben aanschouwd en getuigen, dat de Vader de Zoon heeft gezonden als Heiland van de **wereld**” (1 Johannes 4:14)

Hier staat niet: Heiland **voor** de wereld, maar Heiland **van** de wereld. Christus is niet de arts die de wereld **kan** heel maken, maar de arts die de wereld heel maakt!

De voorloper van de Messias, Johannes de Doper, heeft op Jezus gewezen en van Hem gezegd:

“Zie, het Lam van God, dat de zonde van de wereld **wegneemt**” (Johannes 1:29)

Binnen de context van het Johannesevangelie wordt met “de zonde van de wereld” vooral bedoeld: de zonde van het ongeloof (Johannes 16:8-11). De Doper zei niet, dat het Lam van God de zonde van de wereld wegneemt voor zover die wereld bereid is om in Hem te geloven. Zijn boodschap was kort en krachtig: het Lam neemt de zonde van de wereld weg. Ook de zonde van het ongeloof. Zelfs het ongeloof van *ons*!

In dit verband merkte de apostel Paulus over de Messias op:

“Want **allen** hebben gezondigd en komen te kort aan de heerlijkheid van God, en worden om niet gerechtvaardigd door Zijn genade, door de verlossing die in Christus Jezus is. Hem heeft God gesteld tot een genadetroom⁵⁴ door <het> geloof in Zijn bloed, tot betoning van Zijn gerechtigheid in de tegenwoordige

⁵³ Grieks *hilasmos*, d.w.z. “bedekking”.

⁵⁴ Gr. *hilasterion*, d.w.z. verzoendeksel, deksel ter bedekking.

tijd, opdat Hij rechtvaardig is en hem rechtvaardigt die op grond van geloof in Jezus is” (Romeinen 3:23-26)

Het bloed van Jezus zal alle menselijke zonden volmaakt bedekken. Zijn bloed is de werkelijkheid waarnaar het sprenkelen van het offerbloed op het verzoendeksel van de ark vooruitwees.

Volgens de schrijver van de Hebreeënbrief is de Messias

“éénmaal in [de] voleinding van de eeuwen geopenbaard om <de> zonde af te schaffen door het slachtoffer van Zichzelf” (Hebreeëen 9:26)

De Messias schaft de zonde af, Hij stelt haar buiten werking! Vandaar dat Johannes in zijn brief opmerkt:

“Hiertoe is de Zoon van God geopenbaard, opdat Hij de werken van de duivel zou verbreken” (1 Johannes 3:10)

De duivel heeft het eerste mensenpaar doen zondigen en de hele mensheid aan de slavernij van de zonde en de vergankelijkheid onderworpen. Maar de Messias zal de werken van de duivel verbreken. Van de schade die de oude slang heeft aangericht zal eens niets meer te zien zijn.

In zijn brief aan de Romeinen sluit Paulus zich bij dit toekomstperspectief aan:

“Daarom, zoals door één mens [Adam] de zonde in de wereld is gekomen en door de zonde de dood, en zo de dood tot alle mensen is doorgegaan... zoals door de ongehoorzaamheid van de ene mens de velen tot zondaars zijn gesteld, zo zullen ook door de gehoorzaamheid van de Ene [Christus] de velen tot rechtvaardigen gesteld worden” (Romeinen 5:12,19).

Over de bedekking van zonden spreekt de Bijbel even positief als over de verzoening van vijanden:

1. Christus is het “zoenoffer” (letterlijk: de bedekking) of het “verzoendeksel” voor de hele wereld (1 Johannes 2:2, Romeinen 3:25).
2. Hij is de Redder **van** (niet: voor!) de wereld (1 Johannes 4:14). Neemt de zonde van de kosmos weg (Johannes 1:29). Schaft de zonde af (Hebreeëen 9:26). Verbreekt de werken van de duivel (1 Johannes 3:10).

3. Allen die gezondigd hebben worden om niet gerechtvaardigd door Gods genade (Romeinen 3:23). Zoals door de zonde van één stamvader zijn vele nakomelingen tot zondaars werden gesteld, zo zullen diezelfde velen door de gehoorzaamheid van de laatste Adam tot rechtvaardigen gesteld worden (Romeinen 5:19).

De Bijbelse boodschap is eenvoudig: wanneer alle vijanden door God worden veranderd in vrienden, dan zullen ook al hun overtredingen en tekortkomingen door Hem worden “bedekt” – zodat ze nooit meer falen of van Zijn wegen afdwalen.

Reikwijdte van de verlossing

Op de vraag wie Jezus door zijn sterven op de heuvel Golgotha heeft gekocht geeft de Bijbel het volgende antwoord:

“...er is één God en één Middelaar tussen God en mensen, [de] mens Christus Jezus, die zichzelf gegeven heeft tot een losprijs voor **allen**” (1 Timotheüs 2:5-6)

De apostel Paulus kon daarom onbevangen schrijven:

“God... wil dat **alle** mensen behouden worden en tot kennis van [de] waarheid komen” (1 Timotheüs 2:2)

In een brief aan de gemeente van Korinthe had hij al opgemerkt:

“...de liefde van Christus dringt ons, daar wij tot dit oordeel zijn gekomen, dat Eén **voor allen** gestorven is; dus zijn zij **allen** gestorven. En Hij is **voor allen** gestorven, opdat zij die leven, niet meer voor zichzelf leven, maar voor Hem die voor hen is gestorven en opgewekt” (2 Korinthe 5:14-15)

Aan de gemeente van Rome had hij over de reikwijdte van de verlossing geschreven:

“Want **allen** hebben gezondigd en komen te kort aan de heerlijkheid van God, en worden om niet gerechtvaardigd door zijn genade, door de verlossing die in Christus Jezus is” (Rom.3:23-24)

Iets dergelijks lezen we ook in de brief aan de Hebreeën:

“Daar nu de kinderen aan bloed en vlees deel hebben, heeft ook Hij [d.i. de Messias] op gelijke wijze daaraan deelgenomen, opdat Hij door de dood te niet zou doen hem die de macht over [Gr. van] de dood had, dat is de duivel, en **allen** zou verlossen die uit vrees voor [de] dood hun hele leven door aan slavernij onderworpen waren” (Hebreeën 2:14-15)

Aan gemeenteleden die ze dikwijls niet eens persoonlijk kenden konden de apostelen dus onbevungen schrijven:

“U bent voor een prijs gekocht; verheerlijkt dan God in uw lichaam!” (1 Korinthe 6:20)

“U bent voor een prijs gekocht; wordt geen slaven van mensen” (1 Korinthe 7:23)

“U weet dat u niet door vergankelijke dingen, zilver of goud, verlost bent van uw onvruchtbare, door de vaders overgeleverde wandel, maar door kostbaar bloed, als van een vlekkeloos en onbesmet lam, [het bloed] van Christus” (1 Petrus 1:18-19)

Voordat Jezus werd overgeleverd en gekruisigd, zei Hij met het oog op zijn kruisiging en opstanding tegen zijn discipelen:

“Nu is [het] oordeel van deze wereld; nu zal de overste van deze wereld worden buitengeworpen. En als Ik van de aarde ben verhoogd, **zal Ik allen tot Mijzelf trekken**” (Johannes 12:31-32)

Deze woorden moeten in het licht van Psalm 22:28-32 worden verstaan. De evangelist Johannes tekent erbij aan:

“Dit nu zei Hij om aan te duiden wat voor een dood Hij zou sterven” (Johannes 12:33)

Een dood waarmee Hij niet alleen voor allen de losprijs heeft betaald, maar waardoor Hij diezelfde allen ook eens daadwerkelijk zal verlossen en tot zich zal trekken.

We sluiten af:

1. Gods werk is volmaakt; de Schepper laat de werken van zijn handen niet varen. Hij heeft niet een gedeeltelijke maar een totale verlossing op het oog.
2. Hij wil dat alle mensen behouden worden en heeft via zijn Zoon voor alle mensen de losprijs betaald. Allen worden om niet gerechtvaardigd door Zijn genade, door de verlossing in Christus Jezus.
3. Tegenover buitenstaanders mogen christenen vrijmoedig getuigen van het feit dat God ook hén liefheeft, en ook hén wil en zal redden. Indien de verlossing een select gezelschap zou betreffen, zou zo'n blijmoedig en stellig getuigenis onmogelijk zijn.

Deel 7: Literatuur

- Abbott, Louis: *An Analytical Study of Words*. Dallas, TX: Lighthouse Library International (no date)
- Adams, Arthur P: *The Purposes of God and the True Basis of Redemption* (a compilation of articles published in the magazine *The Spirit of the Word*). Windber, PA: Bible Student's Press, 2010.
- Adams, Arthur P: *The Spirit of the Word* (Volume 1) Beverly, MA, 1885. Relevant articles: "All Things Are of God", "We are God's Workmanship", "Probation", "Judgment", "The Purpose of Evil", "The Atonement", "Terminology of the Atonement", "Why Did Christ Die", and "The Atonement as Typified in the Law".
- Allin, Thomas: *Christ Triumphant, or Universalism Asserted as the Hope of the Gospel on the Authority of Reason, the Fathers, and Holy Scripture*. Canyon Country, CA: Concordant Publishing Concern, z.j. [reprint of the 9th edition, published in 1890]
- Andrews, Lewis Feuilleteau Wilson: *The "Two Opinions", or Salvation and Damnation, being an Inquiry into the Truth of Certain Theological Tenets Prevalent in the Year 1837*. Macon, GA: published by the author.
- Anonymus: *Der Schöpfung Zweck und Ziel*. Konkordanter Verlag, Pforzheim [Konkordante Schriftenreihe]
- Baader, F.H. und Pasedag, W.J: *Versöhnung*. Salem: Morgenland Verlag, 1982 [2^e Auflage]
- Baarlink, H: *Het evangelie van de verzoening*. Kampen: Kok, 1998 [2^e druk]
- Ballou, Hosea: *A Treatise on Atonement; in which the Finite Nature of Sin is Argued, its Cause and Consequences as Such; the Necessity and Nature of Atonement, and its Glorious Consequences, in the Final Reconciliation of All Men to Holiness and Happiness*. Boston: A.Tompkins, 1854 [6th edition]

- Ballou, Hosea: *Ancient History of Universalism, from the Time of the Apostles to the Fifth General Council, with an Appendix Tracing the Doctrine to the Reformation*. Boston: Universalist Publishing House, 1885.
- Barth, Karl: *Der Römerbrief*. Zürich: Evangelischer Verlag A.G.Zollikon, 1954 [9ter Abdruck der neuen Bearbeitung]
- Baur, Ferdinand Christian: *Die christliche Lehre von der Versöhnung in ihrer geschichtlichen Entwicklung von der ältesten Zeit bis auf die neueste*. Tübingen: E.F.Osiander, 1838.
- Beauchemin, Gerry: *Hope Beyond Hell. The Righteous Purpose of God's Judgment*. Olmisto, TX: Malista Press, 2010 [2nd edition]
- Beecher, Edward: *History of Opinions on the Scriptural Doctrine of Retribution*. New York: D.Appleton & Co., 1878
- Been, R. en Medema, H: *Offers en priesterdienst in Israël, en hun geestelijke betekenis*. Apeldoorn: H.Medema, z.j. [2e druk]
- Beld, André P. van de: *Moest Jezus sterven? Kanttekeningen bij een cruciale kwestie*. Kampen: Kok, 1998.
- Bennett, James: *Justification as Revealed in Scripture, in Opposition to the Council of Trent, and Mr.Newman's Lectures*. London: Hamilton, Adams & Co., 1840
- Bligh, Philip H: *Eternal Fire, Eternal Punishment, Eternal Life (Mt 25,41-46)*. Expository Times 83:9-11,1971
- Bonda, Jan: *De vrouw en haar zaad. Genesis 3 en 4 en daaromheen [Verklaring van een Bijbelgedeelte]*. Kampen: J.H.Kok, z.j.

- Bonda, Jan: *Het heil van de velen*. Over de vraag 'Hoe is God?' en de leer van de eeuwige straf. [Vuurpijlserie, no.24] Utrecht: Stichting 'Vuur', 1989.
- Bonda, Jan: *Het ene doel van God*. Een antwoord op de leer van de eeuwige straf. Baarn: Ten Have, 1994 [2^e druk]
- Bonhoeffer, Dietrich: *Navolging*. Baarn: Ten Have, 1972 [5^e druk]
- Bouter, Hugo: *De eeuwige straf*. Enkele Schriftgegevens over de aard van de eeuwige pijn. Oude Sporen, 2008 (www.oudesporen.nl)
- Bouwman, Harm: *Het begrip gerechtigheid in het Oude Testament*. [Proefschrift, Universiteit van Amsterdam] Kampen: J.H.Bos, 1899
- Brouwer, A.M: *Verzoening*. Een Bijbels-theologische studie. Neerbosch: Neerbosch' Boekhandel en Uitgeverij, 1947.
- Brown, Thomas: *A History of the Origin and Progress of the Doctrine of Universal Salvation*. Albany: G.Wood, 1826
- Brütsch, Charles: *De goede tijding van het wereldeinde*. 's Gravenhage: Boekencentrum, 1962.
- Budiman, Rudy: *De realisering der verzoening in het menselijk bestaan*. Een onderzoek naar Paulus' opvatting van de gemeenschap van Christus' lijden als een integrerend deel der verzoening. Delft: W.D.Meinema, 1971 [Proefschrift VU Amsterdam]
- Chauncy, Charles: *Divine Glory brought to View in the Final Salvation of All Men*. T. and J.Fleet, Boston 1783
- Chauncy, Charles: *The Benevolence of the Deity, fairly and impartially considered in three parts*. Powars & Willis, Boston 1784

- Clayton, E.H: *The New Birth Contrasted with the New Creation*. Webdocument, downloaded from www.theheraldofgodsgrace.org
- Cope, Bob: *Outer Darkness and Wiping and Gnashing of Teeth*. Webdocument, downloaded from the Grace Universal homepage.
- Cox, Samuel: *Salvator Mundi, or, Is Christ the Saviour of All Men?* London: Kegan Paul, Trench, Trübner & Co., 1899
- Dallmus, C.F: *Unforced Acclamation*. Santa Clarita, CA: Concordant Publishing Concern (no date)
- Dawson, Samuel G: *Jesus' Teaching on Hell*. Amarillo, TX: Gospel Themes Press (no date)
- Dean, Paul: *A Course of Lectures in Defense of the Final Restoration*. Edwin M.Stone, Boston 1832
- Dearmer, Percy: *The Legend of Hell. An Examination of the Idea of Eternal Punishment, with a Chapter on Apocalyptic*. London: Cassell & Company, Ltd. 1929
- Dick, Willy: *Lehrt die Schrift die Allausöhnung?* Pforzheim, Konkordanter Verlag [Konkordante Schriftenreihe]
- Dodd, C.H: *Hilaskesthai, Its Cognates, Derivatives, and Synonyms, in the Septuagint*. Journal of Theological Studies 32:352-360,1931
- Downing, Curt: *A Defense of Universal Reconciliation*. Webdocument, downloaded from www.theheraldofgodsgrace.org
- Eberle, Reinhard: *Der glückselige Gott, und seine Entfaltung im 1. Timotheusbrief*. Webdocument, downloaded from www.r-eberle.de

- Eberle, Reinhard: *Gott macht lebendig – Ordnungen der Lebendigmachungen*.
Webdocument, downloaded from www.r-eberle.de
- Edersheim, Elise Williamina: *The Rites and Worship of the Jews*. London:
Religious Tract Society, 1890
- Erskine, Thomas: *An Essay on Faith* [2nd edition] Edinburgh: Waugh and Innes,
1822
- Erskine, Thomas: *The Unconditional Freeness of the Gospel*, in Three Essays.
[2nd edition] Edinburgh: Waugh and Innes, 1822
- Erskine, Thomas: *The Brazen Serpent, or Life Coming through Death* [3d
edition, 2d edition 1831]. Edinburgh: David Douglas, 1879
- Erskine, Thomas: *The Doctrine of Election, and Its Connection with the General
Tenor of Christianity, Illustrated from Many Parts of Scripture, and
Especially from the Epistle to the Romans*. London: James Duncan,
1837
- Erskine, Thomas: *The Spiritual Order and Other Papers*. Edinburgh: Edmonston
and Douglas, 1871
- Estlin, John Prior: *Discourses on Universal Restitution*, delivered to the Society
of Protestant Dissenters in Lewis Mead, Bristol. London: Longman,
Hurst, Rees, Orme and Brown, 1813
- Farrar, Frederic William: *Eternal Hope*. Five Sermons Preached in Westminster
Abbey, November and December, 1877. New York: E.P.Dutton &
Company, 1894
- Farrar, Frederic William: *Mercy and Judgment*. A Few Last Words on Christian
Eschatology, with Reference to Dr.Pusey's "What Is of Faith?".
New York: E.P.Dutton & Company, 1881

- Gayford, S.C: *Sacrifice and Priesthood: Jewish and Christian*. London: Methuen, 1953 [2nd edition]
- Gelesnoff, Vladimir: *The "Atonement"*. Unsearchable Riches, Volume 7, p.51-59, 1916
- Haring, H.W. den: *Wat leert de Heilige Schrift over de hel?* Buitenpost: Comité Bijbelse Gegevens, z.j.
- Haring, H.W. den: *Leeringen der Ouden*. Damwoude: Comité Bijbelse Gegevens, z.j.
- Hensen, Johan A: *Verzoening*. Lelystad: Stichting Lachai-Roï, 1999.
- Heyer, C.J. den: *Verzoening*. Bijbelse notities bij een omstreden thema. Kampen: Kok, 1998 [7e druk]
- Hurley, Loyal: *The Outcome of Infinite Grace*. Santa Clarita, CA: Concordant Publishing Concern, z.j.
- Jukes, Andrew: *The Law of the Offerings in Leviticus I-VII, Considered as the Appointed Figure of the Various Aspects of the Offering of the Body of Jesus Christ*. London: James Nisbet & Co., 1848.
- Jukes, Andrew: *The Second Death and the Restitution of All Things*. [reprint from the original 1867 edition] Canyon Country, CA: Concordant Publishing Concern, 1976
- Keizer, A: *De grote toekomst van Israël, de kerk en de volken*. Waarom de dogmatiek moest vastlopen. Kampen: J.H.Kok, 1992.
- Keizer, A: *De komende reformatie van de eindtijd*. Wat de kerken niet zien. Sliedrecht: Merweboek, 1996.

- Keizer, Heleen M: *Life Time Entirety. A Study of Aioon in Greek Literature and Philosophy, the Septuagint and Philo* [Proefschrift Universiteit van Amsterdam, 1999]
- Knoch, Adolph Ernst: *The Christ of God III. His Atoning Death*. Unsearchable Riches, Volume 1, p.169-180, 1910
- Knoch, Adolph Ernst: *"The Ransom Price"*. Unsearchable Riches, Volume 19, p.135-152, 1928
- Knoch, Adolph Ernst: *All in All. The Goal of the Universe*. Canyon Country, CA: Concordant Publishing Concern, 1978
- Knoch, Adolph Ernst: *The Pre-Existence of Christ* including the Kenosis of Christ. A Treatise on the Pristine Power and Glory of God's Anointed before His Descent to Become a Man. Canyon Country, CA: Concordant Publishing Concern, z.j.
- Kohnstamm, Philip: *Schepper en schepping*. Een stelsel van personalistische wijsbegeerte op Bijbelschen grondslag. Deel III: *De Heilige*. Proeve van een christelijke geloofsleer voor dezen tijd. Haarlem: Tjeenk Willink & Zoon, 1931
- Kroon, Johannes: *Sterven... wat daarna? Is alles verzoend?* (Serie "Opdat zij allen één zijn", deel XIII). 's Gravenhage: Tijl Den Haag, 1978
- Le Seur, Paul: *Nach dem Sterben*. Fragen an die Bibel und deren Antworten. Wuppertal: Hochweg-Verlag, z.j. (4. Auflage)
- Liere, F.A. van: *Zijn vaderlijke hand*. Geven wij God de eer, of geven wij God de schuld? 's Gravenhage: Boekencentrum, 1986
- Loudy, Adlai: *God's Eonian Purpose*. Santa Clarita, CA: Concordant Publishing Concern, 1991 [1st edition 1929]

- Lukkien, A. en Oosterhuis, A: *Alverzoening toegelicht en verdedigd*. Arnhem: Arnhemse Boek-, Courant- en Handelsdrukkerij, z.j.
- Luther, Ralf: *Neutestamentliches Wörterbuch*. Eine Einführung in Sprache und Sinn des urchristlichen Schrifttums. [Die urchristliche Botschaft, 24^e Abteilung]. Berlin: Im Furche-Verlag, 1941 [12^e Auflage, 1^e Auflage 1932]
- MacDonald, George: *Epea Aptera*. Unspoken Sermons, Third Series. London: Longmans, Green and Co., 1889 [in het bijzonder de hoofdstukken "Justice", p.109-162, en "Righteousness", p.209-228]
- Manussen, A: *Beknopte samenvatting van de grondslagen der Schriftuurlijke waarheid aangaande de universele redding van de ganse schepping*. Rotterdam: Comité tot verbreiding van de waarheid der Schriften, z.j.
- McLeod Campbell, John: *The Nature of the Atonement*. Eugene, OR: Wipf and Stock Publishers, z.j. [original edition 1856, MacMillan, Cambridge, UK]
- Michaelis, Wilhelm: *Versöhnung des Alls*. Die frohe Botschaft von der Gnade Gottes. Bern: Siloah, 1950
- Oosterhuis, A: *Het probleem van de tweede dood*. Damwoude: Comité Bijbelse Gegevens, z.j.
- Packer, J.I: *What Did the Cross Achieve? The Logic of Penal Substitution*. Leicester: Theological Students Fellowship [reprinted from Tyndale Bulletin 25, 1974]
- Penn-Lewis, Jessie: *Het kruis van Golgotha*. Amsterdam: Evangelische Wereld Pers, z.j.

- Punt, Neal: *Unconditional Good News. Towards an Understanding of Biblical Universalism*. Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing Co., 1980
- Ruiter, Ton de: *Jezus in ons. Een andere kijk op verzoening*. Kampen: Kok, 2009.
- Stibbs, Alan M: *The Finished Work of Christ*. Leicester: Theological Students Fellowship [reprint of the Tyndale Biblical Lecture, 1952]
- Stibbs, Alan M: *The Meaning of the Word 'Blood' in Scripture*. Leicester: Theological Students Fellowship, 1978 [reprint of the Tyndale New Testament Lecture, 1947]
- Ströter, Ernst Ferdinand: *Het evangelie Gods*. 's Gravenhage: Daamen, 1921
- Symank, Andreas: *Worden alle mensen gered? Gedachten over de leer der alverzoening*. 's Gravenhage: Boekencentrum, 1989.
- Talbott, Thomas: *The Inescapable Love of God*. Salem, OR: Universal Publishers, 1999
- Thomson, Alexander: *Hoe komt men toch aan eeuwigheid?* Rotterdam: E-H Depot Nederland, 1986
- Videler, Silvia: *Hel, fictie of werkelijkheid?* Zwolle: A & S Uitgeverij, 2000.
- Wiersinga, Herman: *De verzoening in de theologische discussie*. Kampen: J.H.Kok, 1971
- Worcester, Noah: *The Atoning Sacrifice. A Display of Love, Not Wrath*. Cambridge, MA: Hilliard and Brown, 1829
- Yamaguchi, Miho: *George MacDonald's Challenging Theology of the Atonement, Suffering, and Death*. Tucson, AZ: Wheatmark, 2007